

Ministerstwo Pracy
i Polityki Społecznej

**Europejski Rok Aktywności Osób Starszych
i Solidarności Międzypokoleniowej 2012
w Polsce**
Raport ewaluacyjny

Warszawa, luty 2013

Europejski Rok **Aktywności Osób Starszych**
i **Solidarności Międzypokoleniowej 2012**

Słowo wstępne

Władysław Kosiniak-Kamysz

Minister Pracy i Polityki Społecznej

Polska zmagą się z wyzwaniem starzenia się społeczeństwa, które ma wpływ na kształtowanie kierunków rozwoju polityki społecznej państwa. Inicjatywa Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 (decyzja Parlamentu Europejskiego oraz Rady nr 940/2011/UE z dnia 14 września 2011 r.) przyczyniła się podjęcia szeregu działań na poziomie europejskim i krajowym na rzecz promowania kultury aktywności osób starszych. Zapoczątkowała dyskusję nad tworzeniem odpowiednich warunków do rozwoju aktywności społecznej seniorów, która jest niezbędna wobec postępujących zmian demograficznych. Starzenie się społeczeństwa jest wyzwaniem dla polityki społecznej wielu państw europejskich, ale i ogromną szansą. Potencjał osób starszych, ich doświadczenie i życiowa mądrość są niezwykle cenne dla rozwoju społecznego-gospodarczego kraju, o ile zostaną odpowiednio wykorzystane. Dokonania Polski, a przede wszystkim przyjęcie Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013 zostały docenione przez László Andora, komisarza do spraw zatrudnienia, spraw społecznych i włączenia społecznego. Jestem przekonany, że dziedzictwo ER 2012 posłuży do kontynuowania działań na rzecz aktywności osób starszych i solidarności międzypokoleniowej w przyszłości. Zawarte w przedkładanym raporcie informacje o działaniach i inicjatywach podejmowanych w Polsce świadczą o sukcesie realizacji idei aktywnego starzenia. Powołanie Rady ds. Polityki Senioralnej jest wyrazem zainteresowania sprawami osób starszych. W jej pracach uczestniczą przedstawiciele instytucji i organizacji działających na rzecz polityki państwa wobec osób starszych oraz praktycy, którzy wdrażają na poziomie lokalnym rozwiązania sprzyjające aktywności osób starszych oraz wspieraniu seniorów i ich rodzin. Jednakże to dopiero początek drogi do stworzenia kompleksowej długofalowej krajowej polityki senioralnej. Doświadczenia ER 2012 będą stanowić jej solidną bazę.

Władysław Kosiniak-Kamysz

Słowo wstępne

Czesława Ostrowska

Podsekretarz Stanu - Krajowy Koordynator Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 w Polsce

Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej w Polsce należy uznać za udany jeśli chodzi o włączenie problematyki aktywności osób starszych do szerszej debaty publicznej i społecznej. Głównym celem Europejskiego Roku 2012 było ukazanie starości jako tej fazy życia, która stwarza nowe możliwości do zaangażowania się w działania dla siebie i innych: w edukację, rozwijanie zainteresowań, pracę na rzecz lokalnej społeczności. Wielość podejmowanych na terenie całego kraju inicjatyw ukazała ogromne zaangażowanie zarówno instytucji publicznych, jak i organizacji społecznych działających dla osób starszych, w tym środowiska Uniwersytetów Trzeciego Wieku, w promowanie wkładu, jaki wnoszą osoby starsze. Mam nadzieję, że kierunki działań realizowane podczas Europejskiego Roku 2012 posłużą w dłuższej perspektywie do zmiany społecznego postrzegania osób starszych, ich roli w życiu gospodarczym, politycznym i społecznym.

Czesława Ostrowska

Spis treści

1. Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 – informacje wprowadzające	5
2. Główne cele i założenia Europejskiego Roku 2012 w Polsce	6
3. Realizacja celów ER 2012 w Polsce	8
3.1. Działania na poziomie krajowym.....	8
3.2. Główne wydarzenia w ramach obchodów ER 2012	19
3.2.1. Wydarzenia centralne zorganizowane przez resorty.....	19
3.2.2. Wydarzenia regionalne i lokalne.....	27
4. Obchody Roku Uniwersytetów Trzeciego Wieku	33
4.1. Rola UTW w obszarze aktywności społecznej osób starszych.....	33
4.2. Najważniejsze wydarzenia zorganizowane przez UTW w ramach obchodów ER 2012	34
5. Konferencja Podsumowująca: Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 – rezultaty i wyzwania na przyszłość.....	37
6. Wnioski i wyzwania na przyszłość	40
Aneks 1. Wydarzenia w ramach obchodów Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012	41
Tabela 1. Wydarzenia centralne	41
Tabela 2. Wydarzenia regionalne.....	43
Tabela 3. Wydarzenia UTW.....	53
Tabela 4. Wydarzenia inne.....	59

1. Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 – informacje wprowadzające

„Aktywne starzenie się oznacza pomaganie osobom starszym w kontynuowaniu zatrudnienia i dzielenia się swoim doświadczeniem. Chodzi o to, żeby ludzie starsi w dalszym ciągu odgrywali aktywną rolę w społeczeństwie i żeby spełniając się żyli niezależnie i w jak najlepszym zdrowiu. Ich aktywność jest niezmiernie ważna dla osiągnięcia celu, jakim jest uzyskanie przed 2020 rokiem 75% zatrudnienia i wyciągnięcia z biedy co najmniej 20 milionów ludzi. Rok ten wymaga działania w różnych obszarach – zatrudnienia, ochrony socjalnej, edukacji i szkolenia, usług zdrowotnych i socjalnych, mieszkalnictwa i infrastruktury publicznej”.

László Andor, komisarz UE do spraw zatrudnienia, spraw społecznych i włączenia społecznego¹

Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 (*European Year for Active ageing and Solidarity between Generations 2012*) został ustanowiony w oparciu o Decyzję Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 września 2011 r. (COD 2010/0242) oraz poprzedzający ją komunikat Komisji Europejskiej (COM(2010)462. Zgodnie z art. 2 Decyzji głównym celem ER 2012 było *ułatwienie tworzenia kultury aktywności osób starszych w Europie w oparciu o zasadę społeczeństwa otwartego na wszystkie grupy wieku*. Komisja już w swoim Komunikacie z sierpnia 2010 r. dotyczącym realizacji strategii Europa 2020 podkreśliła znaczenie promowania aktywnego starzenia się w zdrowiu przede wszystkim w celu zwiększenia poziomu zatrudnienia osób starszych, rozwoju umiejętności oraz zwalczania ubóstwa.

Inicjatywa Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej to przede wszystkim odpowiedź na postępujące we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej starzenie się społeczeństw. Głównym celem Roku była zmiana sposobu postrzegania nieuchronnych zmian demograficznych. Starzenie się populacji stanowi wyzwanie, ale także stwarza nowe możliwości. Należy podkreślić, że jest ono przede wszystkim skutkiem ogromnego cywilizacyjnego osiągnięcia wyrażającego się w dłuższym życiu. Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady zawiera zapis o zachęcaniu państw członkowskich, ich władz regionalnych i lokalnych oraz przedsiębiorstw i organizacji społeczeństwa obywatelskiego do intensyfikacji działań na rzecz wykorzystania potencjału osób w wieku 60 lat i starszych oraz promowania idei współpracy międzypokoleniowej.

Na oficjalnej tematycznej stronie internetowej Komisji Europejskiej poświęconej ER 2012 można przeczytać, że celem Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej było *zwrócenie uwagi opinii publicznej na wkład, jaki do społeczeństwa wnoszą osoby starsze*². Realizacji tego celu miały służyć m.in. następujące działania podejmowane na szczeblu krajowym:

- Informowanie obywateli poprzez organizowanie publicznych debat, spotkań, seminariów i konferencji popularyzujących udział osób starszych w życiu społecznym, wolontariacie;
- Rozpowszechnianie dobrych praktyk w obszarach takich jak: polityka zatrudnienia, opieka zdrowotna, społeczeństwo obywatelskie, transport i ochrona socjalna.
- Reformy systemowe, wyznaczanie priorytetów.

Wspieranie aktywności osób starszych dotyczyło trzech głównych dziedzin:

¹ <http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?catId=977&langId=pl>.

² <http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?catId=971&langId=pl>, dostęp: 29.01.2013 r.

- **Zatrudnienia** – w związku z wydłużaniem się średniej długości życia Europejczyków wiele państw, w tym Polska, zdecydowało się na podniesienie wieku emerytalnego. Jednak poziom aktywności zawodowej osób w wieku 50 i więcej lat jest niższy niż w innych grupach wieku w większości państw członkowskich. Dlatego też jednym z głównych celów Europejskiego Roku 2012 było stworzenie osobom starszym większych możliwości funkcjonowania na rynku pracy, m.in. poprzez wdrażanie w przedsiębiorstwach strategii zarządzania wiekiem;
- **Partycypacji społecznej** – zakończenie kariery zawodowej nie powinno oznaczać zaniechania aktywności przez osoby starsze, które mogą angażować się w działania na rzecz rodziny czy społeczności lokalnych, także jako wolontariusze;
- **Samodzielnego życia** – aktywne starzenie się w zdrowiu to niezbędny warunek zachowania samodzielności i niezależności przez osoby starsze. Dlatego wśród celów ER 2012 znalazło się także promowanie zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej seniorów.

W obchodach Europejskiego Roku 2012 uczestniczyło 27 państw członkowskich Unii Europejskiej oraz Islandia, Liechtenstein i Norwegia.

W celu zapewnienia spójności działań w ramach ER 2012 na poziomie krajowym każde państwo uczestniczące zostało zobowiązane do powołania krajowego koordynatora ds. ER 2012. W Polsce została nim Pani Czesława Ostrowska, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej.

W styczniu 2012 r. opublikowany został Krajowy Plan Działania na rzecz Europejskiego Roku 2012, określający główne cele oraz planowane działania w ramach obchodów ER 2012 w Polsce. Przygotowaniom KPD na rzecz ER 2012, którego motto brzmiało: „Warto być aktywnym... bez względu na wiek” towarzyszyły spotkania przedstawicieli administracji państwowej różnych szczebli oraz organizacji trzeciego sektora.

Ponadto w celu zapewnienia ścisłej współpracy i komunikacji w sprawach wydarzeń i inicjatyw realizowanych w ramach obchodów ER 2012 w Polsce, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej powołało nieformalny Zespół ds. ER 2012, w którego skład weszli przedstawiciele różnych instytucji i organizacji zaangażowanych w realizację celów ER 2012.

Działania informacyjne podczas Europejskiego Roku 2012 prowadziła Komisja Europejska przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Warszawie, wspierane przez P.A.U. Education, firmę realizującą projekty i kampanie społeczne promujące aktywność osób starszych w ramach ER2012, oraz Biura Informacyjne Parlamentu Europejskiego w Warszawie i we Wrocławiu.

Niewątpliwym sukcesem Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej w Polsce jest imponująca liczba i różnorodność inicjatyw podejmowanych zarówno przez instytucje publiczne na szczeblu centralnym, jak i samorządowym, a także organizacje pozarządowe. W aneksie do Raportu wyszczególniono ponad 230 wydarzeń o różnym charakterze, przy czym należy wyraźnie podkreślić, że nie jest to z całą pewnością lista obejmująca wszystkie wydarzenia zorganizowane w ramach obchodów ER 2012 w Polsce, a jedynie te najważniejsze, najpełniej wpisujące się w cele Europejskiego Roku 2012 i zgłoszone za pośrednictwem oficjalnej strony internetowej ER 2012 (<http://analizy.mpips.gov.pl/index.php/wydarzenia-er2012.html>).

2. Główne cele i założenia Europejskiego Roku 2012 w Polsce

Obchody Europejskiego Roku 2012 w Polsce miały na celu przede wszystkim promowanie nowego spojrzenia na starzenie się, ukazanie starości jako tej fazy życia, która

stwarza nowe możliwości do zaangażowania się w działania dla siebie i innych: w edukację, rozwijanie zainteresowań, pracę na rzecz lokalnej społeczności. Jak zauważono w Krajowym Planie Działania na rzecz Europejskiego Roku 2012, osoby starsze w Polsce są grupą społeczną silnie wewnętrznie zróżnicowaną pod względem potrzeb. W związku z tym wszystkie działania kierowane do seniorów wymagają kompleksowego podejścia. Celem polityki wobec osób starszych powinno być stworzenie takich rozwiązań, które uwzględniają potrzeby i problemy występujące na różnych etapach starości.

W Krajowym Planie Działania (KPD) na rzecz Europejskiego Roku 2012 w Polsce główne cele zostały przyporządkowane do następujących obszarów działań na rzecz osób starszych:

- Cele związane z działaniami na rzecz zwiększenia aktywności społecznej osób starszych, m.in. zwiększenie zaangażowania seniorów w życie społeczności lokalnych, pogłębianie integracji międzypokoleniowej poprzez współpracę międzypokoleniową umożliwiającą wzajemne uczenie się osób młodych i starszych, a także promowanie wolontariatu sprzyjającego tworzeniu sieci pomocy wzajemnej.
- Cele związane z wydłużeniem aktywności zawodowej i poprawą sytuacji osób starszych na rynku pracy, m.in. podnoszenie kompetencji dojrzałych pracowników, wprowadzanie strategii zarządzania wiekiem w przedsiębiorstwach.
- Cele związane z systemem opieki zdrowotnej i promocją zdrowia, m.in. promowanie zdrowego trybu życia i profilaktyki zdrowotnej, zwiększenie dostępności i jakości usług medycznych, stworzenie systemu kompleksowej opieki długoterminowej, kształcenie kadry medycznej na potrzeby geriatry.
- Cele związane z edukacją i uczeniem się przez całe życie, m.in. rozwój innowacyjnych form edukacji, w tym edukacji pozaformalnej i nieformalnej, a także kształcenia na odległość z wykorzystaniem nowych technologii komunikacyjno-informacyjnych, uczenie się wzajemne w ramach tzw. wolontariatu kompetencji, rozwój oferty edukacyjnej skierowanej do osób starszych np. świadczonej przez Uniwersytety Trzeciego Wieku.
- Cele związane z infrastrukturą. W KPD jako najważniejszy cel wymieniono przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu osób dojrzałych.
- Cele związane z promocją aktywności fizycznej: m.in. poprzez upowszechnianie różnorodnych form aktywności fizycznej i kształtowanie odpowiednich względem niej postaw, zachęcanie do uprawiania aktywności fizycznej, poprawę warunków możliwości jej uprawiania, dofinansowanie wybranych zadań publicznych w tym zakresie.
- Cele związane z uczestnictwem osób starszych w kulturze, m.in. dostosowanie oferty narodowych instytucji kultury, wyrównanie szans w dostępie do dóbr kultury, poprawa uczestnictwa w działalności kulturalnej zwłaszcza na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, rozwój roli instytucji kultury jako lokalnych centrów spotkań i dialogu, wspieranie integracji międzypokoleniowej, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez organizację interdyscyplinarnych przedsięwzięć artystycznych, przyczynianie się do podnoszenia jakości i satysfakcji z życia.

Ponadto dla realizacji wszystkich powyższych celów istotne znaczenie mają:

- Działania na rzecz zmiany postaw wobec osób starszych, zwalczanie negatywnych stereotypów dotyczących roli i miejsca osób starszych w społeczeństwie;
- Stworzenie warunków dla rozwoju sektora tzw. silver economy;
- Zwiększenie niezależności i samodzielności seniorów;
- Stworzenie krajowej polityki wobec osób starszych w Polsce.

3. Realizacja celów ER 2012 w Polsce

3.1. Działania na poziomie krajowym

- **Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013**

Jednym z największych sukcesów ER 2012 było przyjęcie przez Radę Ministrów 24 sierpnia 2012 r. Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013.

Program został opracowany jako odpowiedź na wyzwania jakie stawiają przed Polską procesy demograficzne i społeczne. Jego głównym celem jest tworzenie warunków do rozwoju aktywności społecznej osób starszych, które w związku z wyżem demograficznym lat 50. wchodzi lub w najbliższej przyszłości będą wchodzić w wiek 60+, a kończąc aktywność zawodową pozostają nadal w dobrej kondycji psychofizycznej, mają potencjał, kwalifikacje, życiowe doświadczenie i czas wolny, który można i należy zagospodarować dzięki tworzeniu odpowiedniej oferty aktywności społecznej.

Aktywność jest jednym z niezbędnych warunków starzenia się w zdrowiu. Doniosłą rolę w tym procesie odgrywa także współpraca i integracja zarówno wewnątrz-, jak i międzypokoleniowa. Program zakłada działania jednocześnie w czterech obszarach obejmujących aktywność społeczną seniorów. Opiera się na następujących priorytetach:

Priorytet I. Edukacja osób starszych – obejmuje działania mające na celu rozwój oferty edukacyjnej skierowanej do seniorów, wykorzystanie potencjału wzajemnego uczenia się, rozwój innowacyjnych form edukacji, w tym nieformalnej i pozaformalnej, promowanie tzw. wolontariatu kompetencji;

Priorytet II. Aktywność społeczna promująca integrację wewnątrz- i międzypokoleniową – zakłada rozwój różnych form aktywności osób starszych przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury społecznej (takich jak np. biblioteki publiczne, domy kultury) oraz włączenie do wspólnych działań młodszego pokolenia, co pozwoli na budowanie wzajemnego zrozumienia oraz rozwój umiejętności społecznych;

Priorytet III. Partycypacja społeczna osób starszych – działania na rzecz zwiększenia udziału osób starszych w życiu publicznym, społecznym, gospodarczym, kulturalnym i politycznym, co przyczyni się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Bardzo istotną rolę odgrywają w tym zakresie organizacje reprezentujące interesy i potrzeby osób starszych, które sprzyjają ich zaangażowaniu w życie lokalnych społeczności, jak np. rady seniorów działające przy samorządach.

Priorytet IV. Usługi społeczne dla osób starszych – działania służące rozwojowi różnych form wsparcia poprzez zwiększenie dostępności i podniesienie jakości usług społecznych dla osób starszych. Kluczowe znaczenie ma tutaj tworzenie lokalnych sieci wsparcia opartych na działaniach wolontariuszy w celu tworzenia środowiska samopomocy.

Program finansowany jest z budżetu państwa. Na jego realizację przewidziano środki w wysokości 20 mln zł w roku 2012 oraz 40 mln zł w roku 2013.

Na program składają się komponent konkursowy oraz systemowy. Komponent konkursowy zakłada wsparcie finansowe projektów realizowanych przez organizacje działające w sferze pożytku publicznego w czterech wymienionych powyżej obszarach priorytetowych na rzecz osób starszych.

Pierwsza edycja otwartego konkursu ofert została rozstrzygnięta w październiku 2012 r. Cieszyła się ogromnym zainteresowaniem, o czym świadczy imponująca liczba 1400 zgłoszonych projektów. Większość z nich dotyczyła priorytetów I oraz II, przy czym nie przewidziano limitów dla poszczególnych priorytetów przy wyborze projektów do współfinansowania. Ostatecznie wyłonionych zostało 426 najlepszych projektów, w większości zaplanowanych do realizacji w 2-letnim przedziale czasowym (409 z nich w będzie kontynuowanych w 2013 r.

Pierwsza edycja otwartego konkursu ofert ukazała olbrzymi potencjał organizacji lokalnych działających na rzecz aktywności społecznej seniorów. Wsparcie finansowe pozwoliło na realizację wielu nowatorskich pomysłów na włączenie osób starszych w działania na rzecz społeczności lokalnych. Druga edycja planowana jest na marzec 2013 r. Rozważana jest również możliwość kontynuacji Programu w 2014 r.

Komponent systemowy zakłada wypracowanie założeń długofalowej polityki senioralnej Polski na lata 2014-2020. Obecnie trwają prace nad powołaniem Rady ds. Polityki Senioralnej.

- **Utworzenie Departamentu Polityki Senioralnej**

Na podstawie Zarządzenia nr 68 Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2012 r. utworzona została nowa komórka organizacyjna w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej – Departament Polityki Senioralnej.

Departament Polityki Senioralnej odpowiada za tworzenie i rozwój kierunków działań skierowanych do seniorów, warunków dla poprawy systemu wsparcia seniorów, realizację zadań w obszarze aktywnego starzenia się i innych form współpracy wewnątrz i międzypokoleniowej z udziałem seniorów oraz monitorowanie wdrażanych rozwiązań. Departament prowadzi również współpracę z organizacjami i instytucjami, które kierują swoje działania do seniorów, w tym współpracę międzynarodową w obszarze aktywnego starzenia się seniorów. Ponadto Departament jest także odpowiedzialny za koordynację realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013.

- **Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich**

Ze względu na ustanowienie roku 2012 Europejskim Rokiem Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2009-2013, w edycji na 2012 r., zostały wprowadzone kryteria strategiczne premiujące projekty wspierające aktywność osób starszych oraz solidarność międzypokoleniową.

W priorytecie 1: *Aktywni, świadomi obywatele, aktywne wspólnoty lokalne* wyodrębniono kryterium strategiczne pn.: Projekt przewiduje zaangażowanie osób starszych (powyżej 50. roku życia) jako wolontariuszy na rzecz społeczności lokalnej, w priorytecie 2: *Sprawne organizacje pozarządowe w sprawnym państwie*, projekt przewiduje wolontariat osób starszych (powyżej 50. roku życia) pozwalający na wykorzystanie ich potencjału. Natomiast w priorytecie 3: *Integracja i aktywizacja społeczna, zabezpieczenie społeczne*, kryterium jest fakt, że projekt jest działaniem na rzecz lub adresowany jest równocześnie

do dzieci i młodzieży do 18. roku życia i osób po 50. roku życia. Spełnienie ww. kryteriów strategicznych było dodatkowo punktowane w ramach oceny merytorycznej projektu.

Przygotowana została także ekspertyza *Analiza stanu wolontariatu wśród osób dojrzałych w Polsce*. Jej celem było scharakteryzowanie uwarunkowań i stanu faktycznego zaangażowania osób dojrzałych w wolontariat w Polsce. Zawarta w niej została także ocena dotychczasowego wsparcia skierowanego na rzecz rozwoju aktywności społecznej osób starszych w Polsce (w tym konkretnych przykładów funkcjonowania programów wspierających wolontariat).

- **Reforma emerytalna**

Komisja Europejska w dokumencie *Biała Księga. Plan na rzecz adekwatnych, bezpiecznych i stabilnych emerytur* z dnia 16 lutego 2012 r. zaleca państwom członkowskim wspieranie dłuższej aktywności zawodowej, powiązanie wieku emerytalnego z dłuższym średnim trwaniem życia, a tym samym podniesienie wieku emerytalnego. Zaleca także zmniejszenie zróżnicowania emerytur ze względu na płeć, między innymi poprzez zrównanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn.

W Polsce od dnia 1 stycznia 2013 r. zaczęła obowiązywać ustawa z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z dnia 6 czerwca 2012 r., poz.637). Kluczowym elementem reformy emerytalnej jest stopniowe podnoszenie wieku emerytalnego do poziomu 67 lat oraz zrównanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn. Ponadto w ustawie przewidziano możliwość wypłaty tzw. emerytury częściowej dla kobiet w wieku co najmniej 62 lat, posiadającej przynajmniej 35-letni staż ubezpieczeniowy oraz dla mężczyzn w wieku co najmniej 65 lat, przy minimum 40-letnim stażu ubezpieczeniowym.

Podobne zmiany wprowadzają inne państwa UE. We Francji, Hiszpanii, Holandii, Niemczech, Szwecji i Wielkiej Brytanii przyjęto ustawy stopniowo wydłużające wiek emerytalny dla kobiet i mężczyzn z 65 do 67 lat w perspektywie lat 2027-2029. W Irlandii wiek emerytalny zostanie wydłużony do 67 lat do 2020 roku i do 68 lat do 2028 roku. Więcej informacji na temat zmian w systemie emerytalnym można znaleźć na stronie: www.emerytura.gov.pl

- **Aktywizacja zawodowa osób starszych**

Sytuacja osób starszych na polskim rynku pracy pozostawała przedmiotem szczególnej uwagi ze względu na utrzymujący się niski poziom aktywności zawodowej w tej grupie wiekowej pracowników. Pomimo ciągłej poprawy tego wskaźnika na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia, aktywnymi zawodowo pozostaje jedynie 42,6% osób w wieku 55-64 lat.

Wyzwanie stanowi także bezrobocie wśród osób starszych. Na koniec 2012 r. w ewidencji urzędów pracy bezrobotnymi pozostawało 486 tys. osób w wieku 50+. Zgodnie z zapisami ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, osoby po 50. roku życia stanowią jedną z grup znajdujących się w „szczególnej sytuacji na rynku pracy”. Oznacza to szerszy wachlarz możliwości związanych z narzędziami aktywizacyjnymi, a także szkoleniowymi czy edukacyjnymi na które mogą one liczyć.

W ciągu całego roku, w tej grupie wiekowej, z poszczególnych narzędzi aktywizacji skorzystało:

- Szkolenie – 14,9 tys. osób;
- Staż – 18,9 tys. osób;
- Prace społecznie użyteczne – 17,4 tys. osób;

- Indywidualny program zatrudnienia socjalnego lub kontrakt socjalny – 1,1 tys. osób;
- Podjęcie pracy subsydiowanej – 32,5 tys. osób.

Oznacza to, że w porównaniu do roku poprzedniego, w 2012 roku z ofert szkoleń skorzystało o 42%, a ze staży o 56% więcej osób w wieku powyżej 50 lat. Warto także zauważyć, że odsetek osób, które rozpoczęły udział w aktywnych formach do odpływu ze stanu bezrobocia był w tej grupie wiekowej wyższy i wynosił 19,5% wobec 17,6% bezrobotnych.

2012 to również rok, w którym rozpoczęto prace nad założeniami do nowelizacji ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. W celu osiągnięcia większego zainteresowania pracodawców starszymi pracownikami, w projekcie zapisano nowe narzędzie, polegające na wsparciu pracodawców zatrudniających długotrwale bezrobotnych w wieku 50 PLUS. Wynagrodzenie ustalane byłoby jako minimalne wynagrodzenie za pracę, w tym 70% finansowałby pracodawca z własnych środków, natomiast z Funduszu Pracy finansowane byłoby maksymalnie do 30% minimalnego wynagrodzenia. Dofinansowanie dotyczyłoby bezrobotnych długotrwale, którzy jednocześnie ukończyli co najmniej 50 lat. Przysługiwałoby ono przez okres 12 miesięcy w przypadku zatrudnienia bezrobotnych w wieku 50-59 lat oraz 24 miesiące w przypadku bezrobotnych, którzy ukończyli 60 lat.

Działania Ministerstwa Zdrowia

Wyniki analiz dotyczących stanu zdrowia i opieki nad osobami w podeszłym wieku stanowią silny argument do optymalizacji opieki zdrowotnej nad seniorami, zwłaszcza wobec prognozowanego przyspieszenia starzenia demograficznego, tak, aby funkcjonujące w Polsce rozwiązania organizacyjne opieki zdrowotnej zabezpieczały - w sposób odpowiedni jakościowo - potrzeby osób starszych. W odpowiedzi na wyzwania demograficzne jednym z priorytetów Ministerstwa Zdrowia stało się poprawienie systemu w zakresie opieki nad osobą starszą i przewlekle chorą. Podstawowe cele to upowszechnienie i poprawa dostępności opieki zdrowotnej rozumiane jako lepszy dostęp do świadczeń ochrony zdrowia na równych prawach dla wszystkich ludzi starszych, koordynacja opieki poprzez ciągłość wynikającą z długofalowego charakteru starzenia i chorób mu towarzyszących, kompleksowość opieki poprzez całościowe rozwiązywanie problemów w interdyscyplinarnej współpracy zespołów medycznych z uwzględnieniem specyficznych potrzeb zdrowotnych, pielęgnacyjnych, opiekuńczych i rehabilitacyjnych pacjenta geriatrycznego, ale także przewlekle, terminalnie chorego i niepełnosprawnego, jakość opieki poprzez zastosowanie standardów fachowej wiedzy gerontologicznej i geriatrycznej, ze szczególnym uwzględnieniem zasad etyki, w tym zastosowanie wypracowanych standardów nie tylko w geriatric, ale także w opiece długoterminowej, właściwe finansowanie opieki poprzez podjęcie długofalowych działań poprawiających finansowanie opieki zdrowotnej nad osobami w podeszłym wieku, zwłaszcza poprawienie finansowania niezbędnych procedur i form opieki, odpowiednie, adekwatne do potrzeb finansowanie świadczeń zdrowotnych, lepsze finansowanie istniejącej i proponowanej do wdrożenia infrastruktury opieki zdrowotnej dla osób w podeszłym wieku.

Ministerstwo Zdrowia, przy wsparciu Zespołu ds. Gerontologii powołanego Zarządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 4 grudnia 2008 r., przygotowało standardy opieki geriatrycznej; rekomendacje zmian w opiece geriatrycznej oraz rekomendacje dla Narodowego Funduszu Zdrowia odnośnie wdrożenia nowych procedur geriatrycznych w opiece szpitalnej i ambulatoryjnej. Projekt standardu postępowania przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych z zakresu geriatric, przygotowany już wcześniej - w związku z wejściem w życie nowych przepisów prawa, w tym tzw. rozporządzeń koszykowych –

został poddany weryfikacji pod kątem jego zmiany (głównie w celu uniknięcia powielania tych samych zapisów). W efekcie tych prac planuje się ogłosić w najbliższym czasie standardy – jako formę zaleceń (na stronie internetowej Ministerstwa).

Jednym z efektów prac było także wprowadzenie od 1 stycznia 2012 r. do opieki szpitalnej procedury medycznej pn. Całościowa Ocena Geriatryczna (COG), Procedura ta wyceniona została przez Narodowy Fundusz Zdrowia na 3 punkty (obecnie 156 zł). W chwili obecnej finalizowane są prace zmierzające do wdrożenia procedury COG w ambulatoryjnej opiece specjalistycznej.

Trwają także prace nad przygotowaniem rekomendacji działań kierunkowych opartych o standardy europejskie w zakresie poprawienia opieki nad pacjentem w podeszłym wieku, w tym rozwiązań w zakresie rozbudowy kadry i bazy geriatrycznej.

Z udziałem członków Zespołu ds. gerontologii w 2011 r. zainicjowano także projekt systemowy pn. *Wsparcie systemu kształcenia ustawicznego personelu medycznego w zakresie opieki geriatrycznej*, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Projekt jest obecnie realizowany. Celem głównym projektu jest poprawa opieki nad osobami w wieku podeszłym w Polsce poprzez podniesienie kompetencji (szkolenie) kadr medycznych w zakresie opieki geriatrycznej. Podstawowymi działaniami podejmowanymi w czasie realizacji tego projektu jest organizacja kursów doskonalących i specjalistycznych w zakresie opieki geriatrycznej. Uczestnikami projektu są lekarze POZ, fizjoterapeuci, pielęgniarki POZ, opiekunowie medyczni i terapeuci środowiskowi.

Aby zabezpieczyć w sposób właściwy medyczną opiekę geriatryczną, Ministerstwo Zdrowia stara się także stymulować wzrost liczby specjalistów w dziedzinie geriatry, za pośrednictwem Konsultantów Krajowych i Konsultantów Wojewódzkich, a także Samorządu Lekarskiego, mając na celu zwiększenie liczby jednostek szkoleniowych oraz ułatwienie oraz skrócenie procesu uzyskiwania przez lekarzy tytułu specjalisty, co przekłada się na systematyczny wzrost liczby miejsc szkoleniowych w jednostkach organizacyjnych uprawnionych do prowadzenia specjalizacji. Należy także podkreślić, iż - zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 22 grudnia 2003 r. jak i rozporządzeniem z dnia 21 maja 2009 r. w sprawie uznania dziedzin medycyny za priorytetowe - geriatry jest uznana za priorytetową dziedzinę medycyny.

Realizowane są stale działania mające na celu poprawę dostępności do świadczeń gwarantowanych z zakresu świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych. Minister Zdrowia dostrzegając potrzebę zmian w opiece nad osobą niesamodzielną powołał w dniu 10 sierpnia 2011 r. Zespół do spraw opieki długoterminowej, do zadań którego należało w szczególności:

- Opracowanie rozwiązań dotyczących struktury i organizacji opieki długoterminowej w Polsce;
- Opracowanie rozwiązań odnośnie poprawy jakości opieki długoterminowej i stanu zasobów w opiece długoterminowej;
- Opracowanie propozycji rozwiązań problemów i zaspokojenia potrzeb zdrowotnych osób przewlekle chorych.

W związku z rosnącym zapotrzebowaniem na opiekę długoterminową, zidentyfikowano również konieczność opracowania dokumentu stanowiącego analizę sytuacji i zawierającego rekomendacje zmian. Mając na celu właściwe zabezpieczenie potrzeb obywateli, którzy stali się niesamodzielnymi w związku z chorobą, urazem lub wiekiem, zaistniała potrzeba stworzenia pragmatycznego, realnego i adekwatnego do potrzeb programu porządkującego w możliwie najlepszy sposób istniejące zasoby, tak by stworzyć narzędzia oraz zmianę podejścia do funkcjonowania systemu ochrony zdrowia w zakresie opieki długoterminowej. Ważnym elementem proponowanych zmian będzie również wypracowanie

standardów postępowania medycznego wykonywanych w podmiotach leczniczych, które swym zakresem obejmować będą szczególnie problematyczne kwestie związane w szczególności z pielęgnacją pacjenta przewlekle chorego. Należy również wskazać jak istotne jest, aby – w celu zmniejszenia popytu na stacjonarne, kosztowne usługi opiekuńcze - tworzyć odpowiednie warunki społeczne dla osób starszych i zagrożonych niesamodzielnością, tak, aby pozostawały one możliwie jak najdłużej we własnym mieszkaniu i w środowisku osób znajomych. Domowa opieka świadczona przez rodzinę i bliskie otoczenie jest preferowana przez pacjenta, daje lepsze wyniki i jest dużo tańsza. To rozwiązanie powinno znajdować wyraźne wsparcie i pomoc organizacyjną, merytoryczną i finansową ze strony właściwych instytucji medycznych i socjalnych. Należy przyznać, iż specyfika opieki długoterminowej wymaga wykonywania świadczeń pielęgnacyjnych przez profesjonalistów o wysokim poziomie przygotowania zawodowego do sprawowania opieki; z tego też powodu konieczne jest poprawienie – poprzez szkolenia i stworzenie systemu standardów - jakości usług opiekunów nieformalnych. Szczególnie ważne wydaje się, aby inicjatywy miały charakter działań celowych, uwarunkowanych zidentyfikowanymi potrzebami poszczególnych grup, a w zakresie odpowiedzialności Ministra Zdrowia – potrzeb związanych ze zdrowiem społeczeństwa.

Działania Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

- **Ogólnopolska akcja „60+ kultura. Pierwszy weekend jesieni weekendem seniora z kulturą”.**

W ostatni wrześniowy weekend seniorzy mieli możliwość bezpłatnie lub za symboliczną opłatą skorzystać z oferty instytucji kulturalnych w całym kraju. Kampania została skierowana do osób powyżej sześćdziesiątego roku życia. Miała je zachęcić do aktywnego uczestniczenia w życiu kulturalnym, dzięki wykorzystaniu oferty dostępnej w ich miejscu zamieszkania.

Celem akcji jest wzmożenie aktywności polskich seniorów, szczególnie tej kulturalnej oraz niwelowanie trzech najważniejszych barier, z którymi spotykają się starsi ludzie: finansowej, kompetencyjnej i społecznej. Edycje organizowane będą corocznie.

- **Darmowy listopad w narodowych instytucjach kultury dla seniorów i uczniów.**

Zamek Królewski w Warszawie, Zamek Królewski na Wawelu, Muzeum Łazienki Królewskie i Muzeum Pałac w Wilanowie to instytucje, które w listopadzie były zwolnione od opłat dla zwiedzających. Wydarzenie odbyło się w tym roku po raz pierwszy jako jeden z elementów oferty kulturalnej skierowanej do seniorów.

Narodowe instytucje odwiedziło 265, 5 tys. osób, co stanowi 3,5 raza więcej niż w analogicznym okresie roku ubiegłego (73, 9 tys.). W ramach akcji specjaliści poszczególnych organizacji poprowadzili łącznie 800 muzealnych lekcji, w których wzięło udział 29, 5 tys. osób. Tematem zajęć edukacyjnych był nowoczesny patriotyzm. Akcji przyświecały 3 główne cele: edukacja kulturalna, zwiększenie dostępności do narodowych instytucji kultury oraz wzrost uczestnictwa w kulturze. Planowane jest kontynuowanie inicjatywy.

- **Panel dyskusyjny *Kultura dla seniorów***

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego przygotowało panel dyskusyjny zatytułowany *Kultura dla seniorów*, który odbył się w dniu 26 września 2012 r. na warszawskim Torwarze w ramach *Konwencji: Międzypokoleniowe Dni Aktywności*.

Podczas panelu zostały zaprezentowane projekty kulturalne i artystyczne, reprezentujące różne dziedziny twórczości, skierowane do osób powyżej 50 roku życia (m.in. teatr, taniec, czytelnictwo). Ekspersi opowiedzieli o swoich doświadczeniach w realizacji projektów międzypokoleniowych. Podkreślona została szczególna rola kultury, sprzyjająca budowaniu przestrzeni dialogu, włączenia i spójności społecznej oraz przyczyniająca się do podnoszenia satysfakcji z życia poprzez rozwijanie pasji, niezależnie od wieku. Słuchacze mieli możliwość podjęcia dyskusji z czynnymi zawodowo artystami, artystami-amatorami i menedżerami kultury. W ramach panelu zorganizowano pokaz spektaklu *Fakir czyli optymizm* przygotowany przez Teatr Łąźnia Nowa z Krakowa, z udziałem aktorów amatorów.

Do debaty zaproszeni zostali przedstawiciele następujących instytucji: Teatr Łąźnia Nowa z Krakowa, Instytut Książki, Narodowa Galeria Sztuki Zachęta, Stowarzyszenie Culture Shock, Miejski Ośrodek Kultury w Jezioranach oraz Instytut Muzyki i Tańca.

- **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego**

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest koordynatorem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, w ramach której w realizacji wszystkich celów, priorytetów i kierunków działań uwzględniona jest m.in. zasada spójności społecznej, więzi społecznych i solidarności społecznej. Działania skierowane do osób dojrzałych i starszych są również w szczególności uwzględnione w celach operacyjnych SRKS: celu 1. *Edukacja medialna międzypokoleniowa* oraz celu 4. *Wspieranie dialogu międzypokoleniowego*.

- **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

Przedsięwzięcia artystyczne i edukacyjne dotyczące osób w wieku 60+ są dofinansowywane w ramach programów ministra.

Program *Dom Kultury+* (działania podjęte w 2010 roku, program realizowany przez Narodowe Centrum Kultury). Celem strategicznym programu jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w kulturze na terenach wiejskich, wiejsko-miejskich i miejskich (w gminach do 20 tys. mieszkańców). Koncepcja jego realizacji zakłada zainicjowanie procesu przemian domów kultury w Polsce w nowoczesne centra kultury lokalnej, które aktywnie animują życie kulturalne społeczności lokalnych, kształcą postawy aktywnego uczestnictwa w kulturze, a w swoich działaniach uwzględniają różne grupy odbiorców (osoby starsze, osoby niepełnosprawne, dzieci z rodzin patologicznych, osoby ze środowisk wykluczonych społecznie i ekonomicznie). Od 2011 roku jest prowadzony II priorytet programu, w ramach którego dofinansowywanie uzyskały m.in. projekty edukacyjne służące wspieraniu działań międzypokoleniowych opartych na współdziałaniu i tolerancji, pielęgnacji tradycji oraz kultury regionu, przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu i jego skutkom. Rola osób starszych w tych działaniach, szczególnie w małych miejscowościach, w których widoczne jest starzenie się społeczeństwa, jest niezwykle istotna. Seniorzy mogą być zarówno odbiorcami i uczestnikami projektów (aktywizacja osób starszych), jak i ich realizatorami (wolontariat osób starszych).

Program *Edukacja kulturalna*. Program wspiera projekty, których celem jest integracja międzypokoleniowa oraz aktywizacja osób starszych. Regulamin programu „Edukacja kulturalna” wśród rodzajów kwalifikujących się zadań wymienia „edukacyjne projekty międzypokoleniowe oparte na współdziałaniu przedstawicieli różnych grup wiekowych”, a nadsyłane do programu aplikacje oceniane są m.in. wg kryteriów społecznych, które premiuje projekty wyrównujące szanse w dostępie do kultury, przeciwdziałające wszelkim formom wykluczenia społecznego oraz angażujące przedstawicieli różnych grup wiekowych. W związku ze specyfiką programu dotowane przedsięwzięcia skupiają się na rozwoju aktywności twórczej seniorów poprzez zaproszenie ich do uczestnictwa w różnorodnych interaktywnych zajęciach artystycznych, nierzadko zakładających współdziałanie z młodymi

ludźmi. W kolejnej edycji priorytetu 1 *Edukacja kulturalna* (w 2012r.) została zachowana zasada wspierania działań, których celem jest przeciwdziałanie społecznej czy kulturalnej izolacji. Z dofinansowania ze środków MKiDN skorzystali realizatorzy projektów adresowanych do seniorów oraz służących integracji międzypokoleniowej.

Wśród dofinansowywanych projektów można wymienić m.in. Ogólnopolskie Juwenalia III Wieku (Warszawa), Sztuka w dialogu pokoleń: generacje – kreacje (Zamość), 50+ Nowy Wiek kultury (Kraków), Alchemia Teatralna (Świdnica).

- **Oferta programowa Instytucji Narodowych**

Niemal wszystkie narodowe placówki i współprowadzone - teatry, instytucje muzyczne, galerie i centra sztuki., muzea i biblioteki i inne, dla których Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest koordynatorem, w ramach zadań statutowych finansowanych z dotacji podmiotowej posiadają aktualnie w programie oferty skierowane do osób po 60 roku życia. Przy ich realizacji instytucje współpracują z wieloma organizacjami pozarządowymi zrzeszającymi osoby w tej grupie wiekowej oraz z Uniwersytetami Trzeciego Wieku.

- **Portal internetowy dla seniorów *Kultura Viva***

Na początku 2012r. Instytut Adama Mickiewicza uruchomił serwis internetowy poświęcony kulturze z myślą o użytkownikach 50+ (www.kulturaviva.pl). Witryna stanowi przyjazne źródło informacji dla osób starszych, dostosowana technicznie na potrzeby osób niedowidzących oraz początkujących Internautów. Celem portalu *Kultura Viva* jest: zainteresowanie odbiorców kulturą (najnowsze trendy, informacje o wybranych wydarzeniach, warsztatach, itp.), aktywizacja i oswojenie z Internetem, jako narzędziem pozwalającym aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym i kulturalnym. Serwis posiada trzy moduły: informacyjny, edukacyjny oraz publicystyczny.

Warto podkreślić i uznać za kluczowe podejmowanie inicjatywy w obszarze aktywizacji kulturalnej osób starszych. W badaniach polskich i międzynarodowych widać wyraźnie, iż aktywność osób w wieku 55+ jest niższa niż innych grup wiekowych. Jej znaczenie wynika także z faktu, iż jest to jedna najintensywniejszych form włączenia społecznego, przyczyniająca się do podniesienia jakości i satysfakcji z życia oraz źródło budowania i rozwoju relacji wewnątrz i międzypokoleniowych. *Kultura* stanowi bowiem przestrzeń kreatywności i współpracy, indywidualności i partycypacji. Jednocześnie osoby w tej kategorii wiekowej mają bardzo wysoką motywację do podnoszenia swoich umiejętności artystycznych. Najlepszym tego przykładem jest coraz powszechniejsza praktyka tworzenia przedstawień teatralnych z udziałem seniorów m.in. Teatr Łąźnia Nowa z Krakowa stworzył spektakl *Fakir czyli optymizm*, natomiast Krzysztof Materna wspólnie z warszawskim Och Teatr prezentują *Czas nas uczy pogody*, czyli przedstawienie o młodości w starości.

Działania Ministerstwa Spraw Zagranicznych

- ***Festiwal Filmoteki Europejskiej Fe Fest - Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej.***

Ministerstwo Spraw Zagranicznych zorganizowało Festiwal Filmoteki Europejskiej Fe Fest, podczas którego zaprezentowane zostały wybrane produkcje filmowe polskich, europejskich i światowych twórców nawiązujące tematycznie do Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej. Starannie dobrany repertuar filmowy miał na celu zwrócenie uwagi, że bez względu na wiek osoby starsze mogą odgrywać ważną rolę w społeczeństwie i dłużej cieszyć się aktywnym życiem.

W ramach Festiwalu Filмотeki Europejskiej Fe Fest w okresie od 3 do 9 grudnia 2012r. w kinach Kultura i Rejs w Warszawie wyświetlonych zostało 7 filmów, nawiązujących do wiodącej tematyki Festiwalu.

Festiwal uroczystie otworzył 3 grudnia 2012 roku Pan Minister Jerzy Pomianowski, podsekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, Pani Minister Czesława Ostrowska, podsekretarz Stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej i jednocześnie Pełnomocnik Rządu ds. Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej, Pan Jacek Bromski, Prezes Stowarzyszenia Filmowców Polskich - partner poprzednich edycji festiwalu oraz Pan Michał Rogalski reżyser pierwszego z filmów prezentowanych na festiwalu. W gali wzięły udział osoby, które wniosły znaczący wkład w obchody Europejskiego Roku, przedstawiciele administracji rządowej i samorządowej, świata kina, organizacji pozarządowych działających na rzecz osób starszych i integracji międzypokoleniowej, Uniwersytetów Trzeciego Wieku i Klubów Seniora.

Zgodnie z raportem frekwencyjnym przesłanym przez Kino Kultura po zakończeniu Festiwalu, łącznie we wszystkich projekcjach udział wzięło 351 osób. W przeważającej większości byli to ludzie w podeszłym wieku.

- **Konkurs na dotacje celowe dla organizacji prowadzących lub współpracujących z UTW**

W ramach planu komunikacyjnego na 2012 ogłoszono konkurs otwarty dla organizacji pozarządowych „Priorytety komunikacyjne 2012”. Głównym celem konkursu była promocja idei i celów Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012. W związku z tym do udziału w konkursie uprawnione były organizacje pozarządowe, które co najmniej od roku akademickiego 2011-2012 prowadzą działalność w formie Uniwersytetu Trzeciego Wieku lub mają podpisane stosowne porozumienie o współpracy z organizacją prowadzącą taką działalność.

W odpowiedzi na ogłoszenie o konkursie nadesłano 51 ofert o udzielenie dotacji celowych. Umowy o dotację, na łączną kwotę 180 206,59 Euro, podpisano z 15 organizacjami.

W ramach realizowanych projektów odbywają się różnorodne zajęcia dydaktyczne. Wykłady, warsztaty i seminaria organizowane na Uniwersytetach Trzeciego Wieku, skierowane są do osób starszych, a także w ramach wsparcia rozwoju solidarności międzypokoleniowej, do młodzieży. Projekty koncentrują się również na przeprowadzeniu działań skierowanych do społeczności lokalnych, poprzez organizację wystaw, pikników, gier miejskich, festynów i spektakli.

- **Projekt *Bajkowa Europa łączy pokolenia***

W listopadzie i grudniu 2012 r. MSZ zorganizowało we wszystkich regionach Polski 20 spotkań z europejską bajką w ramach projektu *Bajkowa Europa łączy pokolenia*. W każdym spotkaniu uczestniczyło średnio 25-30 dzieci w wieku 5-8 lat, senior wolontariusz, animator zabaw dziecięcych, rodzice, przedstawiciele władz lokalnych oraz media. Łącznie we wszystkich spotkaniach uczestniczyło 505 dzieci. Spotkania organizowane były na terenie: szkół podstawowych i przedszkoli.

W ramach projektu senior wolontariusz czytał dzieciom bajki z państw europejskich, a następnie animator zabaw dla dzieci przeprowadzał gry i zabawy przy pomocy materiałów edukacyjnych i promocyjnych: kolorowanie, nauka europejskich tańców, rozwiązywanie rebusów i zagadek.

Projekt spotkał się z dużym zainteresowaniem uczestników. Seniorzy- wolontariusze czytający bajki dzieciom określili projekt jako przydatny, pozwalający seniorom na pożyteczne zagospodarowanie wolnego czasu. Materiały pomocnicze i edukacyjne ułatwiły

przekazanie dzieciom podstawowych wiadomości o Unii Europejskiej i państwach członkowskich. Zaproszeni goście (rodzice, opiekunowie, władze i instytucje lokalne) podkreślali potrzebę kontynuacji projektu, realizującego ideę solidarności międzypokoleniowej i odpowiadającego na potrzeby społeczne zarówno osób starszych, jak i najmłodszego pokolenia.

- **Projekt Unia Europejska dla seniorów i inne działania prowadzone w ramach Centrum Informacji Europejskiej MSZ**

W Centrum Informacji Europejskiej MSZ w ramach prowadzonej od 2006 r. inicjatywy „Unia Europejska dla Seniorów” odbywały się w 2012 r. comiesięczne spotkania dla seniorów (m.in. słuchaczy UTW oraz osób zrzeszonych w kołach i klubach seniora) nawiązujące tematycznie do ER2012. W I półroczu 2012 r. podczas spotkań z przedstawicielami organizacji pozarządowych działających na rzecz osób starszych seniorzy mogli dowiedzieć się o sposobach organizacji czasu wolnego i aktywności w wymiarze społecznym, kulturalnym i fizycznym. W II półroczu zorganizowany został cykl wykładów dotyczący czterech swobód rynku wewnętrznego UE oraz waluty euro, mający na celu poszerzenie wiedzy osób starszych o praktycznych aspektach członkostwa w UE. Łącznie w 2012 r. dla seniorów zorganizowanych zostało w CIE 10 spotkań.

W związku z Europejskim Rokiem Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej Centrum Informacji Europejskiej MSZ przygotowało również specjalne spotkanie dla osób w wieku 50+ podczas obchodów Europejskiego Dnia Języków 2012. Podczas spotkania pt. *Ciekawy świata? – Zasięgnij języka!* w dniu 24 września 2012 r. odbyły się warsztaty ze specjalistą w dziedzinie uczenia się i pamięci (Wydział Psychologii UW), warsztaty jęz. angielskiego (UTW im. Haliny Szwarz) oraz jęz. francuskiego (Instytut Francuski w Warszawie).

- **Kalendarz ścienny na 2012 rok promujący Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej w Polsce**

MSZ zleciło przygotowanie kalendarza ściennego na rok 2012, który promował Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej w Polsce, ale także prezentował różne formy aktywności społecznej, kulturalnej i zawodowej osób dojrzałych i starszych. Kalendarz ścienny okazał się bardzo skutecznym środkiem przekazu treści związanych z aktywnością osób dojrzałych i starszych i cieszył się ogromnym zainteresowaniem zarówno seniorów, jak też organizacji i instytucji współpracujących z tą grupą odbiorców.

Odbiorcą kalendarza były UTW, Kluby Seniora oraz organizacje pozarządowe pracujące na ich rzecz.

Działania Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji

Departament Telekomunikacji w Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji w partnerstwie ze stowarzyszeniem „Miasta w Internecie” realizuje Projekt Systemowy – działania na rzecz rozwoju szerokopasmowego dostępu do Internetu, w ramach 8 Osi priorytetowej: Społeczeństwo informacyjne – zwiększenie innowacyjności gospodarki, Działanie 8.3. Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu – eInclusion Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007-2013 (PO IG).

Jednym z komponentów projektu jest zapewnienie wsparcia merytorycznego dla jednostek samorządu terytorialnego, które planują lub rozpoczęły realizację publicznych inwestycji w infrastrukturę na swoim terenie. Drugim z komponentów jest przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu osób dorosłych, głównie poprzez wdrożenie inicjatywy „Latarnicy

Polski Cyfrowej”, lokalnych liderów edukacji cyfrowej, których zadaniem jest organizowanie przedsięwzięć edukacyjnych związanych z upowszechnianiem kompetencji cyfrowych dorosłych Polaków, w szczególności pokolenia 50+.

Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji od stycznia do grudnia 2012 r. w ramach Projektu systemowego, m.in.:

- przeprowadziło postępowanie przetargowe dotyczące wyboru wykonawcy w zakresie działań doradczych. Jednostki samorządu terytorialnego będą mogły otrzymać bezpłatne wsparcie eksperckie w zakresie aspektów prawnych, ekonomicznych i technicznych realizowanych inwestycji szerokopasmowych;
- zapewniło wsparcie doradcze dla projektów szerokopasmowych realizowanych przez województwo podlaskie oraz przez województwo dolnośląskie;
- przeprowadziło warsztaty dedykowane jednostkom samorządu terytorialnego i zaangażowanym instytucjom w zakresie realizacji projektów szerokopasmowych, w których uczestniczyły 62 osoby;
- przeprowadziło cykl spotkań informacyjno-doradczych dla jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych w większości województw, w których wzięło udział ok. 600 osób;
- wydało szereg opinii prawnych w zakresie realizacji inwestycji szerokopasmowych.

Dodatkowo przy udziale Partnera w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu osób dorosłych:

- przeprowadziło rejestrację ponad 3600 kandydatów na Latarników Polski Cyfrowej oraz szkolenie 2614 z nich;
- Latarnicy Polski Cyfrowej zorganizowali 1071 zajęć podnoszących kompetencje cyfrowe, w ramach których przeszkolono 7490 osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym z całej Polski;
- pozyskano ambasadorów Polski Cyfrowej Równych Szans, w tym m.in. Lecha Wałęsę, Andrzeja Grabowskiego, Annę Dymną, Artura Barcisia, Janinę Paradowską, Danutę Hubner, Macieja Orłosia, Beatę Pawlikowską oraz przedstawicieli Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych;
- zrealizowano 2 filmy edukacyjne w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu, które udostępniane są na portalu internetowym dedykowanym projektowi oraz podczas kampanii medialnych.
- uruchomiono portal internetowy dedykowany wykluczeniu cyfrowemu Polska Cyfrowa Równych Szans <http://www.mwi.pl/polskacyfrowa> oraz portal edukacji cyfrowej z modułem e-learningu dedykowany Latarnikom Polski Cyfrowej <https://latarnicy.pl>;
- przeprowadzono kampanię promocyjno-informacyjną obejmującą w sumie ok. 200 informacji w mediach ogólnopolskich, regionalnych oraz portalach internetowych; publikacja 3 newsletterów; 2 audycje telewizyjne, kampania bannerowa na wybranych portalach internetowych;
- ogłoszono i przeprowadzono konkurs na Lokalne Inicjatywy Działań na najbardziej innowacyjne plany działania Latarników, które umożliwią osobom 50+ wykluczonym cyfrowo zrobienie pierwszego roku w Internecie. 200 Latarników, których prace zostały ocenione najwyższą oceną otrzymało od stycznia 2013 r. wsparcie finansowe przez 18 miesięcy na realizację przygotowanej przez siebie koncepcji w kwocie ok. 1500 zł brutto miesięcznie. Latarnik w ramach ww. wsparcia jest odpowiedzialny za realizację działań programu PCRS w swoim środowisku lokalnym: gminie, dzielnicy, osiedlu lub wsi. Działania obejmują organizację spotkań promocyjnych i motywujących do korzystania z Internetu, szkoleń i innych, dobranych pod kątem uwarunkowań

lokalnych form podnoszenia kompetencji cyfrowych dorosłych. Aktywność składa się na ogólnopolski program działań podnoszenia kompetencji cyfrowych osób wykluczonych.

Aktualnie trwają prace nad dokumentem Narodowy Plan Szerokopasmowy, którego głównym celem jest rozwój sieci i infrastruktury szerokopasmowej, a wśród celów szczegółowych m.in. zapewnienie powszechnego dostępu do Internetu o prędkości co najmniej 30 Mbps do końca 2020 r. oraz doprowadzenie do wykorzystania dostępu o prędkości co najmniej 100 Mbps przez 50% gospodarstw domowych do końca 2020 r.

Działania Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

MNiSW przygotowało *Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym*, w którym proponuje się wprowadzenie nowej możliwości kształcenia, która w szczególności będzie atrakcyjna dla osób dorosłych i starszych. Obecnie zakończyły się konsultacje społeczne projektu. Trwają prace nad zaktualizowaniem jego kształtu. Do najważniejszych założeń należy:

- ułatwienie dostępu do studiów wyższych osobom dojrzałym w ramach uczenia się przez całe życie;
- nowa regulacja, polega na potwierdzaniu przez uczelnię efektów uczenia się uzyskanych drogą inną niż formalna, czyli przez wykonywanie pracy, uczestnictwo w kursach i szkoleniach, samodoskonalenie, wolontariat;
- dzięki proponowanemu rozwiązaniu osoba ubiegająca się o potwierdzenie efektów uczenia się może uczestniczyć w mniejszej liczbie zajęć, a tym samym skrócić czas odbywanych studiów lub zmniejszyć ich intensywność. Może ją to zachęcić do podjęcia studiów lub ułatwić ich godzenie z życiem zawodowym czy osobistym.

3.2. Główne wydarzenia w ramach obchodów ER 2012

3.2.1. Wydarzenia centralne zorganizowane przez resorty

- **Konferencja „Get involved – ZAANGAŻUJ SIĘ!”**

Konferencja pod hasłem „Get involved – ZANGAŻUJ SIĘ!” zainauguowała oficjalne obchody Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 w Polsce. Odbyła się dnia 8 lutego 2012 r. w Warszawie, a jej organizatorem było Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej koordynujące obchody ER 2012 w Polsce. W wystąpieniu wprowadzającym Minister Pracy i Polityki Społecznej, Władysław Kosiniak-Kamysz powiedział: *Nie wolno nam sprowadzać starszych pokoleń do roli gwaranta ciągłości emerytur czy redukować do funkcji darmowej niani. To przecież oni, ciężką pracą, w o wiele trudniejszych warunkach, zbudowali Polskę, w której dziś żyjemy. I teraz mają prawo do spędzenia reszty życia tak, jak chcą – dalej pracując, opiekując się wnukami lub odpoczywając.* Minister podkreślił, że wykorzystanie potencjału osób starszych – wykształconych, bogatych w wiedzę i doświadczenie powinno być bezwzględny priorytetem, a zmieniająca się dynamicznie sytuacja demograficzna Polski nie powinna być postrzegana wyłącznie jako zagrożenie.

Podczas Konferencji odbyły się trzy panele dyskusyjne poświęcone następującym zagadnieniom:

- Działania na rzecz zwiększenia aktywności zawodowej osób starszych;
- Solidarność międzypokoleniowa a aktywność zawodowa i społeczna osób starszych;

- Działania na rzecz zwiększenia aktywności społecznej osób starszych.

Wśród gości znaleźli się m.in. Poseł Michał Szczerba, Przewodniczący Parlamentarnego Zespołu ds. Uniwersytetów Trzeciego Wieku, Senator Mieczysław Augustyn, Przewodniczący Parlamentarnego Zespołu ds. Osób Starszych, Ewelina Jelenkowska-Luca, Zastępca Dyrektora w Przedstawicielstwie Komisji Europejskiej w Polsce, Halina Potocka, Wiceprzewodnicząca Age Platform Europe oraz prof. Ewa Kozdroń z ESPAR 50+. W spotkaniu wzięło udział ponad 150 osób –przedstawiciele mediów, instytucji publicznych, organizacji z całej Polski, zaangażowanych w działania na rzecz osób starszych oraz przedsiębiorców.

- **Konferencja Międzynarodowa „Zwiększenie aktywności osób starszych oraz solidarność międzypokoleniowa – podejście zintegrowane”**

7 marca 2012 r. w Pałacu Prezydenckim odbyła się Międzynarodowa Konferencja „Zwiększenie aktywności osób starszych oraz solidarność międzypokoleniowa – podejście zintegrowane” zorganizowana wspólnie przez Kancelarię Prezydenta RP oraz Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. W konferencji udział wzięli: Bronisław Komorowski, Prezydent RP wraz z Małżonką, Władysław Kosiniak-Kamysz, Minister Pracy i Polityki Społecznej, Bartosz Arłukowicz, Minister Zdrowia, Irena Wóycicka, Podsekretarz Stanu w Kancelarii Prezydenta RP, Jacek Foks, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Sportu i Turystyki. Referaty wprowadzające wygłosili także przedstawiciele instytucji międzynarodowych: Komisji Europejskiej, Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Ponadto podczas konferencji odbyły się trzy równoległe panele dyskusyjne:

- Wyzwania dla rynku pracy;
- Wyzwania dla systemu zabezpieczenia społecznego;
- Aktywność społeczna.

Wśród panelistów znaleźli się przedstawiciele różnych ośrodków naukowych, organizacji pracodawców, związków zawodowych, posłowie, senatorowie.

Minister Kosiniak-Kamysz podkreślił znaczenie edukacji dla zwiększenia zatrudnienia osób w wieku 50+ . Uczenie się przez całe życie pozwala dostosować się do zmian na rynku pracy, zapewnia większą mobilność. Paneliści zwrócili uwagę także m.in. na konieczność zapewnienia osobom starszym jak najdłuższej niezależności dzięki promowaniu ich aktywności i tworzenia środowiska przyjaznego seniorom. Zwrócono również uwagę na szybki i imponujący rozwój sieci Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce. W styczniu 2012 Fundacja „Emeryt” opracowała dokument pt. „Stanowisko emerytów adresowane do władz Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie godnej starości”, dla którego pozyskała poparcie 21 organizacji, w tym Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW. O dokumencie tym i zawartym w nim tezach mówił podczas konferencji poseł na Sejm RP Michał Szczerba, przewodniczący parlamentarnego Zespołu ds. UTW. Minister Władysław Kosiniak-Kamysz zapowiedział powołanie komórki organizacyjnej d.s. polityki senioralnej, co oznaczało spełnienie głównego postulatu zawartego w dokumencie. Tezy w nim zawarte poparła także Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich.

- **Kongres UTW 19-20 marca 2012 r., Warszawa, Sala Kongresowa, Pałac Kultury i Nauki**

Kongres był jednym z najważniejszych wydarzeń w ramach obchodów Roku UTW, które zgromadziło około 3000 uczestników, głównie słuchaczy UTW z całej Polski. Więcej informacji, patrz: str. 34.

- **Spotkanie międzypokoleniowe z udziałem Ministra Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministra Edukacji Narodowej (23 kwietnia 2012)**

23 kwietnia 2012 r. w VIII Liceum Ogólnokształcącym im. Króla Władysława IV w Warszawie odbyło się spotkanie międzypokoleniowe seniorów i młodzieży z udziałem Władysława Kosiniak-Kamysza, Ministra Pracy i Polityki Społecznej oraz Krystyny Szumilas, Ministra Edukacji Narodowej. Spotkanie zostało zorganizowane w ramach projektu Generations@school. Celem projektu jest promowanie dialogu międzypokoleniowego dzięki organizowaniu wspólnych zajęć w szkołach z udziałem uczniów i seniorów w okolicach 29 kwietnia, kiedy obchodzony jest Europejski Dzień Solidarności Międzypokoleniowej. Wspólne lekcje to okazja do wzajemnego uczenia się, dzielenia umiejętnościami oraz przełamywania stereotypów.

Podczas spotkania odbyła się dyskusja nad wyzwaniem związanym ze starością i współpracą międzypokoleniową. Zaproszeni seniorzy podzielili się z młodzieżą doświadczeniami z realizacji swoich pasji. Byli wśród nich: Grażyna Rabsztyń, lekkoatletka, rekordzistka świata w biegu na 100 metrów przez płotki, obecnie Dyrektor Centrum Edukacji Olimpijskiej PKOl, Henryk Sowiński, wieloletni dyrektor VIII LO, Paweł Elsztajn, inżynier lotnictwa i warszawianista oraz płk Marian Żmuda, były Prezes Wojskowego Koła PTTK Sił Powietrznych w Warszawie, organizator wycieczek górskich.

Podobne spotkania odbyły się w wielu szkołach w całej Polsce. Wszystkie projekty generations@school zostały zgłoszone do międzynarodowego konkursu, spośród których międzynarodowe jury miało wybrać najlepszy - czyli kreatywny i wywołujący duże wrażenie na odbiorcach, w którym jest dużo rozmów, nauki i śmiechu. Do konkursu przystąpiły szkoły i instytucje z 27 państw Unii Europejskiej. Z każdego państwa został wyłoniony jeden zwycięzca. Oprócz certyfikatu Unii Europejskiej zwycięzca otrzymał nagrodę finansową (300 euro) oraz został wyróżniony tytułem mentora promującego solidarność międzypokoleniową. W Polsce zwycięzcą okazało się II Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego w Sopocie, którego uczniowie w murach swojej szkoły spotkali się ze słuchaczami Sopotkiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku oraz Psychologicznego Uniwersytetu Trzeciego Wieku Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w Sopocie. Cały event był częścią wielkiego projektu współpracy międzypokoleniowej „Wieczory z kulturą i sztuką”, autorstwa nauczycieli II LO: Lidii Dysarz i Przemysława Staronia. Projekt ten rozpoczął się w 2011 roku, a w jego realizację jest zaangażowanych kilka instytucji edukacyjnych i kulturalnych Trójmiasta, głównie Sopotu. Od 2013 roku został objęty patronatem Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce.

Oficjalna lista zwycięzców oraz fotorelacja z sopotkiego eventu znajdują się poniżej:

<http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?langId=en&catId=970&newsId=1737&furtherNews=yes>

www.panoramio.com/photo/74349778

Więcej informacji o projekcie generations@school, który będzie realizowany także w roku 2013 w ramach Europejskiego Roku Obywateli, można znaleźć pod adresem:

<http://www.historypin.com/gats/pl/>

- **Konkurs „Aktywni Babcia i Dziadek – mój pomysł na czas wolny na emeryturze”**

Z okazji Europejskiego Dnia Solidarności Międzypokoleniowej Minister Pracy i Polityki Społecznej ogłosił otwarty konkurs dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i liceów na najlepsze opowiadanie, esej lub komiks zatytułowane „Aktywni Babcia i Dziadek – mój pomysł na czas wolny na emeryturze”. Zadaniem uczniów było przedstawienie oryginalnych pomysłów na bycie aktywnym w wieku dojrzałym. Mogli przy tym odwołać się do doświadczeń swoich babć i dziadków, ich działań na rzecz rodziny czy społeczności lokalnych, a także podejmowanych wspólnie działań na rzecz współpracy międzypokoleniowej.

Konkurs cieszył się olbrzymim zainteresowaniem. W sumie zgłoszonych zostało ponad 300 prac ze szkół z całej Polski. Najwięcej, bo aż 170 nadesłali najmłodsi uczestnicy konkursu – uczniowie szkół podstawowych. Wobec wysokiej jakości merytorycznej prac jury stanęło przed ogromnym wyzwaniem. Ostatecznie wyłoniono 9 laureatów. Wyróżniono 1 pracę w kategorii liceum, 3 w kategorii gimnazjum oraz aż 5 w kategorii szkoła podstawowa. 26 listopada 2012 r. odbyła się uroczysta ceremonia wręczenia nagród uczniom oraz ich nauczycielom, opiekunom prac. Uczniowie i nauczyciele otrzymali nagrody pieniężne oraz odebrali dyplomy z rąk Ministra Pracy i Polityki Społecznej, Władysława Kosiniak-Kamysza.

Wszystkie nagrodzone prace miały charakter bardzo osobisty, pokazały ogromną wrażliwość uczniów oraz zrozumienie dla potrzeby aktywności osób starszych realizowanej wspólnie z młodszym pokoleniem.

- **Seniorada**

Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+ organizuje już od 5 lat ogólnopolski piknik rekreacyjny o charakterze międzypokoleniowym, przygotowujący wspólnie ze studentami warszawskiej Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego z Wydziału Turystyki i Rekreacji – specjalizacja kinezygerontoprofilaktyka oraz Uniwersytetu Rzeszowskiego z Wydziału Wychowania Fizycznego. Projekt dofinansowany ze środków budżetowych Ministerstwa Sportu i Turystyki oraz jednostek samorządu terytorialnego, a także partnerów biznesowych. Cel imprezy to łączenie pokoleń poprzez wspólny udział w zawodach rekreacyjnych – gimnastyce, nordic walking, grach terenowych oraz promocja prozdrowotnych, społecznych oraz edukacyjnych wartości sportu wśród osób dorosłych i starszych a także ich rodzin. Podczas pikniku można także skorzystać z bezpłatnych konsultacji lekarskich. Seniorada 2012 została zorganizowana na przełomie maja i czerwca jednocześnie aż w 5 miastach w Polsce: Warszawie, Koziennicach, Szamotułach, Opolu i Rzeszowie. W tegorocznym wydarzeniu wzięło udział 1200 osób.

Więcej informacji pod adresem: <http://www.espar50.org/programy/senioriada/>

- **Ogólnopolska konferencja pod patronatem Marszałka Senatu RP „Perspektywy rozwoju infrastruktury społecznej na rzecz edukacji i aktywności osób starszych - rola Uniwersytetów Trzeciego Wieku”**

W dniach 24-25 sierpnia 2012 r. w Łebie odbyła się ogólnopolska konferencja „Perspektywy rozwoju infrastruktury społecznej na rzecz edukacji i aktywności osób starszych - rola Uniwersytetów Trzeciego Wieku” współorganizowana przez Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łebie oraz Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Inspiracją do zorganizowania konferencji było ogłoszenie roku 2012 Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku. W konferencji wzięło udział ponad 150 osób, w tym przedstawiciele Sejmu, Senatu, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Sportu i Turystyki, administracji samorządowej, organizacji samorządowych działających w obszarze aktywności osób

starszych, a ponadto słuchacze UTW z całej Polski. Celem konferencji było podkreślenie roli UTW dla rozwoju kultury aktywności osób starszych, która nie ogranicza się jedynie do edukacji, lecz obejmuje również integrację zarówno wewnątrz- jak i międzypokoleniową.

Obrady otworzył panel dyskusyjny „Aktywność społeczna osób starszych a doświadczenia działalności UTW w Polsce” moderowany przez Wiesławę Borczyk, Prezesa Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW.

Krystyna Lewkowicz, Prezes Ogólnopolskiego Porozumienia Uniwersytetów Trzeciego Wieku przedstawiła kierunki strategii, wyzwania i postulaty Kongresu UTW, uzupełnione o wyniki dotychczasowych konsultacji oraz nowe inicjatywy i propozycje UTW zgłoszone do projektu Paktu na rzecz Seniorów jak również najważniejsze wydarzenia jakie w II połowie roku będą realizowane w ramach program obchodów ROKu Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

Drugą część spotkania otworzył burmistrz Łeby, Andrzej Strzechmiński. Następnie głos zabrali Minister Pracy i Polityki Społecznej, Władysław Kosiniak-Kamysz oraz Senator RP, prof. Edmund Wittbrodt. Drugiego dnia konferencji odbył się panel dyskusyjny „Zmiana demograficzna – wyzwania społeczno-gospodarcze” moderowany przez dr Jolantę Perek-Białas z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Panel trzeci dotyczył ekologii jako dziedziny edukacji osób starszych.

Konferencji w Łebie towarzyszyło ogłoszenie Rządowego Programu na rzecz Aktywności Osób Starszych na lata 2012-2013, który został przyjęty przez Radę Ministrów 24 sierpnia 2012 r.

Konferencja zakończyła się podpisaniem Deklaracji, w której zwrócono uwagę m.in. na konieczność tworzenia polityki senioralnej w Polsce poprzez rozwój partnerstwa publiczno-społecznego dla rozwoju aktywności osób starszych na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym, współpracy międzysektorowej na rzecz integracji wewnątrz- i międzypokoleniowej, tworzenia silver economy czy rozwoju edukacji seniorów. Pełna treść Deklaracji jest dostępna na stronie: <http://www.utw.leba.eu/>

- **Konwencja: Międzypokoleniowe Dni Aktywności**

„Konwencja: Międzypokoleniowe Dni Aktywności” była kulminacyjnym wydarzeniem w ramach obchodów Europejskiego Roku 2012 w Polsce. Odbyła się w dniach 24-26 września 2012 r. na Torwarze w Warszawie. Została zorganizowana przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej we współpracy z Ministerstwem Sportu i Turystyki, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, Miastem Stołecznym Warszawa, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwem Zdrowia. Wydarzenie otworzył Donald Tusk, Prezes Rady Ministrów oraz Joanna Mucha, Minister Sportu i Turystyki i Włodzimierz Paszyński, Zastępca Prezydenta M. St. Warszawy. Wystąpienie wprowadzające wygłosił także gość specjalny – Prof. Władysław Bartoszewski, Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Honorowy Ambasador Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej w Polsce. Referaty przedstawili także prof. Lester Salamon z Uniwersytetu Johns Hopkins w Stanach Zjednoczonych oraz Edward Johns, główny doradca Amerykańskiego Związku Emerytów.

Pierwszego dnia Konwencji zorganizowano trzy równoległe panele dyskusyjne poświęcone zagadnieniom aktywności zawodowej osób starszych, ich sytuacji społeczno-ekonomicznej oraz starzeniu się w zdrowiu. Pierwszy dzień zakończył koncert okolicznościowy Reprezentacyjnego Zespołu Artystycznego Wojska Polskiego.

Dzień drugi miał charakter konferencyjno-warsztatowy. Organizatorami drugiego dnia było Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wraz z Ministerstwem Sportu i Turystyki. Dzień odbył się pod hasłem „Aktywnie, bezpiecznie, skutecznie”. Program był realizowany przy współdziałaniu następujących partnerów: Zorganizowano trzy panele dyskusyjne. Pierwszy

dotyczył aktywności fizycznej seniorów i promowania zdrowego trybu życia. Panel zorganizowany we współpracy z ESPAR 50+ i FORUM 50+. Seniorzy XXI wieku. pod hasłem: Zdrowo czyli jak?. Panel miał charakter seminaryjny skierowany do: organizatorów, instruktorów, animatorów pracujących z osobami w wieku 50+. Tematyka seminariów była następująca: Prozdrowotność w rekreacji ruchowej osób 50+, Zdrowie na talerzu, Pozytywna energia, Kreatywność w poszukiwaniu partnerów. Drugi panel obejmował prezentację filmów i projektów artystycznych, których tematem jest sport i taniec, natomiast trzeci poświęcony był zagadnieniom związanym z bezpieczeństwem seniorów. Podczas panelu zaprezentowane zostały projekty, których celem jest zwiększenie poziomu bezpieczeństwa osób starszych, m.in. Program „Bezpieczny Senior” realizowany przez Mazowiecką Wojewódzką Komendę Policji w Radomiu czy kampania społeczna „Nie daj się złowić na wnuczka” prowadzona przez Komendę Stołeczną Policji. Podczas wydarzenia odbył się szereg warsztatów w tym organizowane przez ESPAR 50+ warsztaty tańca w kręgu, Nordic Walking, gimnastyki koordynacyjnej połączone z konsultacjami z instruktorami.

Program był podzielony na dwie części. Część pierwsza - Festiwal Aktywności Ruchowych, podczas której odbyły się:

- Występy orkiestr i zespołów Związku Ochotniczych Straży Pożarnych;
- Warsztaty taneczne, salsa, rumba, taniec towarzyski;
- Warsztaty udzielania pierwszej pomocy w nagłych stanach zagrożenia zdrowia i życia;
- Warsztaty Fitness, nordic walking;
- Warsztaty korzystania z Internetu;
- Warsztaty samoobrony, kendo, tai chi;
- Ćwiczenia prozdrowotne i rekreacyjne dla seniorów;
- Warsztaty plastyczne/malarskie oraz wizażu;
- Nauka korzystania z komputera;
- Prezentacje i wykłady z zakresu pierwszej pomocy, oraz jak radzić sobie z różnymi zagrożeniami w domu i na ulicy.

Część druga - Aktywnie Bezpiecznie Skutecznie, podczas której miały miejsce następujące prezentacje i panele dyskusyjne:

- „Wnuki w sieci”;
- „Bezpieczny senior”;
- „Nie daj się złowić na wnuczka”;
- „Bezpieczny senior w bezpiecznym domu”;
- „Nie dla czadu”;
- „Prozdrowotność w rekreacji ruchowej 50+”;
- „Zdrowie na talerzu”;
- „Pozytywna energia”;
- „Kreatywność w poszukiwaniu partnerów i uczestników”;
- Cykl filmów „Sportowego Klubu Filmowego”.

Podczas podsumowania imprezy odbyła się Gala rozdania nagród, w której uczestniczyły następujące gwiazdy sportu i estrady: Irena Szewińska, Ryszard Szurkowski, Paweł Nastula, Leszek Blanik, Adam Krzesiński, Włodzimierz Zieliński, Kajetan Broniewski, Grażyna Rabsztyń oraz Emilia Krakowska, Dorota Zawadzka, Katarzyna Żak i Michał Piela. Trzeciego dnia Konwencji odbyło się aż sześć paneli:

- Działania samorządu wobec wyzwań demograficznych;
- Kultura dla seniorów;
- Wolontariat osób starszych – długofalowa polityka na rzecz wolontariatu;

- Sektor prywatny wobec wyzwań aktywnego starzenia – osoby starsze jako interesariusze firmy;
- Oferta edukacyjna dla osób starszych: zróżnicowanie form i treści, potrzeby i wyzwania;
- Usługi opiekuńcze w starości.

Ponadto na temat roli aktywności fizycznej w życiu seniorów mówił mistrz olimpijski, Władysław Kozakiewicz. Konwencji towarzyszyły Targi Aktywni 50+. Obok firm oferujących produkty i usługi adresowane specjalnie do osób dojrzałych w tak wielu różnych dziedzinach jak zdrowie, sport, turystyka, praca i edukacja, uroda i styl życia, media, pasje oraz prawo i finanse swoje stoiska i punkty informacyjne prowadziły także organizacje pozarządowe.

- **Program PRO Kobieta 50+**

Program rekreacyjno-edukacyjny realizowany przez ESPAR 50+ od 2010 roku ze środków budżetowych MSiT we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego. W 2012 roku program PRO Kobieta 50+ to część projektu Program Rekreacji Ruchowej Osób 50+ (PRRO 50+). W 2010 roku program PRO Kobieta 50+ zrealizowany został w formie pilotażu na terenie 4 miast Polski. W 2012 roku zrealizowany na terenie 13 lokalizacji Polski w tym stolic regionów, miast oraz wsi. W programie biorą udział kobiety dojrzałe w wieku 45-60 lat. W ramach programu kobiety uczestniczą w wykładach oraz zajęciach rekreacji ruchowej: Pilates, Joga, tai-chi, Nordic Walking, gimnastyka w wodzie, gimnastyka prozdrowotna. Nieodłączną częścią programu jest warsztat Liderki Aktywności dla wybranych uczestniczek programu PRO Kobiet 50+. W wyniku zrealizowanego warsztatu odbył się szereg inicjatyw Liderki Aktywności na rzecz społeczności lokalnych Liderki. (Więcej: <http://www.espar50.org/programy/pro-kobieta-50/>).

- **Konkurs "BĄDŹMY aktywni RAZEM!"**

Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce ogłosiło konkurs dla szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych mający na celu promocję współpracy międzypokoleniowej. Zadaniem uczniów było przedstawienie realizowanego przez siebie projektu na rzecz aktywizacji osób starszych w środowiskach lokalnych. Na konkurs nadesłano 119 zgłoszeń, spośród których jury wyłoniło 10 najlepszych prac w każdej kategorii wiekowej.

Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce było inicjatorem serii wykładów na tematy związane z Unią Europejską w Uniwersytetach Trzeciego Wieku (UTW). Odbywają się one od maja 2012 do kwietnia 2013 i obejmą w sumie 37 wykładów (dotychczas odbyły się 23) w całej Polsce (minimum jeden w każdym z województw). Wybór konkretnych lokalizacji zależał od możliwości uzgodnienia daty pomiędzy zainteresowanym UTW a wykładowcą, przy czym pierwszeństwo miały mniejsze miejscowości.

Wykładowcami (łącznie 20 osób) są członkowie Team Europe tj. grupy ekspertów wybranych przez Przedstawicielstwo, specjalizujących się w różnych aspektach działania UE, których głównym zadaniem jest właśnie popularyzowanie wiedzy na temat Unii. Przedstawicielstwo finansuje koszty przejazdu i wynagrodzenie wykładowcy. Oprócz prelekcji rozdawane są też materiały informacyjne oraz odbywają się też minikonkursy, w czasie których słuchacze wygrywają kilka sztuk gadżetów dostarczonych przez Przedstawicielstwo: kijów do nordic walking oraz koszulek.

Akcja spotkała się z niezwykle ciepłym przyjęciem ze strony słuchaczy UTW.

- **Peer Review: Age friendly goods and services – an opportunity for social and economic development (Produkty i usługi przyjazne dla osób starszych – szansa na rozwój społeczno-gospodarczy)**

W dniach 29-30 października 2012 r. Departament Polityki Senioralnej MPiPS był gospodarzem spotkania zorganizowanego wspólnie z Komisją Europejską w ramach Programu Wzajemnej Oceny w zakresie ochrony socjalnej i włączenia społecznego (Peer Review). Uczestniczyli w nim delegaci z 8 krajów: Bułgarii, Chorwacji, Czech, Danii, Estonii, Włoch, Słowenii i Szwecji, a także przedstawiciele AGE Platform Europe, European Social Network (ESN) oraz ekspert – Asghar Zaidi z Uniwersytetu Southampton. Celem spotkania była wzajemna prezentacja działań na rzecz osób starszych. Spośród inicjatyw podjętych w Polsce omówiono przede wszystkim Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013, wspierający partycypację społeczną seniorów oraz Program Solidarność Pokoleń 50+, którego głównym celem jest rozwój warunków sprzyjających zatrudnieniu osób powyżej 50 roku życia.

Wśród kluczowych kwestii omówionych w trakcie spotkania były: poprawa kondycji osób starszych i wzmacnianie ich poczucia własnej wartości, promowanie aktywnego i zdrowego stylu życia, uczenie się przez całe życie, wdrażanie strategii zarządzania wiekiem w przedsiębiorstwach. Podkreślono również znaczenie rodzinnych instytucji opieki, które mogą stać się szansą na zatrudnienie dla osób starszych.

Drugi dzień spotkania poświęcony był zagadnieniu srebrnej gospodarki. Zwrócono uwagę, że nowe produkty powinny być projektowane w oparciu o zasadę dopasowania do potrzeb wszystkich grup wieku. Jak podkreślano, osoby starsze są znaczącą grupą konsumentów, a tym samym przyczyniają się do rozwoju gospodarczego. Materiały ze spotkania są dostępne w języku angielskim pod adresem:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1023&langId=pl&newsId=1395&moreDocuments=yes&tableName=news>

- **Prezentacja publikacji "Strategie działań w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje" w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich (30 listopada 2012 r.)**

„Strategie działań w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje” to publikacja obejmująca bardzo szerokie spektrum zagadnień związanych z polityką na rzecz osób starszych. Przygotowana przez ekspertów różnych dziedzin nauki oraz praktyków porusza takie kwestie jak: aktywność społeczna i kulturalna osób starszych, ochrona zdrowia, zatrudnienie, uczestnictwo w rynku dóbr i usług, infrastruktura społeczna przyjazna seniorom. Autorzy wskazują wartości stanowiące podstawę konstrukcji strategii, jak również cele, które powinny być osiągnięte w poszczególnych obszarach w perspektywie kilkunastu lat oraz sposoby ich realizacji. Istotą budowy planu działania jest uwzględnienie wieloaspektowości zagadnienia starzejącego się społeczeństwa oraz przemyślane wykorzystanie powiązań pomiędzy poszczególnymi dziedzinami. Adresatami publikacji są zarówno przedstawiciele samorządów jak i przedstawiciele administracji rządowej. Jak podkreślił uczestniczący w spotkaniu Władysław Kosiniak-Kamysz, Minister Pracy i Polityki Społecznej: „*Strategie działań...* to niezwykle ważny materiał dla Departamentu Polityki Senioralnej MPiPS. W tej materii znajdujemy się na początku drogi, formułując i wdrażając wieloletni Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013. Wnioski z tej pracy przełożymy na kontynuację tego programu”.

Publikacja jest dostępna pod adresem: <http://www.rpo.gov.pl/pliki/13524502320.pdf>

3.2.2. Wydarzenia regionalne i lokalne

W ramach obchodów ER 2012 w całej Polsce odbyło się w sumie ponad 60 różnorodnych wydarzeń o charakterze regionalnym oraz prawie 90 wydarzeń lokalnych. Przybierały one bardzo różnorodną formę, m.in.: konferencji, seminariów, spotkań międzypokoleniowych w szkołach, warsztatów, spotkań z ekspertami oraz konkursów, zawodów sportowych, koncertów, targów, imprez okolicznościowych towarzyszących obchodom Dnia Seniora czy Dnia Solidarności Międzypokoleniowej i wiele innych.

Organizatorami były najczęściej władze miast i gmin, urzędy marszałkowskie oraz m.in. Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej, Regionalne Centra Pomocy Rodzinie, biblioteki, kluby seniora, wreszcie stowarzyszenia i fundacje działające na rzecz aktywności osób starszych i solidarności międzypokoleniowej.

Poniżej opisano niektóre z nich. (Więcej - patrz: aneks)

- **Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, projekt „O finansach... w bibliotece”**

Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego jest autorem projektu „O finansach... w bibliotece, dofinansowanego ze środków Narodowego Banku Polskiego, który realizowała w 2012 r. i nadal realizuje we współpracy z bibliotekami w 5 województwach.

Celem projektu było zmniejszenie wykluczenia cyfrowego wśród seniorów oraz budowanie zaufania do instytucji finansowych oraz do nowych technologii, a tym samym zwiększenie umiejętności korzystania m.in. z bankowości elektronicznej. Projekt obejmował z jednej strony szkolenia dla bibliotekarzy z bibliotek publicznych w gminach miejskich i wiejskich, z drugiej zaś organizację szkoleń dla seniorów w bibliotekach przez przeszkolonych bibliotekarzy.

15 listopada w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie odbyła się konferencja „Podsumujmy!”, zorganizowana na zakończenie I edycji projektu „O finansach... w bibliotece”. Projekt realizowało 55 bibliotek publicznych działających w województwach: dolnośląskim, małopolskim, lubelskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim. Uczestnicy, w sumie 1800 osób, dzięki warsztatom dowiedzieli się, w jaki sposób założyć konto bankowe przez Internet, a także jak bezpiecznie korzystać z usług finansowych: kredytów, lokat, ubezpieczeń.

- **Trzecia edycja targów Aktywni 50+ (17-18 marca 2012 r., Poznań)**

W tym dwudniowym wydarzeniu organizowanym wspólnie przez Międzynarodowe Targi Poznańskie, Samorząd Województwa Wielkopolskiego i Miasto Poznań wzięło udział aż 4000 osób. W ramach Targów można było zapoznać się z bogatą ofertą firm skierowaną do osób powyżej 50 roku życia w takich dziedzinach jak: sport, zdrowie, turystyka, uroda i styl, pasje, praca i edukacja, nowe technologie i media, prawo i finanse. Swoje stoiska zorganizowały również organizacje pozarządowe działające w obszarze aktywności osób starszych. Targom towarzyszyły liczne warsztaty m.in. komputerowe, artystyczne, indywidualne konsultacje z doradcami zawodowymi dla osób poszukujących zatrudnienia, także konsultacje z wizażystami dotyczące mody i urody, ponadto koncerty i zajęcia sportowe. Można było także skorzystać z porad lekarza specjalisty i wykonać bezpłatne badania.

Więcej informacji o Targach Aktywni 50+ na stronie:

[http://50plus.mtp.pl/pl/aktywni_50--kompendium/targi_aktywni_50-w_2012_r/
www.centrumis.pl/edycja-20121.html](http://50plus.mtp.pl/pl/aktywni_50--kompendium/targi_aktywni_50-w_2012_r/www.centrumis.pl/edycja-20121.html)

- **Projekt „Senior na szlaku” – cykl spotkań w bibliotekach publicznych województwa wielkopolskiego**

Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji w Poznaniu zainauguowała projekt mający na celu aktywizację turystyczną seniorów. W wielkopolskich bibliotekach publicznych odbywały się cykliczne spotkania, podczas których starsi mieszkańcy mogli nabyć umiejętność wykorzystywania Internetu jako źródła informacji o atrakcjach turystycznych swojego regionu. Na potrzeby projektu WBP przygotowała specjalny portal internetowy (www.regionwielkopolska.pl), opracowany w taki sposób, aby ułatwić wyszukiwanie informacji oraz wytyczanie tras turystycznych z wykorzystaniem prostych w obsłudze narzędzi.

- **Kampania społeczno - informacyjna „Aktywni 50+. Daj się zaskoczyć!” (Łódź)**

Organizatorem kampanii realizowanej na terenie województwa łódzkiego było Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi. Kampania została objęta patronatem honorowym Ministra Pracy i Polityki Społecznej, Władysława Kosiniak-Kamysza oraz Marszałka Województwa Łódzkiego, Witolda Stępnia.

Celem kampanii było przede wszystkim promowanie aktywności osób starszych, zapobieganie ich wczesnemu wycofywaniu się z rynku pracy oraz zwiększenie poziomu zatrudnienia starszych pracowników. Ponadto celem było zaprezentowanie sytuacji osób starszych także w sferze edukacji, kultury, zdrowia i aktywności społecznej. W ramach kampanii m.in. zorganizowano seminaria, wyemitowano 2 programy pt. „Być seniorem” oraz spoty reklamowe w telewizji i radiu o zasięgu regionalnym, zaprojektowano stronę internetową adresowaną do osób w wieku 50+. Przeprowadzono także konkurs „Moja historia 50+”, w ramach którego seniorzy przedstawiali swoje pomysły na aktywność w wieku dojrzałym oraz „50+. Inwestycja, która się opłaca”. W tej kategorii nagrodzono instytucje i samorządy najbardziej przyjazne seniorom, popularyzujące aktywność i współpracę międzypokoleniową. 7 grudnia 2012 r. odbyła się uroczysta gala podsumowująca realizację projektu, w której uczestniczył Władysław Kosiniak-Kamysz, Minister Pracy i Polityki Społecznej. W swoim wystąpieniu podkreślił istotną rolę, jaką w społeczeństwie odgrywają osoby dojrzałe: „To jest kapitał ludzki, bez którego nasz kraj nie może się rozwijać. Dlatego niezbędna jest solidarność międzypokoleniowa działająca dwukierunkowo”.

- **Kongres „Obywatel Senior” 17-19 września 2012 r. (Katowice/Chorzów)**

Trzydniowe wydarzenie zorganizowane wspólnie przez Wojewódzki Park Kultury w Chorzowie, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego oraz Parkowa Akademia Wolontariatu. W ramach kongresu odbyły się liczne seminaria, wykłady i warsztaty podzielone między innymi na różne bloki tematyczne, takie jak: „Praca”, „Emeryt aktywny”, „Opieka nad seniorem”, „Bezpieczeństwo”, „Sport w wieku dojrzałym”. Podczas kongresu odbyła się m.in. prezentacja Platformy Usług Elektronicznych ZUS dla seniorów, warsztaty z udziałem policji i straży pożarnej, zajęcia sportowe (nordic walking, turniej koszykówki) i wiele innych.

Więcej informacji o Kongresie na stronie: www.obywatelsenior.pl.

- **Pozytywna Energia Pokolenia 50+. Jak w praktyce wdrażać rozwiązania w zakresie aktywnego starzenia się i solidarności międzypokoleniowej, (Biblioteka Śląska, Katowice)**

19 września Biuro Regionalne Województwa Śląskiego w Brukseli we współpracy z Age Platform Europe, Parkiem Śląskim, Uniwersytetem Trzeciego Wieku oraz Wydziałami Urzędu Marszałkowskiego: Europejskim Funduszem Społecznym i Wydziałem Zdrowia

i Polityki Społecznej, zorganizowało konferencję pt. *Pozytywna Energia Pokolenia 50+. Jak w praktyce wdrażać rozwiązania w zakresie aktywnego starzenia się i solidarności międzypokoleniowej.*

Głównym celem konferencji było przedstawienie europejskich i krajowych działań wspierających aktywne starzenie się oraz zaprezentowanie możliwości zdobycia dofinansowania na projekty, których odbiorcami może być grupa wiekowa 50+. Poprzez dyskusję nt. intermentoringu, zarządzania wiekiem oraz roli pracodawców na rzecz zatrudnienia osób 50+, podkreślono konieczność wspierania aktywności zawodowej. Z kolei, poprzez prezentację dobrych praktyk, promowana była główna idea ER2012, a mianowicie – iż przy odpowiednim wsparciu otoczenia (rodziny, władz lokalnych, środowiska zawodowego), odrobinie chęci, zmianie podejścia (zarówno pracodawców jak i społeczeństwa) można tworzyć możliwości dla pozostawania aktywnym w każdym wieku. Gościem honorowym wydarzenia był Minister Władysław Kosiniak-Kamysz.

- **Międzynarodowe Zawody Sportowe „Warmia Mazury Senior Games”**

W dniach 10-16 września 2012 r. z inicjatywy samorządu województwa warmińsko-mazurskiego odbyły się pierwsze w Polsce międzynarodowe zawody z udziałem sportowców-seniorów, w których wzięło udział ponad 1500 uczestników z 14 krajów. Honorowy patronat nad wydarzeniem objął Prezydent RP, Bronisław Komorowski. Zawodnicy rywalizowali aż w 11 dyscyplinach sportowych (m.in. lekkoatletyka, pływanie, piłka nożna) oraz dyscyplinach rekreacyjnych: maratonie rowerowym, strzelaniu do rzutków oraz zawodach strzeleckich.

- **Platforma Wiedzy oraz Wymiany Doświadczeń Dolnośląskich Seniorów**

to inicjatywa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego - Departamentu Polityki Zdrowotnej, zgłoszona w ramach zobowiązań ER Aktywności osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012. „Platforma Wiedzy oraz Wymiany Doświadczeń Dolnośląskich Seniorów” to projekt stanowiący cykl systematycznych spotkań osób czynnie zaangażowanych w różnego rodzaju stowarzyszenia, kluby, instytucje działające bezpośrednio na rzecz seniorów, których centrum życiowe skupione jest na Dolnym Śląsku. Projekt ma za zadanie „uczenie” aktywnych seniorów, wymianę doświadczeń, wzmocnienie umiejętności i przekonań, wyrabianie nowych konstruktywnych nawyków, niwelowanie ograniczeń oraz pogłębianie świadomości seniorów jak i mieszkańców Dolnego Śląska na temat wzajemnych potrzeb, możliwości, ograniczeń i działań związanych między innymi z codzienną egzystencją, rozwijaniem uzdolnień, zagospodarowaniem czasu wolnego itp. Departament Polityki Zdrowotnej organizuje lub współuczestniczy w wielu inicjatywach. Wobec znacznego wydłużenia życia ludzkiego celem polityki zdrowotnej jest poprawa jakości życia ludzi starszych, oraz propagowanie i wspieranie działań, które są kierowane do wszystkich mieszkańców regionu. Wieloaspektowe działania Departamentu Polityki Zdrowotnej są odpowiedzią na oczekiwania mieszkańców regionu.

- **Małopolski Kongres Polityki Społecznej „(Nie) czekając na starość – wyzwania dla polityki społecznej w obliczu demograficznych przemian” (Kraków)**

Kongres zorganizował Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie w dniach 15-16 listopada 2012 r. Wystąpienie wprowadzające wygłosiła prof. Irena Wóycicka, Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezydenta RP. W Kongresie uczestniczyli eksperci, przedstawiciele ośrodków naukowych z całej Polski, a także przedstawiciele samorządów i instytucji lokalnych działających na rzecz seniorów. Przedmiotem debaty były bardzo

różnorodne zagadnienia, m.in. znaczenie edukacji w wieku dojrzałym, miasta i gminy przyjazne seniorom, technologie cyfrowe, aktywizacja zawodowa osób starszych, usługi opiekuńcze. Ciekawym punktem programu Kongresu była debata z udziałem studentów i seniorów na temat wzajemnego postrzegania się starszego i młodszego pokolenia. Podsumowaniem Kongresu jest publikacja *(Nie)czekając na starość. Wyzwania dla polityki społecznej w obliczu demograficznych przemian*, dostępna pod adresem:

http://www.szkoleniapokl.rops.krakow.pl/pliki_ed/file/publikacje/nie_czekajac_na_starosc.pdf

- **Tydzień Solidarności Międzypokoleniowej na Warmii i Mazurach (17-24 października 2012 r.)**

Organizatorem wydarzenia odbywającego się jednocześnie w kilkunastu gminach powiatu olsztyńskiego był Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie. W ramach Tygodnia Solidarności Międzypokoleniowej odbyły się m.in. Targi Pracy, podczas których swoją ofertę przedstawili doradcy EURES z krajów UE/EOG, pracodawcy, agencje zatrudnienia i inne instytucje rynku pracy; konferencje i panele dyskusyjne dotyczące aktywności zawodowej i edukacyjnej osób dojrzałych, wolontariatu międzypokoleniowego, a także liczne warsztaty i spotkania informacyjne, m.in. z doradcami zawodowymi; wizyty studyjne, spotkania międzypokoleniowe, konkursy dla młodzieży. Wydarzenie to zostało objęte honorowym patronatem Ministra Pracy i Polityki Społecznej, Ministra Edukacji Narodowej oraz Wojewody Warmińsko-Mazurskiego.

- **Konferencja „Aktywność osób starszych i solidarność międzypokoleniowa – wyzwania dla regionu” stanowiąca podsumowanie ER Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 na Dolnym Śląsku.**

22 października 2012 r. we Wrocławiu odbyła się Konferencja „Aktywność osób starszych i solidarność międzypokoleniowa – wyzwania dla regionu”, która została objęta Honorowym Patronatem Ministra Pracy i Polityki Społecznej oraz Marszałka Województwa Dolnośląskiego. Uczestniczyli w niej przedstawiciele organizacji senioralnych, Rad Seniorów z kraju oraz samorządów lokalnych. Konferencja zakończyła się debatą poświęconą „Aktywności seniorów w kontekście Rad Seniorów”. W przedsięwzięciu udział wzięło około 100 osób. W oparciu o przesłane przez uczestników konferencji wnioski opracowano rekomendacje dotyczące działalności Rad Seniorów, które wysłano zaproszonym gościom oraz Radom Seniorów z kraju.

- **Konferencja "Samorząd przyjazny edukacji osób starszych i integracji międzypokoleniowej"**

27 listopada 2012 r. odbyła się konferencja zorganizowana wspólnie przez Przewodniczących komisji senackich: Komisji Rodziny i Polityki Społecznej oraz Komisji Nauki, Edukacji i Sportu. Miała na celu podsumowanie konkursu ogłoszonego przez Senat RP w ramach obchodów ER 2012 oraz Roku UTW "Samorząd przyjazny edukacji osób starszych i integracji międzypokoleniowej". Konkurs promował realizację przez samorzady zintegrowanych programów przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu seniorów poprzez edukację i integrację osób starszych w społecznościach lokalnych. Ostatecznie wśród laureatów znalazły się:

W kategorii gmin:

- Miasto Gdynia (projekt „Centrum Aktywności Seniora”);
- Miasto Bolesławiec (projekt „Bolesławiec - miasto przyjazne seniorom”);
- Ruda Śląska (projekt „System wsparcia na rzecz osób starszych”);
- Miasto Piła (projekt „Gmina Piła – seniorom miła”).

W kategorii powiatów:

- Powiat Kartuski (projekt „Akademia umiejętności”);
- Powiat Wągrowiecki (projekt „Działania samorządu powiatu wągrowieckiego na rzecz edukacji osób starszych i integracji międzypokoleniowej);
- Powiat Chodzieski (projekt „Żyj aktywnie”);
- Powiat Krotoszyński (projekt „Senior z inicjatywą i Uniwersytet Trzeciego Wieku”).

Wyróżnienia:

- Miasto Stołeczne Warszawa za najlepszy system finansowania Uniwersytetów Trzeciego Wieku;
- Miasto Poznań za innowacyjność proponowanych rozwiązań na rzecz seniorów;
- Gmina Stepnica za najlepsze działania na obszarze wiejskim.

- **Rozstrzygnięcie konkursu „Środowiska przyjazne osobom starszym”**

13 listopada 2012 r. w Brukseli odbyła się ceremonia wręczenia nagród w konkursie zorganizowanym przez Komisję Europejską w ramach obchodów ER 2012. Konkurs przeprowadzono w siedmiu różnych kategoriach. Ostatecznie wyłoniono najlepsze projekty w kategoriach: „Przedsiębiorcy społeczni”, „Miejsca pracy dla osób w każdym wieku”, „Środowiska przyjazne dla osób starszych”, „generations@school” oraz „Historie życia”. Wręczono również nagrody dla pisemnych i audio-wizualnych prac dziennikarskich. O ogromnym zainteresowaniu konkursem świadczy liczba 1300 nadesłanych projektów ze wszystkich państw członkowskich UE.

Szczególnie cieszy fakt, że wśród nagrodzonych znalazł się projekt z Polski. Drugą nagrodę w konkursie pt. „Środowiska przyjazne osobom starszym” otrzymało Centrum Inicjatyw Senioralnych za projekt *Miasto otwarte dla wszystkich- działania Centrum Inicjatyw Senioralnych jako przykład promocji aktywnego starzenia się*, wyróżniony spośród 233 nadesłanych projektów w tej kategorii.

Więcej informacji o wszystkich wyróżnionych projektach można znaleźć pod adresem: <http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?catId=1026&langId=pl>

- **Przygotowanie i wydruk publikacji pt. „Zdrowe odżywianie w wieku późnej dorosłości. Poradnik seniora” w ramach cyklu „Biblioteka Nestora”**

W cyklu „Biblioteka Nestora” prezentowane są publikacje poświęcone istotnym aspektom związanym z procesem starzenia się oraz propagowaniu zasad „dobrego starzenia się”. Wszystkie publikacje, dystrybuowane bezpłatnie, skierowane są do szerokiego grona odbiorców: osób starszych, ich rodzin, organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów oraz profesjonalistów (m.in. pracowników socjalnych, lekarzy, pielęgniarek środowiskowych, opiekunów), którzy na co dzień pracują z seniorami.

Publikacja przygotowana przez Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej w 2012r. poświęcona została problematyce żywienia w wieku senioralnym, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii znaczenia odpowiedniej diety dla zdrowia człowieka, zasad zdrowego żywienia w wieku senioralnym, zasad żywienia w kontekście chorób przewlekłych, żywienia osób niesamodzielnych. Publikacja stanowi kolejną, piątą już, pozycję w cyklu „Biblioteka Nestora”, poświęconego istotnym kwestiom „dobrego starzenia się”. Nakład publikacji: 10.000 egzemplarzy.

Pozostałe tomy cyklu:

1. „Ponad – czasowa pamięć. Jak zatrzymać młodość umysłu i radzić sobie z zaburzeniami pamięci u osób starszych”
2. „Jak dbać o kondycję ? Rola aktywności fizycznej w wieku 50+”

3. „Przywrócić radość życia. Jak skutecznie radzić sobie z depresją i zaburzeniami psychicznymi w wieku senioralnym”
4. „Seksualność człowieka w wieku późnej dorosłości”.

Kontakt: a.pierzchalska@dops.wroc.pl , www.dops.wroc.pl

- **Przygotowanie i wydruk folderu „Dolnośląskie Uniwersytety Trzeciego Wieku”**

Publikacja przygotowana przez Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej poświęcona została prezentacji i popularyzacji działalności Uniwersytetów Trzeciego Wieku jako placówek edukacyjno – rozwojowych dla seniorów. Publikacja w języku polskim i angielskim zawiera informacje na temat 45 Uniwersytetów Trzeciego Wieku działających na terenie województwa dolnośląskiego. Nakład: 2000 egzemplarzy.

Kontakt: a.pierzchalska@dops.wroc.pl, www.dops.wroc.pl

- **Szkolenie „Jak opiekować się osobą starszą w domu?” (Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej, Wrocław)**

Szkolenie skierowane do osób, najczęściej członków rodziny, ale również sąsiadów czy przyjaciół, którzy sprawują opiekę nad niesamodzielną osobą starszą, wymagającą stałego wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Od 2011r. DOPS swą ofertę szkoleniową kieruje nie tylko do profesjonalnych kadr służb społecznych, ale również do osób, pełniących rolę opiekuna nieformalnego. Celem działania jest z jednej strony podniesienie kompetencji i umiejętności osób, które opiekują się na co dzień niesamodzielną osobą starszą, z drugiej strony zaś zwrócenie uwagi instytucji odpowiedzialnych za realizację zadań z zakresu pomocy społecznej (w tym zapewnianie usług opiekuńczych) na potrzeby tej kategorii odbiorców. Zadanie realizowane we współpracy z ośrodkami pomocy społecznej z terenu województwa dolnośląskiego.

W 2011r. przygotowano i zrealizowano 8 edycji szkolenia, w których uczestniczyło łącznie 180 osób, a w 2012r. w 15 edycjach szkolenia – 324 nieformalnych opiekunów osób starszych.

Kontakt: a.pierzchalska@dops.wroc.pl, www.dops.wroc.pl

- **Ogólnopolska Konferencja „Aktywność osób starszych i solidarność międzypokoleniowa – wyzwania dla regionu” (22 października 2012 r., Wrocław)**

Rekomendacje Konferencji dotyczące działalności Rad Seniorów, w oparciu o przesłane wnioski przedstawicieli Rad Seniorów z: Poznania, Olesna, Łodzi, Lublina, Bolesławca i Wrocławia:

- Należy prawnie usankcjonować powołanie i działalność Rad Seniorów dokonując odpowiednich zapisów ustawowych, których wynikiem będzie między innymi powołanie Krajowej Rady ds. Seniorów oraz regionalnych i lokalnych Rad ds. Seniorów.
- W przyjętych rozwiązaniach prawnych należy zagwarantować Radom ds. Seniorów rzeczywisty wpływ na działania organów administracji publicznej skierowane do ludzi starszych.
- Rady ds. Seniorów jako reprezentanci środowiska senioralnego powinny być wspierane organizacyjnie i merytorycznie przez lokalne i regionalne władze.
- W działaniach władz publicznych szczególną rolę należy przypisać inicjatywom mającym na celu aktywizację seniorów, pobudzanie ich inicjatyw i kreatywności oraz aktywności społecznej.
- Stałym elementem pracy Rad ds. Seniorów powinny stać się cykliczne spotkania służące wymianie doświadczeń, dobrych praktyk oraz przygotowywania wspólnego

stanowiska wobec istotnych kwestii związanych z problemami środowiska senioralnego.

- Należy dążyć do zbierania bardziej szczegółowych danych statystycznych na temat warunków życia seniorów w celu lepszego uchwyceniu zróżnicowania ich położenia socjodemograficznego.

4. Obchody Roku Uniwersytetów Trzeciego Wieku

1 lutego 2012 r. Senat Rzeczypospolitej Polskiej podjął uchwałę w sprawie ustanowienia roku 2012 Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Projekt Roku UTW to wspólna inicjatywa trzech organizacji działających na rzecz środowiska Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce: Ogólnopolskiego Porozumienia UTW, Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW oraz Fundacji dla Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W uzasadnieniu uchwały napisano m.in. *„Edukacja ma kluczowe znaczenie dla rozwoju i wykorzystania potencjału społecznego osób starszych w Polsce. Jest prawdziwym i zadziwiającym fenomenem, że to sami seniorzy, tworząc uniwersytety trzeciego wieku, organizują się aby odpowiedzieć na rosnące aspiracje III i IV generacji Polaków”*.

Głównym celem i misją obchodów ROKu UTW jest włączenie kształcenia ustawicznego osób starszych do zadań administracji centralnej odpowiedzialnej za edukację społeczeństwa oraz objęcie go przez Państwo systemowym wsparciem logistycznym i finansowym, a także przekonanie społeczeństwa i władz, że rola w kształtowaniu jakości życia osób starszych i 37 –letni dorobek Uniwersytetów Trzeciego Wieku uzasadnia uznanie ich za partnera w kreowaniu polityki senioralnej Państwa.

Projekt Roku UTW uzyskał bardzo szerokie poparcie zarówno ze strony organów administracji centralnej, jak i samorządowej, a także wielu organizacji pozarządowych działających na rzecz osób starszych. Patronat honorowy Pierwszej Damy RP Anny Komorowskiej, objęcie przewodnictwa w Komitecie organizacyjnym przez Prezydent Warszawy Hannę Gronkiewicz-Waltz oraz patronat naukowy Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego niewątpliwie nadały wyjątkową rangę tej inicjatywie.

4.1. Rola UTW w obszarze aktywności społecznej osób starszych

Początki ruchu społecznego seniorów – słuchaczy UTW w Polsce sięgają 1975 r. roku, kiedy w Warszawie z inicjatywy prof. Haliny Szwarec rozpoczął działalność pierwszy Uniwersytet Trzeciego Wieku. U progu transformacji w 1989 r. było ich już 9, natomiast dopiero na początku XXI wieku nastąpił dynamiczny rozwój UTW. W 2007 r. funkcjonowało w Polsce 125 Uniwersytetów Trzeciego Wieku, w pierwszej połowie 2012 r. już 385, a z jego końcem 425. Obecnie UTW zrzeszają ponad 100 tys. słuchaczy w całej Polsce. Jak mówi Krystyna Lewkowicz, Prezes UTW Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie: *„Słuchacze UTW to awangarda seniorów, która ma wiedzę, siłę czas oraz misję walki o rozwiązanie problemów całego pokolenia osób starszych”*³.

³ Rok 2012 rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku, Uniwersytet Trzeciego Wieku Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2012, s.5.

Uniwersytety Trzeciego Wieku w Polsce funkcjonują obecnie w obrębie trzech form organizacyjno-prawnych. 20% z nich działa w strukturach organizacyjnych uczelni wyższych. Podobny udział mają UTW działające w ramach jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego, np. w bibliotekach, szkołach, domach kultury. Natomiast zdecydowana większość placówek to jednostki samodzielne, stowarzyszenia i fundacje lub wydzielona część ich struktur organizacyjnych.

Uniwersytety Trzeciego Wieku są fenomenem ponieważ tworzą przestrzeń dla bardzo różnorodnej aktywności osób dojrzałych, nie tylko edukacyjnej. Poza rozwojem intelektualnym, zdobywaniem wiedzy i nowych umiejętności praktycznych udział w UTW umożliwia nawiązywanie kontaktów, wymianę myśli i doświadczeń, realizację pasji, rozwój zainteresowań. Oferta programowa UTW jest coraz bogatsza i obejmuje nie tylko wykłady, seminaria z różnych dziedzin nauki, ale także zajęcia z języków obcych, doskonalenia pamięci, warsztaty komputerowe, artystyczne, zajęcia sportowe i rekreacyjne. UTW to również przestrzeń dla rozwoju wolontariatu i działań samopomocowych. Inspiruje współpracę zarówno wewnątrz, jak i międzypokoleniową.

Istotnym wyrazem poparcia dla działalności UTW było powołanie 1 grudnia 2011 r. Parlamentarnego Zespołu ds. UTW z inicjatywy posła Michała Szczerby.

4.2. Najważniejsze wydarzenia zorganizowane przez UTW w ramach obchodów ER 2012

- **Kongres UTW 19-20 marca 2012 r., Warszawa, Sala Kongresowa, Pałac Kultury i Nauki**

Kongres Uniwersytetów Trzeciego Wieku „Innowacyjne UTW dla społeczeństwa i gospodarki” zainaugurował oficjalne obchody Roku UTW. Był jednocześnie jednym z najważniejszych wydarzeń w ponad 37-letniej historii UTW w Polsce. Uczestniczyło w nim aż 3000 osób z całego kraju, w tym Pierwsza Dama RP, Anna Komorowska, Premier Donald Tusk oraz ministrowie, posłowie i senatorowie, przedstawiciele świata nauki, samorządu terytorialnego, biznesu oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz osób starszych.

Goście honorowi oraz uczestnicy dwóch paneli eksperckich podkreślali ogromny potencjał intelektualny, twórczy i gospodarczy środowiska UTW, przedstawili główne problemy związane z aktywnością społeczną i zawodową osób starszych, propozycje ich rozwiązywania, oraz rolę jaką mogą i powinny odgrywać osoby starsze w społeczeństwie obywatelskim i gospodarce.

Dyskutowano też nad pożądanym otwarciem i budowaniem wzajemnych relacji między środowiskiem UTW a sferą biznesu, rozwojem usług, produktów i działań na rzecz seniorów.

Poseł Michał Szczerba, Przewodniczący Parlamentarnego Zespołu ds. UTW podkreślił konieczność rozpoczęcia prac nad założeniami polityki senioralnej państwa oraz utworzenia działu administracji odpowiedzialnego za problematykę związaną ze starzeniem się społeczeństwa.

Kongres zakończył się przyjęciem deklaracji m.in. o rozpoczęciu prac nad projektem *Paktu na rzecz Seniorów*, który ma być wyrazem misji UTW jako partnera w kreowaniu polityki senioralnej państwa.

Drugi dzień Kongresu zorganizowany w Galerii Porczyńskich był kontynuacją dyskusji nt rozwoju ruchu UTW, konsolidacji uniwersyteckiego środowiska, ruchu wolontariackiego, roli aktywności fizycznej i szeroko rozumianych usług dla osób starszych.

Wydarzeniem kulturalnym Kongresu było prezentacja Wystawy obrazującej historię, dorobek i tradycje ruchu Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

- **III wiek na start! IV Ogólnopolska Olimpiada Sportowa**

Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Łazach wspólnie z Gminą Łazy zorganizowało Ogólnopolską Olimpiadę Sportową Uniwersytetów Trzeciego Wieku, która odbyła się w dniu 19 maja 2012 r. Imprezę Patronatem Honorowym objęła Pierwsza Dama Anna Komorowska.

Głównym celem Olimpiady jest promocja zdrowia i aktywnego wypoczynku wśród pokolenia 50+, a w szczególności ukształtowanie u osób dojrzałych nawyków dbania o sprawność fizyczną oraz wykształcenie umiejętności aktywnego spędzania czasu wolnego. Zawody są również doskonałą okazją do integracji i wzmacniania więzi pomiędzy słuchaczami Uniwersytetów Trzeciego Wieku. W Olimpiadzie wzięło udział ponad 400 zawodników z 22 UTW z całej Polski, którzy rywalizowali aż w 33 dyscyplinach sportowych.

- **Uroczystości w UTW im. Haliny Szwarz w Warszawie**

W X. rocznicę śmierci prof. Haliny Szwarz, założycielki pierwszego w Polsce Uniwersytetu Trzeciego Wieku, w Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego w Warszawie odbyła się uroczysta konferencja poświęcona dorobkowi naukowemu i społecznemu Pani Profesor, połączona z wmurowaniem tablicy pamiątkowej ku Jej czci. Z uwagi na zasługi konspiracyjne oraz posiadane przez Panią Profesor odznaczenia wojenne m.in. Srebrny Krzyż Virtuti Militari, uroczystościom towarzyszył pełny ceremoniał wojskowy.

W Konferencji i odsłonięciu tablicy wzięli udział liczni goście, przedstawiciele władz Warszawy i dzielnicy Bielany, parlamentarzyści, naukowcy, rodzina oraz przedstawiciele UTW z całego kraju.

- **Dzień Uniwersytetów Trzeciego Wieku na Torze Wyścigów Konnych na Służewcu**

W kalendarzu imprez centralnych obchodów Roku UTW znalazła się wielka impreza plenerowa – integracyjna dla seniorów zorganizowana przez UTW SGH wspólnie z Dyrekcją Toru Wyścigów Konnych. Patronat honorowy nad tą imprezą sprawuje poseł Michał Szczerba.

Łączy ona w sobie wiele funkcji- edukacyjną, integracyjną i sportową. Propaguje najstarsze warszawskie tradycje wyścigów konnych, promuje sport jeździecki, aktywne spędzanie czasu w gronie rodziny i przyjaciół.

Towarzyszy jej specjalna gonitwa koni arabskich o Puchar UTW, konkurs na najbardziej fantazyjny kapelusz wyścigów, występy artystyczne gwiazd estrady i wielki piknik integracyjny w pięknych plenerach służewieckiego toru.

- **Wystawa historii i dorobku UTW w Sejmie RP (26-30 czerwca 2012 r.)**

Wystawa dorobku, historii i tradycji ruchu UTW, mająca swoją premierę na Kongresie UTW, uzupełniona planszami obrazującymi przebieg i dokonania samego Kongresu, została zaprezentowana w Sejmie RP.

W uroczystości otwarcia wystawy wzięło udział wielu parlamentarzystów, liderzy UTW, przedstawiciele świata nauki, kultury i mediów.

Dokonując uroczystego otwarcia Wystawy, Cezary Grabarczyk Wicemarszałek Sejmu powiedział: - *Wystawa dotyczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku, a więc tych, chcąc zachować aktywność, którzy uważają, że ciągle trzeba wzbogacać swoją osobowość, kształcąc się i podejmując nowe wyzwania.*

Ta wystawa to wydarzenie bez precedensu w 37-letniej historii ruchu UTW, a zarazem dowód, że najwyższe władze RP doceniają potencjał UTW i traktują je jako poważnego partnera w kreowaniu polityki senioralnej Państwa – powiedziała Krystyna Lewkowicz, dziękując wszystkim, którzy przyczynili się do jej powstania i zaprezentowania w Sejmie.

- **Forum III Wieku w ramach Forum Ekonomicznego 2012 w Krynicy Zdroju i Nowym Sączu (5-8 września 2012 r.)**

W wystąpieniu wprowadzającym Władysław Kosiniak-Kamysz, Minister Pracy i Polityki Społecznej przedstawił główne założenia pierwszej edycji otwartego konkursu ofert ogłoszonego w września 2012 r. w ramach Rządowego Programu ASOS. Minister zapewnił, że rządowy program jest wstępem do formułowania długofalowej polityki senioralnej w Polsce.

W sesjach plenarnych i panelach dyskusyjnych uczestniczyli specjaliści różnych dziedzin nauki oraz politycy: posłowie, przedstawiciele rządu i samorządu oraz biznesu. Zorganizowano następujące panele dyskusyjne:

- „Wyzwania dla NGO – jak uczynić świat przyjazny seniorom?”;
- „Integracja społeczna w dialogu pokoleń – Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012”;
- „Profesjonalizacja sektora UTW w Polsce”;
- „Seniorzy XXI wieku – wyzwania i rekomendacje”.

Podczas Forum zostały także m.in. zaprezentowane wyniki badań „ZOOM na Uniwersytety Trzeciego Wieku” przeprowadzonych przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” oraz dobre praktyki dotyczące organizacji wolontariatu seniorów przedstawione przez delegację z Danii.

Forum III wieku towarzyszyły różnorodne wydarzenia, takie jak wystawy, stoiska promocyjne firm branży turystycznej, prezentacja specjałów kuchni regionalnej oraz uroczysty koncert międzypokoleniowy.

Zarówno w Krynicy Zdroju – Domu Forum jak i w Miasteczku Galicyjskim w drugim dniu obrad prezentowana była Wystawa dorobku, historii i tradycji ruchu UTW, przywieziona przez UTW SGH z Warszawy.

- **Konferencja Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Sejmie RP (19 listopada 2012 r.)**

Konferencja podsumowała najważniejsze dokonania i wydarzenia zorganizowane w ramach obchodów Roku UTW. Patronat nad konferencją objęła Marszałek Sejmu Ewa Kopacz.

Wystąpienia wprowadzające wygłosili Wicemarszałek Sejmu Cezary Grabarczyk, Szef Kancelarii Prezydenta RP Jacek Michałowski, Poseł Michał Szczerba, Przewodniczący Parlamentarnego Zespołu ds. UTW oraz Minister Pracy i Polityki Społecznej Władysław Kosiniak-Kamysz. Wszyscy prelegenci podkreślali ogromną satysfakcję z dynamicznego rozwoju środowiska Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce oraz doniosłą rolę, jaką odgrywa zaangażowanie jego twórców na rzecz aktywności edukacyjnej i społecznej seniorów.

Podczas Konferencji odbyły się dwa panele dyskusyjne:

- Czy Uniwersytety Trzeciego Wieku mają szansę stać się partnerem w kreowaniu polityki senioralnej państwa?

- Strategie i wyzwania stojące przed UTW.

Najważniejszym punktem spotkania była prezentacja przez Krystynę Lewkowicz – prezesa Ogólnopolskiego Porozumienia UTW projektu, a następnie przyjęcie przez uczestników Konferencji Deklaracji Końcowej „Paktu na rzecz Seniorów”.

Dokument zawiera m.in. kierunki strategii działania dla UTW, rekomendacje dotyczące zasad i kierunków polityki senioralnej państwa, w tym postulaty kierowane do władz centralnych oraz liderów UTW, instytucji rządowych i samorządowych.

Wśród strategii działań dla UTW znalazło się m.in. wdrażanie polityki wysokich standardów, budowanie dobrej marki UTW, promowanie dobrych praktyk samorządów, rozwój wolontariatu wewnątrz- i międzypokoleniowego, rozwój przedsiębiorczości – inspirowanie działań w zakresie silver economy.

Rekomendacje odnośnie kierunków polityki senioralnej to m.in. utworzenie działu administracji rządowej „osoby starsze”, którego zadaniem będzie stworzenie spójnej polityki senioralnej w Polsce, zapewnienie partycypacji UTW w kreowaniu polityki senioralnej państwa oraz włączenie kształcenia ustawicznego osób starszych, w tym w formie UTW, do krajowego systemu edukacji.

Recenzent Paktu na rzecz Seniorów, prof. dr hab. Piotr Błędowski określił Pakt „*jako dokument szczególny(...)jego wyjątkowość polega na tym, że obejmuje niezwykle szerokie pole działania w zakresie polityki senioralnej(...)jest to jeden z niewielu dokumentów, który nie stanowi swoistej listy życzeń, ale stwarza realne szanse poprawy sytuacji starszego pokolenia dzięki trafnie wyspecyfikowanym działaniom których realizacja powinna spoczywać nie tylko na barkach administracji publicznej ale i na samych zainteresowanych, reprezentowanych przez środowisko UTW*”.

Za istotne dla wprowadzenia założeń „Paktu” w życie uznano stworzenie systemu komunikacji społecznej oraz stałe doskonalenie metod jego wdrażania poprzez debatę nad wynikami monitorowania postępów w jego realizacji.

Pełna treść Paktu na rzecz Seniorów jest dostępna pod adresem:

<http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/seniorzy/art.5977,pakt-na-rzecz-seniorow-konferencja-w-sejmie.html>

5. Konferencja Podsumowująca: Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 – rezultaty i wyzwania na przyszłość

László Andor, komisarz UE ds. zatrudnienia, spraw społecznych i włączenia społecznego tak ocenił Europejski Rok 2012 na konferencji zamykającej, która odbyła się w Nikozji na Cyprze 10 grudnia 2012 r.: „*Sukcesem tego Roku jest zmiana naszego postrzegania ludzi starszych oraz tego, co wnoszą do ekonomii i społeczeństwa. Tam, gdzie w rosnącej liczbie ludzi starszych widzieliśmy wcześniej problem, dziś dostrzegamy częściowe rozwiązanie. W wielu krajach Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej zmienił sposób mówienia o starzeniu się oraz spopularyzował pojęcie aktywnego starzenia się. Pobudził do działania rzeszę zainteresowanych i osób postronnych, starych i młodych. Stanowił przyczynek dla tysięcy nowych inicjatyw i wydarzeń na szczeblu europejskim, narodowym, regionalnym i lokalnym. Nadał politycznego rozmachu niektórym z inicjatyw politycznych.*” Ponadto wymienił Polskę obok Austrii i Irlandii, jak tych krajów, które dokonały znaczących inicjatyw w ramach ER2012 i wskazał, iż „*Polska przyjęła*

w sierpniu 2012 r. Rządowy Program na rzecz Aktywności Osób Starszych na lata 2012-2013”.

W Polsce Konferencja Podsumowująca „Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 – rezultaty i wyzwania na przyszłość” odbyła się dnia 19 grudnia 2012r. w Sali Kolumnowej Sejmu RP. Uczestniczyło w niej ponad 350 osób, a wśród nich posłowie, senatorowie, przedstawiciele samorządów i organizacji pozarządowych działających na rzecz osób starszych, w tym beneficjenci Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013 oraz przedstawiciele Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

W wystąpieniu otwierającym Minister Pracy i Polityki Społecznej, Władysław Kosiniak-Kamysz powiedział: „Kończy się Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej, ale nie kończy się jego idea”. Minister podkreślił, że jednym z najważniejszych sukcesów ER 2012 w Polsce było przyjęcie Rządowego Programu ASOS oraz utworzenie Departamentu Polityki Senioralnej w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej. Minister podkreślił także, że nie byłoby tylu różnorodnych inicjatyw w ramach obchodów ER 2012 gdyby nie zaangażowanie osób, które w swoich działaniach na rzecz promowania aktywności osób starszych udowadniają, że warto realizować nowatorskie pomysły, aby zmieniać społeczną rzeczywistość. „Dzięki Wam głos seniorów staje się słyszalny. Warto go wzmacniać” – powiedział.

Na poparcie tej tezy Minister przywołał przykład Irlandii, gdzie powstał obywatelski parlament seniorów. Parlament Seniorów, choć jest organizacją całkowicie nieformalną i apolityczną, ma istotny wpływ na kształtowanie konkretnych rozwiązań politycznych, umożliwia osobom starszym udział w podejmowaniu decyzji w sprawach bezpośrednio ich dotyczących. Parlament zrzesza blisko 400 organizacji pozarządowych. Minister wyraził nadzieję, że przy poparciu obecnych na sali parlamentarzystów uda się wcielić ten pomysł w Polsce już w 2013 roku.

– *Znajdujemy się na początku drogi do zmiany świadomości, edukacji społecznej, partycypacji w solidarności międzypokoleniowej* – powiedział Minister Władysław Kosiniak-Kamysz, zwracając uwagę na wielki potencjał ujawniony przy okazji rozmaitych działań, podejmowanych z okazji Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej.

Program Roku UTW to jeden z najmocniejszych akcentów w ramach obchodów Europejskiego Roku Aktywności Osób starszych i Solidarności Międzypokoleniowej-powiedziała Krystyna Lewkowicz. To swoisty fenomen, bo rok jeszcze się nie skończył, a najważniejsze postulaty środowiska zaprezentowane wstępnie na Kongresie UTW zostały już wdrożone w życie. Do takich należy przede wszystkim powołanie Departamentu Polityki Senioralnej w MPiPS oraz rządowy program na rzecz Aktywizacji Społecznej Osób Starszych z niespotykanym dotychczas budżetem 60 mln zł na lata 2012-2013, przeznaczonym do bezpośredniego wykorzystania przez organizacje pozarządowe działające na rzecz osób starszych.

To wspólne wielkie osiągnięcie uniwersyteckiego środowiska i administracji centralnej, ale traktujemy go jako sukces pierwszego etapu. Teraz musimy skupić się na powołaniu ogólnopolskiej reprezentacji seniorów, wypracowaniu systemu komunikacji i informacji społecznej oraz monitorowania realizacji postanowień Paktu na rzecz Seniorów.

Podczas konferencji odbyły się dwa panele dyskusyjne. Pierwszy poświęcony był działaniom sektora publicznego w obszarze aktywności osób starszych i solidarności międzypokoleniowej. Senator Mieczysław Augustyn przybliżył słuchaczom założenia projektu ustawy o pomocy osobom niesamodzielnym zakładającej pomoc rodzinie w opiece nad niesamodzielnymi osobami starszymi. Ponadto wyraził poparcie dla idei obywatelskiego

parlamentu osób starszych. Podkreślił ogromne znaczenie funkcjonujących obecnie przy samorządach rady seniorów. Przyznał także, że marzeniem Parlamentarnego Zespołu ds. Osób Starszych są rady seniorskie w każdym samorządzie i na poziomie centralnym, powoływane przez samych zainteresowanych. Dodał, że przy najbliższej nowelizacji prawa dotyczącego samorządów zostaną stworzone podstawy prawne do tworzenia takich rad.

Poseł Michał Szczerba wyraził ogromne uznanie dla dynamicznego rozwoju Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce. Zadeklarował także wsparcie dla realizacji założeń „Paktu na rzecz Seniorów” podpisanego 19 listopada 2012 r. na zakończenie obchodów Roku UTW.

W panelu brał udział także Zbigniew Wojas, Wójt Gminy Gdów, gdzie 30 września 2012 r. rozpoczął działalność pierwszy w Polsce Uniwersytet Trzeciego Wieku w gminie wiejskiej. W zajęciach UTW uczestniczy obecnie 105 studentów, w większości powyżej 60 roku życia. Oferta programowa UTW dynamicznie się rozwija.

Barbara Mroczkowska z Rady Miasta Leszna przedstawiła rozwiązania, które wprowadzono tam z myślą o seniorach. Przywołała konkretne przykłady specjalnych ofert dla seniorów dostępnych na terenie miasta. Przedstawiła również przykłady działalności kulturalnej i artystycznej lokalnych seniorów, takich jak grupa senierek-cheerleaderek.

Wiceprzewodnicząca AGE Platform Europe Halina Potocka z zadowoleniem poinformowała słuchaczy o deklaracji komisarza Andora dotyczącej przeznaczenia dodatkowych środków na kontynuowanie inicjatyw rozpoczętych w Europejskim Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej. Zachęciła, by podejmować działania korzystając z unijnych funduszy.

Panel drugi dotyczył działań sektora niepublicznego w obszarze aktywności osób starszych i solidarności międzypokoleniowej. W panelu uczestniczyli: ze strony środowiska UTW Wiesława Borczyk, Prezes Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW oraz Krystyna Męcik, Prezes UTW w Łazach; dr hab. Jerzy Jedliński, Prezes Zarządu Towarzystwo Polsko-Niemieckiego w Krakowie. Przedsiębiorców reprezentowała Dagmara Krzesińska z Koalicji „Dojrzałość w sieci” z firmy UPC. Jako przedstawiciel środowiska naukowego w panelu wziął udział dr Krzysztof Pierścieniak z Uniwersytetu Warszawskiego.

Podczas Konferencji odbyło się również wręczenie nagród w konkursie zorganizowanym przez Forum 50+. Seniorzy XXI wieku, objętym honorowym patronatem Ministra Pracy i Polityki Społecznej.

W kategorii projekt akcyjny wyróżniono projekt *Dar Czasu i Serca* Wielopokoleniowego Klubu Wolontariusza Towarzystwa Wolnej Wszechnicy Polskiej w Lublinie. Według twórców projektu jego celem jest niesienie pomocy osobom, które mają ograniczony kontakt z innymi ludźmi z powodu ciężkiej choroby, niepełnosprawności lub braku rodziny i znajomych. Formą pomocy osobom samotnym są odwiedziny i rozmowy. Obecnie w projekcie uczestniczy 16 seniorów-wolontariuszy oraz 23 młodych – licealistów i studentów. Bezpośrednim wsparciem ze strony wolontariuszy w roku 2012 objętych zostało 55 osób. Więcej informacji o projekcie dostępne na stronie Klubu: www.wkw.free.art.pl

W kategorii projekt długoterminowy nagrodzono Świetlicę Środowiskowo-Sąsiedzka Zarządu Miejskiego Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Tczewie. Świetlica to miejsce spotkań międzypokoleniowych, gdzie seniorzy-animatory prowadzą zajęcia dla najmłodszych, m.in. zajęcia plastyczne, bajkoterapię, wspólne inscenizacje teatralne czy pieczenie ciast. Świetlica zainicjowała także projekt *Dzień Sąsiada* polegający na organizowaniu spotkań integrujących lokalną społeczność. Celem Świetlicy jest budowanie solidarności międzypokoleniowej oraz realizowanie autorskich ścieżek edukacyjnych dla dzieci, ich opiekunów i najbliższego otoczenia.

Konferencję zamknęło wystąpienie Czesławy Ostrowskiej, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, Koordynatora ER 2012 w Polsce.

Podsumowując najważniejsze wydarzenia Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej Minister Ostrowska powiedziała: *Udało się zrobić wiele, a jednocześnie tak wiele jeszcze przed nami. Mam nadzieję, że kierunki działań realizowane podczas Europejskiego Roku 2012 posłużą w dłuższej perspektywie do zmiany społecznego postrzegania osób starszych, ich roli w życiu gospodarczym, politycznym i społecznym.*

Wszyscy uczestnicy Konferencji otrzymali wydawnictwo książkowe pt. *Rok 2012 – Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku*, które zostało wydane przez UTW SGH przy wsparciu finansowym Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

6. Wnioski i wyzwania na przyszłość

Jak zgodnie podkreślali uczestnicy Konferencji Podsumowującej: „Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012: rezultaty i wyzwania na przyszłość”, inicjatywa ER 2012 w Polsce stworzyła niepowtarzalną okazję do podjęcia dyskusji na temat roli, jaką osoby starsze odgrywają w społeczeństwie oraz w jaki sposób wykorzystać ich potencjał, życiową mądrość i doświadczenie wobec postępujących zmian w strukturze demograficznej Polski. Istnieje zgoda, co do tego, że dziedzictwo ER 2012 musi posłużyć do kontynuowania działań na rzecz aktywności osób starszych i solidarności międzypokoleniowej w przyszłości.

Niewątpliwy sukces Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013 ukazał wyraźnie, jak istotne znaczenie dla realizacji skutecznej polityki senioralnej ma idea partnerstwa publiczno-społecznego. Środowiska lokalne dysponują najlepszą diagnozą potrzeb społeczności seniorskich oraz odpowiednią infrastrukturą i zasobami ludzkimi do realizacji autorskich, często innowacyjnych pomysłów. Wsparcie finansowe to w wielu przypadkach warunek niezbędny do realizacji projektów z obszaru edukacji, integracji wewnątrz- i międzypokoleniowej, partycypacji społecznej seniorów oraz usług społecznych, promujących włączenie osób starszych do działań na rzecz społeczności lokalnych. Ogromny potencjał organizacji działających w sferze pożytku publicznego, uwolniony w związku z pierwszą edycją otwartego konkursu ofert w ramach Rządowego Programu ASOS przekonuje, że kolejne edycje powinny być organizowane w przyszłości. Druga edycja otwartego konkursu ofert jest planowana już w marcu 2013 r.

W 2013 roku rozpoczną się także prace nad założeniami długofalowej polityki senioralnej Polski na lata 2014-2020.

Rok tematyczny przede wszystkim przyczynił się do zwiększenia widoczności potrzeb seniorów w Polsce. Większość wydarzeń organizowanych w ramach obchodów ER 2012 była obecna w mediach, zarówno tych o zasięgu ogólnopolskim, jak również regionalnym i lokalnym.

Należy zauważyć, że obecnie i w najbliższej przyszłości w wiek 60+ wchodzić będą roczniki z wyżu demograficznego lat 50. Będą to osoby o coraz wyższym poziomie wykształcenia, coraz bardziej świadome znaczenia aktywności, dla których konieczne jest stworzenie możliwości do rozwoju i samorealizacji. Ponadto ze względu na wydłużającą się długość życia zwiększy się udział osób o ograniczonym stopniu samodzielności. Dlatego jednym z najważniejszych wyzwań, jakie stoją przed polityką senioralną w Polsce jest jednocześnie jak najdłuższe utrzymanie aktywności młodszych osób starszych oraz stworzenie systemu kompleksowej opieki nad starszymi seniorami. Bardzo istotne znaczenie dla tworzenia sieci wsparcia ma rozwój wolontariatu, zarówno wewnątrz-, jak i międzypokoleniowego.

Aneks 1. Wydarzenia w ramach obchodów Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012

Tabela 1. Wydarzenia centralne

Lp.	Data	Miejsce	Organizator	Wydarzenie	Kontakt
1	8 lutego	Warszawa	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, PAU Education	Konferencja otwierająca obchody ER 2012 „Get involved – Zaangażuj się”	www.mpips.gov.pl www.paueducation.com/en
2	7 marca	Warszawa	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Kancelaria Prezydenta RP	Konferencja Międzynarodowa „Zwiększenie aktywności osób starszych oraz solidarność międzypokoleniowa – podejście zintegrowane”	www.mpips.gov.pl www.prezydent.pl
3	23 kwietnia	Warszawa	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, VIII LO im. Króla Władysława IV w Warszawie	Europejski Dzień Solidarności Międzypokoleniowej: Spotkanie międzypokoleniowe z udziałem Ministra Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministra Edukacji Narodowej	www.mpips.gov.pl
4	29 kwietnia	Warszawa	Szkoły	Europejski Dzień Solidarności Międzypokoleniowej	www.historypin.com/gats/pl
5	16 maja	Warszawa	Ministerstwo Sportu i Turystyki, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia	Konferencja „Kształtowanie zdrowego stylu życia seniorów poprzez promocję aktywności fizycznej i edukację zdrowotną”	kontakt@msport.gov.pl kancelaria@mz.gov.pl
6	20 maja 26 maja 27 maja 09 czerwca 17 czerwca	Kozienice Szamotuły Warszawa Opole Rzeszów	ESPAR 50+ Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+, Miasto Stołeczne Warszawa	Seniorada 2012	www.espar50.org www.um.warszawa.pl

7	21 maja	Warszawa	Ministerstwo Sportu i Turystyki, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Zdrowia	Konferencja „Kształtowanie Zdrowego Stylu Życia Seniorów poprzez promocję aktywności fizycznej i edukację zdrowotną”	www.msport.gov.pl www.mpips.gov.pl www.mz.gov.pl
8	24-25 sierpnia	Łeba	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łebie, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	Ogólnopolska konferencja pod patronatem Marszałka Senatu RP „Perspektywy rozwoju infrastruktury społecznej na rzecz edukacji i aktywności osób starszych - rola Uniwersytetów Trzeciego Wieku”	www.utw.leba.eu www.mpips.gov.pl
9	24-26 września	Warszawa	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Zdrowia, Miasto Stołeczne Warszawa, organizacje pozarządowe działające na rzecz osób starszych	Konwencja: Międzypokoleniowe Dni Aktywności	www.mpips.gov.pl www.msport.gov.pl www.msw.gov.pl www.mkidn.gov.pl www.um.warszawa.pl
10	29-30 września	Warszawa	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego we współpracy z ośrodkami kulturalnymi z całej Polski	II edycja akcji „60+ kultura” pod hasłem „Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą”	www.mkidn.gov.pl
11	29-30 października	Warszawa	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	Wzajemna Ocena (Peer Review): Produkty i usługi przyjazne dla osób starszych – szansa na rozwój społeczno-gospodarczy	http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1023 &langId=pl&newsId=1395&moreDocuments= yes&tableName=news www.mpips.gov.pl
12	październik	Gminy w całej Polsce	Ministerstwo Sportu i Turystyki we współpracy z samorządami	Ogólnopolska Kampania Społeczna Promująca Aktywność Fizyczną, Światowy Dzień Marszu	www.msport.gov.pl
13	13 listopada	Bruksela	Komisja Europejska	Rozstrzygnięcie konkursu „Środowiska przyjazne osobom starszym”	http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?catId =1026&langId=pl http://www.centrumis.pl
14	14 listopada	Warszawa	Rzecznik Praw Pacjenta	Konferencja „Seniorzy w systemie ochrony zdrowia”	sekretariat@bpp.gov.pl www.bpp.gov.pl

15	27 listopada	Warszawa	Senat RP: Komisja Rodziny i Polityki Społecznej, Komisja Nauki, Edukacji i Sportu	Konferencja "Samorząd przyjazny edukacji osób starszych i integracji międzypokoleniowej"	krps@nw.senat.gov.pl knes@nw.senat.gov.pl
16	30 listopada	Warszawa	Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich	Prezentacja publikacji "Strategie działań w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje"	biurorzecznika@brpo.gov.pl www.rpo.gov.pl
17	3 grudnia	Warszawa	Ministerstwo Spraw Zagranicznych	Festiwal Filmoteki Europejskiej - Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej	ewa.szydłowska@msz.gov.pl www.msz.gov.pl
18	6 grudnia	Warszawa	Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce	Wręczenie nagród laureatom konkursu "BĄDŹMY aktywni RAZEM!"	comm-rep-poland@ec.europa.eu http://ec.europa.eu/polska
19	19 grudnia	Warszawa	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	Konferencja podsumowująca Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej w Polsce - rezultaty i wyzwania na przyszłość	www.mpiips.gov.pl
20	grudzień	Warszawa	Ministerstwo Sportu i Turystyki, Europejskie Stowarzyszenie Promocji Aktywności Ruchowej 50+	Festiwal Aktywności Międzypokoleniowej	www.msport.gov.pl www.espar50.org

Tabela 2. Wydarzenia regionalne

Lp.	Data	Miejsce	Organizator	Wydarzenie	Kontakt
1	19 stycznia	Warszawa	Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce, Biuro Informacyjne Parlamentu Europejskiego	Konferencja „Lata dojrzałości, nowe możliwości”	rzecznik@msz.gov.pl comm-rep-poland@ec.europa.eu epwarszawa@europarl.europa.eu
2	30 stycznia	Lublin	Miasto Lublin, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie	Konferencja inauguracyjna w Mieście Lublin, Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012	lcao@lublin.eu www.mopr.lublin.pl

3	17 lutego	Prudnik	Stowarzyszenie Przyjaciół LO w Prudniku, Uniwersytet Złotego Wieku	Seminarium „Aktywność Osób Starszych i Solidarność Międzypokoleniowa w nowoczesnej Europie”	przyjaciele.1.lo@wp.pl
4	29 lutego	Olsztyn	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	Wojewódzka Konferencja Inaugurująca obchody ER 2012 na Warmii i Mazurach	a.konecko@warmia.mazury.pl k.kotulska@warmia.mazury.pl http://wrota.warmia.mazury.pl/Polityka-spoleczna
5	29 lutego	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego	Spotkanie Międzybibliotecznej Komisji do Spraw Seniorów. Przedstawienie programu szkoleń bibliotekarzy dolnośląskich w 2012 roku w zakresie pracy z seniorami z uwzględnieniem idei Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej	btarnowska@wbp.wroc.pl seniorzy@wbp.wroc.pl
6	luty - grudzień	małopolskie, lubelskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie, dolnośląskie	Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, partnerzy: Wojewódzkie Biblioteki Publiczne w Krakowie, Olsztynie, Poznaniu i Wrocławiu	Realizacja projektu: "O finansach... w bibliotece", który dotyczy edukacji ekonomicznej osób 50+ w zakresie korzystania z różnych usług finansowych, w tym bankowości elektronicznej	http://frsi.org.pl www.biblioteki.org
7	17-18 marca	Poznań	Międzynarodowe Targi Poznańskie, Miasto Poznań, Samorząd Województwa Wielkopolskiego	Organizacja trzeciej edycji targów Aktywni 50+	http://50plus.mtp.pl/pl/
8	28 marca	Poznań	Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego	Konferencja „Tworzenie wzrostu gospodarczego poprzez odpowiedź na wyzwania i szanse wynikające ze zmian demograficznych”	anna.maciolek@umww.pl www.umww.pl
9	29 marca	Białystok	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Wojewódzka konferencja inauguracyjna obchody Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012 (ER 2012)	monika.jodlowska@rops-bialystok.pl www.rops-bialystok.pl

10	marzec, kwiecień, czerwiec	Gdynia, Konin, Nowy Targ, Rabka	Biuro Informacyjne Parlamentu Europejskiego w Warszawie	Spotkania ze słuchaczami Uniwersytetów Trzeciego Wieku	epwarszawa@europarl.europa.eu
11	12 kwietnia 26 kwietnia	Chodzież Oborniki	Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu	Realizacja projektu: "Senior na szlaku", którego celem jest aktywizacja turystyczna seniorów	www.wbp.poznan.pl
12	16 kwietnia	Nowa Ruda	Samorząd Województwa Dolnośląskiego	VI Dolnośląskie Forum Uniwersytetów Trzeciego Wieku	www.umwd.dolnyslask.pl/
13	24 kwietnia	Sopot	II Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego w Sopocie we współpracy z Sopotkim Uniwersytetem Trzeciego Wieku i PUTW SWPS	Dzień Solidarności Międzypokoleniowej „Radość i magia” – w ramach projektu „Wieczory z kulturą i sztuką” i konkursu generations@school	lidia.dysarz@gmail.com przemyslaw.staron@gmail.com www.lo2.sopot.pl/
14	25 kwietnia	Lublin	Urząd Miasta Lublin	Dzień Solidarności Międzypokoleniowej - Przemarsz Korowodu Międzypokoleniowego ulicami miasta oraz Spotkanie Międzypokoleniowe	lcao@lublin.eu lcao@lublin.eu www.um.lublin.pl
15	26 kwietnia	Łódź	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Konferencja rozpoczynająca kampanię promocyjno-informacyjną na temat aktywizacji osób w wieku 50+	b.lipski@rcpslodz.pl www.lodzkie50plus.pl/
16	do 30 kwietnia	Wielkopolska	Samorząd Województwa Wielkopolskiego	XIII Konkurs Dziennikarski o Nagrodę Marszałka Województwa Wielkopolskiego	www.umww.pl
17	kwiecień	Wrocław	CIRS - Wrocławskie Centrum Seniora	I Wrocławskie Forum Organizacji Pozarządowych działających na rzecz osób starszych	www.cirs.wroclaw.pl
18	9 maja	Wrocław	Biuro Informacyjne Parlamentu Europejskiego we Wrocławiu	Dzień Europy i Miasteczko Europejskie, dystrybucja materiałów informacyjnych dot. Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Współpracy Międzypokoleniowej 2012'	epwroclaw@europarl.europa.eu

19	12 maja	Warszawa	Biuro Informacyjne Parlamentu Europejskiego w Warszawie	Parada Schumana, spotkanie seniorów z młodzieżą w zabytkowym autobusie	epwarszawa@europarl.europa.eu
20	15 maja	Tomaszów Mazowiecki	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Seminarium dotyczące aktywizacji osób w wieku 50+	b.lipski@rcpslodz.pl www.lodzkie50plus.pl/
21	18 maja	Katowice, Urząd Wojewódzki	Uniwersytet Śląski, Instytut Nauk o Edukacji, Śląski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej	Aktywna starość jako implikacja wielosektorowych działań w polityce społecznej	wieslawa.walkowska@us.edu.pl http://us.edu.pl www.katowice.uw.gov.pl
22	21 maja, 1 października	Wrocław	Biuro Informacyjne Parlamentu Europejskiego we Wrocławiu/Przedstawicielstwo Regionalne Komisji Europejskiej we Wrocławiu	Spotkania z mieszkańcami Wrocławia w ramach cyklu "Z Widokiem na Europę" o seniorach we Wrocławiu i na Wrocławskich Dniach Seniora	epwroclaw@europarl.europa.eu comm-rep-pl-wroclaw@ec.europa.eu
23	22-23 maja	Poznań	Centrum Inicjatyw Senioralnych w Poznaniu	Międzynarodowa Konferencja Solidarności Międzypokoleniowej projekt RECO	www.centrumis.pl/konferencja-reco.html
24	23 maja	Chełm	Stowarzyszenie Rozwoju Aktywności Społecznej TRIADA - Regionalny Ośrodek EFS w Chełmie	Konferencja pt. "Popyt na dojrzałość, popyt na 50+"	j.bielecka@wp.pl kierownik_chelm@roefs.pl www.triada-chelm.pl
25	23 maja	Szczecin	Urząd Miasta Szczecin, Rzecznik Praw Obywatelskich	II Seminarium Naukowe z cyklu „Świat Przyjazny Starości”	skocot@um.szczecin.pl biurorzecznika@brpo.gov.pl
26	26 maja	Wrocław	Biuro Informacyjne Parlamentu Europejskiego we Wrocławiu	Udział w Dolnośląskich Targach Organizacji Pozarządowych 2012, dystrybucja materiałów informacyjnych dot. Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Współpracy Międzypokoleniowej 2012'	epwroclaw@europarl.europa.eu
27	maj - czerwiec	województwo podlaskie	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Podlaskie Dni Seniora w ramach Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej 2012	monika.jodlowska@rops-bialystok.pl www.rops-bialystok.pl
28	5 czerwca	Brzeziny	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Seminarium dotyczące aktywizacji osób w wieku 50+	b.lipski@rcpslodz.pl www.lodzkie50plus.pl/

29	19 czerwca	Kraków Chrzanów	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie i Towarzystwo Polsko- Niemieckie w Krakowie	V Międzynarodowa Komputerowa Olimpiada Seniorów	www.rajska.info www.tpnk.org.pl
30	22 czerwca	Częstochowa	Urząd Miasta Częstochowy	Konferencja „Partnerstwo dla osób starszych”	elupa@czestochowa.um.gov.pl www.czestochowa.pl
31	23 czerwca	Łądek Zdrój	Biuro Informacyjne Parlamentu Europejskiego we Wrocławiu	„Polsko-czeskie forum obywateli: Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej”	epwroclaw@europarl.europa.eu
32	29 czerwca	Łódź	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Seminarium dotyczące aktywizacji osób w wieku 50+	b.lipski@rcpslodz.pl www.lodzkie50plus.pl/
33	czerwiec	Kraków	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	Regionalna konferencja na temat: „Starość, działania na rzecz seniorów i możliwości dostosowania się do zachodzących zmian demograficznych”	www.rops.krakow.pl
34	30 sierpnia	Korycin	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Podlaskie Dni Seniora w ramach Europejskiego Roku Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej ER2012	monika.jodlowska@rops-bialystok.pl www.rops-bialystok.pl

35	30 sierpnia	Janów Lubelski	Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy HUMANUS. Partnerzy: Gmina Janów Lubelski, Powiat Janowski, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, WPS LUW w Lublinie, Instytut Socjologii UMCS Patronat honorowy: Joanna Mucha Minister Sportu i Turystyki	"Lubelskie Lato Seniora"- wojewódzkie obchody ER 2012 1.Konferencja naukowa oraz 2.Piknik Międzypokoleniowy, tym: - występy artystyczne Klubów Seniora i UTW, - targi wystawiennicze podmiotów oferujących usługi i produkty dla Seniorów (pokaz makijażu i wizażu dla Seniorów) - rozstrzygnięcie konkursów: plastycznego (dla dzieci) fotograficznego – „Moja rodzina wielopokoleniowa” oraz na „Podmiot Przyjazdy Seniorom” - Olimpiada Senioralna – międzypokoleniowe zawody sportowe. 3.Podpisanie aktu powołania Janowskiego UTW w Janowie Lubelskim	jsnp-humanus@wp.pl www.jsnphumanus.pl
36	sierpień - listopad	Leszno	Fundacja JESIENNY UŚMIECH	Jesień życia wyzwaniem dla aktywnego seniora	www.jesiennyusmiech.pl
37	10-16 września	Olsztyn, Hawa, Lidzbark Warmiński	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego Olsztyn, Hawa, Lidzbark Warmiński	Międzynarodowe Zawody Sportowe „Warmia Mazury Senior Games”	olsztyn@azs.pl http://seniorgames2012.pl
38	12 września	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	V Komputerowa Olimpiada Seniorów	biblioteka@wbp.krakow.pl www.rajska.info
39	14 września	Uniejów	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Seminarium dotyczące aktywizacji osób w wieku 50+	b.lipski@rcpslodz.pl www.lodzkie50plus.pl/
40	17-19 września	Chorzów	Rzecznik Praw Obywatelskich, Marszałek Województwa Śląskiego, Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku w Chorzowie	Kongres "Obywatel Senior"	biurorzecznika@brpo.gov.pl marszal@slaskie.pl ekulisz@wpkiw.com.pl

41	19 września	Katowice	Biuro Regionalne Województwa Śląskiego w Brukseli	Konferencja: „Pozytywna Energia Pokolenia 50+. Jak w praktyce wdrażać rozwiązania w zakresie aktywnego starzenia się i solidarności międzypokoleniowej”	brws.bruksela@silesia-region.pl http://brws.silesia-region.pl http://www.silesia-europa.pl/
42	21 września	Pomorski Park Naukowo-Technologiczny w Gdyni	Fundacja Gospodarcza w Gdyni w partnerstwie z Instytutem Badań nad Gospodarką Rynkową oraz Powiatowym Urzędem Pracy w Gdyni	Konferencja pt. „Przedsiębiorczość osób w wieku 50+” realizowana w ramach projektu „Dojrzała przedsiębiorczość – innowacyjny model preinkubacji przedsiębiorczej osób 50+”	sekretariat@fungo.com.pl w.woloszko@fungo.com.pl http://fungo.com.pl
43	21 września	Lublin	Urząd Miasta Lublin	Uroczyste zakończenie konkursu - Miejsce Przyjazne Seniorom - wyróżniono 24 podmioty w mieście Lublinie, które przygotowały ofertę specjalnie dla osób starszych	lcao@lublin.eu www.um.lublin.pl
44	21-28 września	Lublin	Urząd Miasta Lublin	Seniorzy dla Lublina - Lublin dla Seniorów - cykl trwających przez cały tydzień wydarzeń odbywających się z udziałem seniorów i dla seniorów, w tym m.in. wykłady dla seniorów, porady prawne, psychologiczne, możliwość wykonania badań diagnostycznych	lcao@lublin.eu www.um.lublin.pl
45	27 września	Białystok	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Konferencja zorganizowana pn.: „Problemy, bezpieczeństwo i profilaktyka przemocy wobec osób starszych na terenie województwa podlaskiego” w ramach Międzynarodowego Dnia Ludzi Europejskiego Roku Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej	monika.jodlowska@rops-bialystok.pl www.rops-bialystok.pl
46	30 września	Warszawa	Stowarzyszenie „mali bracia Ubogich”, Miasto Stołeczne Warszawa	Jarmark Kreatywności w Ogrodzie Saskim z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych	www.malibracia.org.pl www.um.warszawa.pl
47	wrzesień	Wrocław	CIRS - Wrocławskie Centrum Seniora	Dni Seniora - Wrocław 2012	www.cirs.wroclaw.pl
48	wrzesień	Wrocław	CIRS - Wrocławskie Centrum Seniora	Targi Senioralne	www.cirs.wroclaw.pl

49	10 października	Olsztyn	Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego	V Wojewódzka Konferencja z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych - "Trzeci Wiek - na start!"	http://wrota.warmia.mazury.pl/Polityka-spoeczna
50	11 października	Kraków	Urząd Miasta Krakowa	Europejski Rok Aktywnego Starzenia się i Solidarności Międzypokoleniowej w Krakowie	umk@um.krakow.pl
51	11 października	Kutno	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Seminarium dotyczące aktywizacji osób w wieku 50+	b.lipski@rcpslodz.pl www.lodzkie50plus.pl/
52	16 października	Poznań	Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania, Uniwersytet Jagielloński, Szkoła Główna Handlowa	Konferencja "Aktywizacja osób starszych szansą na godne starzenie się"	bppt@kprm.gov.pl http://rownetraktowanie.gov.pl/biuro
53	17 października	Olsztyn	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Konferencja „Aktywność w każdym wieku - tradycja i nowoczesność”	marszalek@warmia.mazury.pl http://wrota.warmia.mazury.pl
54	17-24 października	Olsztyn	Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie	Tydzień Solidarności Międzypokoleniowej na Warmii i Mazurach	olwu@up.gov.pl www.up.gov.pl
55	17 października – 23 listopada	Poznań	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu	Dni Kultury Solidarności	rops@rops.poznan.pl www.rops.poznan.pl
56	18-20 października	Warszawa	Teatr Wielki - Opera Narodowa, Stowarzyszenie RESEO, Dział Programów Edukacyjnych TW-ON	Konferencja międzynarodowa "Generations - Bringing Together people of all ages through opera and dance"	tgranat@teatr Wielki.pl www.teatr Wielki.pl
57	20-21 października	Sopot	Fundacja EQUINOXE i Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sopocie	3 Sopotkie Targi Seniora - Bądź aktywny!	targi@equinox-polka.pl www.targiseniora.pl
58	22 października	Wrocław	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej	Ogólnopolska Konferencja "Aktywność osób starszych i solidarność międzypokoleniowa - wyzwania dla regionu"	dops@dops.wroc.pl www.dops.wroc.pl http://bip.umwd.dolnyslask.pl

59	22 października	Wrocław	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej	„Dialog międzypokoleniowy w bibliotece publicznej – przegląd projektów z zakresu aktywizacji kulturalnej” - prezentacja działań skierowanych do seniorów w bibliotekach dolnego Śląska podczas Ogólnopolskiej Konferencji "Aktywność osób starszych i solidarność międzypokoleniowa - wyzwania dla regionu"	atyw@wbp.wroc.pl btarnowska@wbp.wroc.pl jgolczyk@wbp.wroc.pl
60	23 października	Gdańsk	Fundacja Inicjatyw Społecznych "Się Zrobi!"	"Forum Wolontariatu 50+" Wydarzenie składające się z konferencji i targów wolontariatu, skierowane do organizacji pozarządowych, instytucji publicznych i osób po 50 roku życia	fundacja@siezrobi.org www.siezrobi.org
61	październik	Białystok	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Konkurs pn. „PODLASKI SENIOR ROKU 2012 – LIDER NA RZECZ SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ”.	monika.jodlowska@rops-bialystok.pl www.rops-bialystok.pl
62	październik	Białystok	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Konkurs na film krótkometrażowy lub prezentację multimedialną skierowany do dzieci i młodzieży ze szkół z terenu województwa podlaskiego pn. „BABCIA, DZIADEK I JA”.	monika.jodlowska@rops-bialystok.pl www.rops-bialystok.pl
63	październik	Olsztyn	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	V Wojewódzka Konferencja z okazji Międzynarodowego Dnia Seniora	a.konecko@warmia.mazury.pl http://wrota.warmia.mazury.pl
64	październik	Poznań	Centrum Inicjatyw Senioralnych Poznań	Senioralni - Międzynarodowy Dzień Osób Starszych + marsz aktywności seniorów	www.centrumis.pl
65	październik	Pruszków	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej i Ośrodek Aktywizacji Seniora w Pruszkowie	Aktywizacja i integracja pruszkowskich seniorów podczas Pruszkowskiego Miesiąca Aktywnego Seniora	cal@mops.pruszkow.pl www.mops.pruszkow.pl

66	październik	Szczecin	Urząd Miasta Szczecin, Szczecińskie Stowarzyszenie „ZŁOTY WIEK”	„Pokaz mody” z udziałem seniorów i młodzieży z wielofunkcyjnej placówki opiekuńczo - wychowawczej. Integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym - zwrócenie uwagi społecznej na Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej	abudnik@um.szczecin.pl zlotywiek.szczecin@op.pl
67	październik	Wrocław	CIRS - Wrocławskie Centrum Seniora	Forum Liderów Klubów Seniora	www.cirs.wroclaw.pl
68	październik	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego	Senioralia - cykl warsztatów i spotkań, mający na celu aktywizację osób po 50 roku życia. Działania te są integralną częścią Wrocławskich Dni Seniora	www.wbp.wroc.pl seniorzy@wbp.wroc.pl
69	październik		Samorząd Województwa Dolnośląskiego	Obchody Międzynarodowego Dnia Seniora	www.umwd.dolnyslask.pl
70	8 listopada	Szczecin	Sekretariat ds. Młodzieży Województwa Zachodniopomorskiego	Seminarium międzypokoleniowe "Europa w moim regionie - wyzwania dla pokoleń"	młodzież@wzp.pl www.młodzież.wzp.pl
71	12-13 listopada	Warszawa	Miasto Stołeczne Warszawa	Międzynarodowe warsztaty w ramach projektu „Innowacje na rzecz Aktywnego Starzenia się” (Design led Innovations for Active Ageing -DAA)	www.um.warszawa.pl
72	15-16 listopada	Kraków	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie	Małopolski Kongres Polityki Społecznej "(Nie) czekając na starość - wyzwania dla polityki społecznej w obliczu demograficznych przemian"	biuro@rops.krakow.pl www.rops.krakow.pl
73	28 listopada	Szczecin	Polskie Towarzystwo Gerontologiczne oddział w Szczecinie, Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Szczecińskiego, Katedra Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Szczecińskiego, Urząd Miasta Szczecin	III Seminarium Naukowe z cyklu „ Świat Przyjazny Starości - aspekty społeczne i medyczne”	bbugajska@o2.pl skocot@um.szczecin.pl

74	listopad	Poznań	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu	III Dni Kultury Solidarności	www.rops.poznan.pl
75	listopad	Wrocław	Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej we Wrocławiu	Konferencja dotycząca aktywizacji społeczno-zawodowej osób starszych	r.hrehorowicz@dops.wroc.pl www.dops.wroc.pl
76	4-5 grudnia	Ustroń	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Katowicach, Obserwatorium Integracji Społecznej Województwa Śląskiego	Konferencja "Seniorzy - doświadczeni, aktywni, solidarni"	jpikul@rops-katowice.pl http://rops-katowice.pl
77	6 grudnia	Białystok	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku	Wojewódzka konferencja podsumowująca działania ROPS w Białymstoku w ramach obchodów ER 2012 PODLASKA GALA SENIORA ER2012	monika.jodlowska@rops-bialystok.pl www.rops-bialystok.pl
78	7 grudnia	Łódź	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Gala kończąca kampanię promocyjno - informacyjną na temat aktywizacji osób w wieku 50+	b.lipski@rcpslodz.pl www.lodzkie50plus.pl/
79	10 grudnia	Lublin	Urząd Miasta Lublin, Lubelskie Centrum Aktywności Obywatelskiej, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie	Uroczysta Gala podsumowująca inicjatywy i działania realizowane w Lublinie w 2012 r. w ramach obchodów ER 2012	urząd_miasta@lublin.eu centerum@mopr.lublin.pl www.mopr.lublin.pl
80	14 grudnia	Bydgoszcz Wrocław	Fundacja WIATRAC w Bydgoszczy, Biuro Informacyjne Parlamentu Europejskiego we Wrocławiu	„Aktywny maluszek, a także staruszek – turystyka wielopokoleniowa w konkursie i na konferencji” (zadanie dofinansowane przez Ministerstwo Sportu i Turystyki w ramach otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych z zakresu turystyki) Debata "Dojrzałe społeczeństwo - poprzez aktywność seniorów i współpracę międzypokoleniową"	www.wiatrak.org.pl epwroclaw@europarl.europa.eu

Tabela 3. Wydarzenia UTW

Lp.	Data	Miejsce	Organizator	Wydarzenie	Kontakt
-----	------	---------	-------------	------------	---------

1	14 stycznia	Zielona Góra	Zielonogórski UTW oraz Urząd Marszałkowski woj. lubuskiego	I konferencja regionalna inauguracyjna w woj. lubuskim obchody ROKu UTW w jednocześnie XX- lecie ZUTW	
2	3 lutego	Słupsk	Słupski Uniwersytet Trzeciego Wieku	Uroczysty Koncert inauguracyjny ER 2012	sutw@o2.pl www.sutwslupsk.nazwa.pl
3	7 lutego	Słupsk	Słupski Uniwersytet Trzeciego Wieku	Otwarcie Wystawy Fotograficznej "Aktywny Senior"	sutw@o2.pl www.sutwslupsk.nazwa.pl
4	16 lutego	Słupsk	Słupski Uniwersytet Trzeciego Wieku	Spektakl teatralny dla słupskich seniorów w wykonaniu seniorów sekcji teatralnej SUTW	sutw@o2.pl www.sutwslupsk.nazwa.pl
5	28-29 lutego	Ostrów Wielkopolski	Uniwersytet Trzeciego Wieku Ostrów Wielkopolski	II Forum Kadry Zarządzającej Wielkopolskich UTW	www.outw.edu.pl
6	19-20 marca	Warszawa	Uniwersytet Trzeciego Wieku SGH, Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW, Fundacja dla UJ, Miasto Stołeczne Warszawa	I Kongres UTW pod hasłem: „Innowacyjne UTW dla innowacyjnej gospodarki i społeczeństwa obywatelskiego” Panele eksperckie i warsztaty – Galeria Porczyńskich	www.sgh.waw.pl www.federacjautw.pl www.fundacja.uj.pl www.um.warszawa.pl
7	26 marca	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego	Prezentacja oferty dla seniorów w Dolnośląskiej Bibliotece Publicznej im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu dla słuchaczy Dolnośląskiego Obywatelskiego Uniwersytetu III Wieku	btarnowska@wbp.wroc.pl
8	16 - 17 kwietnia	Działdowo	Porozumienie UTW Warmii i Mazur oraz UTW Działdowo	Konferencja Uniwersytetów Trzeciego Wieku Warmii i Mazur - „Uniwersytety Trzeciego Wieku – współpraca z samorządami i uczelniami – bariery i wyzwania”. Patronat: Marszałek Jacek Protas.	zarzad@utwdzialdowo.eu www.utwdzialdowo.eu
9	17-18 kwietnia	Mysłowice, Bielsko- Biała	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Mysłowicach, Górnośląski Uniwersytet Trzeciego Wieku w Chorzowie, Dom Opieki “Samarytanin” w Bielsku-Białej	Konferencja naukowo-metodyczna pt. “Szczęśliwa i spokojna starość – stan i perspektywy”	www.wsew.edu.pl

10	19 kwietnia	Rawicz	Rawicki Uniwersytet Trzeciego Wieku	Wykład i debata nt roli uniwersytetów trzeciego wieku	www.rutw.eu
11	19 kwietnia	Słupsk	Słupski Uniwersytet Trzeciego Wieku	Spektakl teatralny dla słupskiej publiczności w wykonaniu aktorów-seniorów z Berlina na zaproszenie SUTW	sutw@o2.pl www.sutwslupsk.nazwa.pl
12	21 kwietnia	Międzychód	Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Międzychodzie	V Turniej Brydżowy Wielkopolskich UTW	www.utw.miedzychod.pl
13	21 kwietnia	Piła	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Pile	Konferencja nt.: "Rola pilskich kobiet w działalności Publicznej"	http://utw.pila.pl/aktualnosci/
14	26 kwietnia	Sieraków	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Sierakowie	Przedszkole samorządowe - Czytamy dzieciom bajki	www.utw.sierakow.pl
15	12 maja	Międzychód	Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Międzychodzie	III Spotkania Sportowo-Integracyjne Wielkopolskich UTW	www.utw.miedzychod.pl
16	12 maja	Sieraków	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Sierakowie, Urząd Miasta i Gminy w Sierakowie	Spartakiada sportowa UTW z Wielkopolski organizowana przy współudziale uczniów Szkoły Podstawowej w Sierakowie	www.utw.sierakow.pl www.sierakow.pl
17	13 maja	Tarnowo Podgórne	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Tarnowie Podgórnym	Gminny Piknik Integracyjny	www.utw.tarnowo-podgorne.edu.pl
18	14 maja	Płock	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Płocku Władze województwa mazowieckiego i Miasta Płocka	Obchody Roku UTW połączone z konferencją jubileuszową z okazji X rocznicy działania Płockiego UTW, pod patronatem Marszałka woj. mazowieckiego i Prezydenta Płocka	
19	19 maja	Łazy	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łazach	IV Ogólnopolska Olimpiada Sportowa UTW	www.utw.lazy.pl
20	19 maja	Rawicz	Rawicki Uniwersytet Trzeciego Wieku	Majowa Spartakiada Seniorów	www.rutw.eu
21	20 maja	Luboń	Luboński Uniwersytet Trzeciego Wieku	Biała niedziela - "Festyn pełen zdrowia"	http://lubon.kylos.pl/3wiek
22	26 maja	Warszawa	UTW im. Haliny Szwarc, Władze dzielnicy Bielany, CMKP w Warszawie	Uroczystości ku czci prof. Haliny Szwarc w X. rocznicę śmierci – wmurowanie tablicy pamiątkowej w CMKP w Warszawie	

23	maj	Konin	Stowarzyszenie Koniński Uniwersytet Trzeciego Wieku, Biuro Poselskie posła na Sejm Tomasza Nowaka	Konferencja nt promocji uniwersytetów trzeciego wieku	www.3wiek.konin.edu.pl
24	maj	Łazy	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łazach	Ogólnopolska Olimpiada Sportowa pt.: III Wiek na Start	www.utw.lazy.pl
25	maj	Wągrowiec	Wągrowiecki Uniwersytet Trzeciego Wieku	"Seniorzy czytają poezję Wisławy Szymborskiej"	www.wutw.wagrowiec.pl
26	2 czerwca	Ostrów Wielkopolski	Uniwersytet Trzeciego Wieku Ostrów Wielkopolski	Środowiskowe olimpiady sportowe pt.: Wszyscy jesteśmy sprawni	www.outw.edu.pl
27	3 czerwca	Tomaszów Mazowiecki	Tomaszowski Uniwersytet Trzeciego Wieku	III Tomaszowskie Senioralia	www.tomaszow-maz.eu www.seniortm.pl
28	3 czerwca	Warszawa	UTW SGH, Poseł Michał Szczerba, Dyrekcja Toru Wyścigów Konnych	Wielka impreza plenerowa integracyjna pt. Dzień Uniwersytetów Trzeciego Wieku na Torze Wyścigów Konnych na Służewcu, pod patronatem posła Michała Szczerby	www.utw.sgh.waw.pl/u3w michal.szczebra@sejm.gov.pl
29	10 czerwca	Września	Wrześniński Uniwersytet Trzeciego Wieku	Impreza rekreacyjno - sportowa	www.wutw.strefa.pl
30	15 czerwca	Nowy Targ	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Nowym Targu	Uroczystość 5-lecia działalności oraz zakończenia Roku Akademickiego 2010/2012	utw-nowytarg@wp.pl www.ppwsz.edu.pl
31	16 czerwca	Kielce	Świętokrzyski Uniwersytet Trzeciego Wieku w Kielcach	I Świętokrzyski Rajd Turystów Piesznych UTW	www.sutw-kielce.pl
32	21 czerwca	Międzychód	Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Międzychodzie	V Spotkania Artystyczne Wielkopolskich UTW	www.utw.miedzychod.pl
33	21 - 23 czerwca	Ostrów Wielkopolski	Ostrowski Uniwersytet Trzeciego Wieku	"Senior Festiwal"	www.outw.edu.pl
34	26-30 czerwca	Warszawa – Sejm RP	Uniwersytet Trzeciego Wieku SGH w Warszawie, Parlamentarny Zespół ds. UTW	Prezentacja Wystawy dorobku, historii i tradycji Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce	www.sgh.waw.pl/u3w
35	czerwiec	Rybnik	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Rybniku	Obchody roku UTW z udziałem gości z innych UTW połączone z obchodami 10-lecia działalności	www.rybnik.pl/rkutw

36	czerwiec	Warszawa	Uniwersytet Trzeciego Wieku SGH	Impreza plenerowo-integracyjna dla seniorów na Służewcu	www.sgh.waw.pl
37	11 - 13 lipca	Nowy Targ - Turbacz	Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku	V Małopolski Rajd UTW na Turbacz	www.federacjautw.pl
38	lipiec	Wągrowiec	Wągrowiecki Uniwersytet Trzeciego Wieku	Prezentacja osiągnięć oraz prac plastycznych i rękodzieła członków WUTW podczas XV Wągrowieckiego Festynu Cysterskiego	www.wutw.wagrowiec.pl
39	sierpień	Rybowo	Wągrowiecki Uniwersytet Trzeciego Wieku	Plener plastyczno - fotograficzny "Rybowo 2012"	www.wutw.wagrowiec.pl
40	sierpień - wrzesień	Łazy	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Łazach	Ogólnopolski Rajd Rowerowy pt. I Tour Senior	www.utw.lazy.pl
41	30 września	Gdów	Urząd Gminy Gdów	Uroczyste otwarcie UTW w Gdowie	urząd@gdow.pl www.gdow.pl/urząd-gminy/
42	wrzesień	Krynica Zdrój	Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW, Śląski Uniwersytet Trzeciego Wieku	Forum III Wieku, konferencja towarzysząca XXII Forum Ekonomicznemu w Krynicy Zdroju	www.federacjautw.pl www.sutw.pl
43	wrzesień - październik	Słupsk	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Słupsku	Naukowa konferencja o charakterze międzynarodowym pt.: Starsi i młodzi – dziedzictwo mądrości	www.sutwslupsk.nazwa.pl
44	9-10 października	Inowrocław	Fundacja dla Uniwersytetu Jagiellońskiego	Konferencja „Integracja, Edukacja, Satysfakcja - przeciw stereotypizacji Trzeciego Wieku”	biuro@fundacja.uj.pl
45	18 października	Rawicz	Rawicki Uniwersytet Trzeciego Wieku	Konferencja na temat arteterapii	www.rutw.eu
46	27-28 października	Warszawa	Towarzystwo Demokratyczne Wschód, Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie, Miasto Stołeczne Warszawa	Seniorada 2012 Pierwsze Mazowieckie Forum Uniwersytetów Trzeciego Wieku	tdw@tdw.org.pl www.tdw.org.pl info@mazowieckie.pl www.um.warszawa.pl
47	październik	Gliwice	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Gliwicach	Ogólnopolska inauguracja roku akademickiego UTW 2012/2013	http://utwgliwice.wordpress.com

48	październik	Leszno	Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Lesznie	Rajd pieszy i nordic walking	www.utw.leszno.pl
49	12 listopada	Bydgoszcz	Bydgoska Rada Seniorów, Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy	Regionalna Konferencja Uniwersytetów Trzeciego Wieku	mok@mok.bydgoszcz.pl www.mck-bydgoszcz.pl www.utp.edu.pl
50	13 listopada	Krosno Odrzańskie	Stowarzyszenie Krośnieńskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku	Konferencja „Ekspansja i rozwój Uniwersytetów Trzeciego Wieku kluczem wspólnoty”	wojciechbrodzinski@wp.pl www.utw-krosno.pl/stowarzyszenie
51	19 listopada	Warszawa	Parlamentarny Zespół ds. Uniwersytetów Trzeciego Wieku, Komitet Organizacyjny Obchodów Roku Uniwersytetów Trzeciego Wieku	Ogólnopolska Konferencja Uniwersytetów Trzeciego Wieku "Pakt na rzecz seniorów”	dorota.zielinska@sejm.gov.pl www.federacjautw.pl www.porozumienieutw.com.pl
52	21-22 listopada	Kraków	Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW	II Małopolskie Forum UTW V lecie Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW	www.federacjautw.pl
53	25 listopada	Krosno Odrzańskie	UTW w Krośnie Odrzańskim, Urząd Miasta i Gminy Krosno Odrzańskie	I konferencja inauguracyjna na szczęblu lokalnym obchody Roku UTW z udziałem innych lubuskich UTW , władz województwa i gości	wojciechbrodzinski@wp.pl www.utw-krosno.pl/stowarzyszenie
54	29 listopada	Leszno	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Lesznie	Konferencja "Bezpieczeństwo seniora we współczesnym świecie"	kaczma@wp.pl www.utw.leszno.pl
55	listopad	Sieraków	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Sierakowie	Twórczy senior - konferencja połączona z wystawą prac	www.utw.sierakow.pl
56	listopad	Wągrowiec	Wągrowiecki Uniwersytet Trzeciego Wieku	Otwarcie wystawy "Wągrowiec wczoraj, dziś i jutro oczami jego starszych mieszkańców"	www.wutw.wagrowiec.pl
57	grudzień	Warszawa	Uniwersytet Trzeciego Wieku SGH w Warszawie we współpracy z MPiPS	Wydanie książki pt. Rok 2012 - Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku, współfinansowanej przez MPiPS	www.sgh.waw.pl/u3w

Tabela 4. Wydarzenia inne

Lp.	Data	Miejsce	Organizator	Wydarzenie	Kontakt
1	25 stycznia	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie	Wieczór Kolęd i Pastoralek przygotowany przez seniorów	www.sas.tpnk.org.pl
2	styczeń - grudzień	Gdańsk	Uniwersytet Gdański, Urząd Miejski oraz Gdański Uniwersytet Trzeciego Wieku	Cykl wykładów otwartych dla seniorów Gdańska	trzeciwiek@ug.gda.pl http://rokseniora.ug.edu.pl
3	styczeń - grudzień	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie	Organizacja seminariów, warsztatów, szkoleń w ramach "Szkoły @ktywnego Seniora"	sas@wbp.krakow.pl www.sas.tpnk.org.pl
4	styczeń - grudzień	Poznań	Fundacja Samaritanus	"Poprzez informację do aktywności, czyli co Senior wiedzieć powinien" Cykl spotkań w trakcie których profesjonalści przekazują Seniorom informacje z zakresu praw konsumenta, turystyki, bezpieczeństwa, nowoczesnych technologii, uprawnień, zniżek i ulg dla seniorów oraz wielu innych istotnych dla codziennego życia tematów	fundacja@samaritanus.pl www.samaritanus.pl
5	styczeń - grudzień	Śląsk	Główny Instytut Górnictwa w Katowicach	Realizacja projektu pt. "Platforma wiedzy nt. starzejącego się społeczeństwa Europy Środkowej" (CE - Platform for an ageing society)	http://ageingplatform.gig.eu www.ce-ageing.eu
6	styczeń - grudzień	Tomaszów Mazowiecki	Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki	Projekt "Kino za złotówkę" w ramach Miejskiego Systemu wspierania Aktywności Seniorów na lata 2009 - 2015 "Tomaszów dla Seniorów"	m.smiechowicz@tomaszow-maz.pl www.tomaszow-maz.eu www.seniortm.pl
7	styczeń - grudzień	Tomaszów Mazowiecki	Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki	Projekt "Kawka za złotówkę" w ramach Miejskiego Systemu Wspierania Aktywności Seniorów na lata 2009 - 2015 "Tomaszów dla Seniorów"	m.smiechowicz@tomaszow-maz.pl www.tomaszow-maz.eu www.seniortm.pl

8	styczeń - grudzień	Warszawa	Miasto Stołeczne Warszawa	„Senior - starszy, sprawniejszy” nieodpłatne zajęcia rekreacyjno – sportowe	www.um.warszawa.pl
9	9 lutego	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	CASHFLOW z Seniorami	www.rajska.info
10	luty – marzec	Warszawa	Fundacja Feminoteka Miasto Stołeczne Warszawa	Seniorki do dzieła. Seniorskie warsztaty dziennikarskie	http://strefatworczosci.blogspot.com www.um.warszawa.pl
11	luty – marzec	Warszawa	Towarzystwo Inicjatyw Twórczych "ę" Miasto Stołeczne Warszawa	Archipeląg pokoleń - platforma edukacyjna 50+	http://archipelagpokolen.pl www.um.warszawa.pl
12	luty - kwiecień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Konkurs „Moja pierwsza praca zawodowa – wspomnienia dolnośląskich seniorów” organizowany. Rozstrzygnięcie nastąpi w maju w czasie trwania SILESIAŃY - targów książki regionalnej	informacja@wbp.wroc.pl www.wbp.wroc.pl
13	luty - listopad	Szczecin	Urząd Miasta Szczecin, Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wiek	Wszelkstronna aktywizacja seniorów psychiczna, fizyczna, społeczna i emocjonalna. Wprowadzanie atrakcyjnych form aktywności (warsztaty: komputerowe, zajęcia taneczne, gry i zabawy w plenerze, zajęcia edukacyjne: dot. zdrowego żywienia)	wperzyn@um.szczecin.pl sutwszczecin@op.pl
14	luty – grudzień	Warszawa	Stowarzyszenie "mali bracia Ubogich” Miasto Stołeczne Warszawa	Między nami...pokoleniami... - warsztaty i zajęcia międzypokoleniowe	www.malibracia.org.pl www.um.warszawa.pl
15	luty – grudzień	Warszawa	Stowarzyszenie Przewodników Złota Kaczka Miasto Stołeczne Warszawa	Warszawa też jest seniorką 2012! – spacery i spotkania warszawianistyczne	www.zlotakaczka.waw.pl www.um.warszawa.pl
16	2 marca	Leszno	Stowarzyszenie "Rodzina wojskowa"	Konferencja inauguracyjna obchody ER 12 pt. "Jesień życia - bariera czy wartość" połączone z wystawą fotograficzną „Nie odrzucaj mnie na starość,,	biuro@rodzinawojkowa.pl www.rodzinawojkowa.pl

17	5-20 marca	Krosno	Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych w Krośnie	Bezpłatne szkolenie komputerowe dla seniorów, którzy są członkami organizacji pozarządowych, z zakresu obsługi komputera i bezpiecznego poruszania się po Internecie.	cwop@um.krosno.pl www.cwop.krosno.pl
18	27 marca	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie	Inauguracja cyklu spotkań „PodróżujMY ze Szkołą @ktywnego Seniora”	www.sas.tpnk.org.pl
19	28 marca	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie / OFSUTW	Wykład „Finanse dla seniora”	www.sas.tpnk.org.pl
20	marzec - sierpień	Szczecin	Urząd Miasta Szczecin, Stowarzyszenie Make it Funky Production	Kampania Społeczna „Sam jesteś stary” składająca się z działań o charakterze edukacyjnym, kulturalnym i informacyjnym. Edukacja, informacja promująca postawy pro społeczne wśród osób 60+, stworzenie portalu internetowego dla zainteresowanych jako informacji kulturalno-rozrywkowo-edukacyjnej	wperzyn@um.szczecin.pl sylwek@makeitfunky.pl
21	2 kwietnia	Lublin	SP nr 10, DPS "Kalina" Lublin	Prezentacja "Pasja" przygotowane przez dzieci ze Szkoły Podstawowej nr 10 w Lublinie oraz mieszkańców Domu Pomocy Społecznej "Kalina"	lcao@lublin.eu www.dpsk.bip.lublin.eu
22	2 kwietnia	Łódź	Punkt Pośrednictwa Pracy Wolontarystycznej "Centerko"	Impreza integracyjna pt. "Spotkanie ze Sztuką IV" z okazji urodzin „Centerka”	kontakt@centerko.org www.centerko.org
23	11 kwietnia	Piła	Powiat Pilski	Konferencja powiatowa "Starzenie się i zdrowie"	www.powiat.pila.pl
24	12 kwietnia	Kraków	Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	Występ Zespołu S@S promujący literaturę kobiecą	www.sas.tpnk.org.pl
25	17 kwietnia	Kalisz	Dom Pomocy Społecznej w Kaliszu, Akademia Ignatianum w Krakowie	Międzynarodowa Konferencja pod tytułem „Starość jest atrakcyjna”	dpskalisz@poczta.fm www.dpskalisz.pl/dps.htm www.ignatianum.edu.pl

26	24 kwietnia	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	Międzypokoleniowy Ring Literacki	www.rajska.info
27	25 kwietnia	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Prezentacja i wykład na Konferencji Dyrektorów Powiatowych Bibliotek Publicznych Dolnego Śląska nt. "Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej – strategia Twojej biblioteki"	ipodlasinskaipodlasinskabtarnowska@wbp.wroc.pl www.wbp.wroc.pl www.wbp.wroc.pl
28	kwiecień	Szczecin	Urząd Miasta Szczecin, Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Szczecinie	Działanie z zakresu promocji i profilaktyki zdrowia pn. „Starzenie się i zdrowie”. Konkurs plastyczny skierowany do dzieci uczęszczających do szczecińskich przedszkoli zakończono wystawą w Galerii Prezydenckiej Urzędu Miasta Szczecin	wperzyn@um.szczecin.pl oswiata.zdrowotna@psse.szczecin.pl
29	kwiecień - czerwiec	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Spoko Poko - interdyscyplinarne spotkania w „wielopokoleniowej rodzinie” mające na celu przybliżenie młodemu pokoleniu historii, tradycji, obrzędów i zwyczajów ich babć i dziadków	www.dzieci@wbp.wroc.pl www.wbp.wroc.pl
30	kwiecień - czerwiec	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Współpraca międzypokoleniowa między wrocławskimi gimnazjalistami a Seniorami - nauka obsługi komputera i aparatu cyfrowego	rslonik@wbp.wroc.pl www.wbp.wroc.pl
31	kwiecień - listopad	Szczecin	Urząd Miasta Szczecin, Stowarzyszenie Akademia Wiedzy	Wszelstronna aktywizacja seniorów poprzez rozwijanie zainteresowań seniorów, zagospodarowanie czasu wolnego i zapobieganiu wykluczeniu i samotności osób starszych (warsztaty z zakresu: pierwszej pomocy, komputerowe, z wizażu, językowe, filmowe); prowadzenie Klubu Seniora	wperzyn@um.szczecin.pl radek@akademia-seniora.pl
32	kwiecień - grudzień	województwo łódzkie	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Organizacja i przeprowadzenie konkursu: „Pracodawca przyjazny osobom w wieku 50+”	b.lipski@rcpslodz.pl www.lodzkie50plus.pl

33	kwiecień - grudzień	województwo łódzkie	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Organizacja i przeprowadzenie konkursu: „Samorząd przyjazny osobom w wieku 50+”	b.lipski@rcpslodz.pl www.lodzkie50plus.pl
34	kwiecień - grudzień	województwo łódzkie	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi	Organizacja i przeprowadzenie konkursu: „Moje nowe życie po 50”	b.lipski@rcpslodz.pl www.lodzkie50plus.pl
35	kwiecień - grudzień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Internetowy e-Klub Seniora - kurs komputerowy stopnia podstawowego przeznaczony dla osób rozpoczynających swoją przygodę z komputerem i Internetem	www.seniorzy@wbp.wroc.pl www.wbp.wroc.pl
36	kwiecień- grudzień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Akademia Kinomaniaka - prezentujemy filmy fabularne, przedstawienia teatralne oraz obrazy poruszające ważne tematy społeczne. Proponujemy również kino mniej znane. Repertuar urozmaicają filmy dokumentalne oraz spotkania z krytykami filmowymi.	www.fonoteka@wbp.wroc.pl www.wbp.wroc.pl
37	kwiecień- grudzień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Akademia Zdrowego Seniora - otwarte spotkania dla Seniorów pragnących pogłębić swoją wiedzę na temat zdrowego stylu życia. Wykłady, pogadanki, porady lekarzy dotyczące najczęstszych problemów zdrowotnych.	www.wbp.wroc.pl
38	kwiecień- grudzień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Dyskusyjny Klub Książki dla Seniorów - przedmiotem dyskusji na spotkaniach jest literatura biograficzna, dzienniki, pamiętniki, poezja polska, reportaże, literatura podróżnicza	www.btarnowska@wbp.wroc.pl www.dkkseniorzy.blogspot.com www.wbp.wroc.pl
39	kwiecień- grudzień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Spacery Literackie - wycieczki z przewodnikiem śladami pisarzy i bohaterów literackich po Wrocławiu	www.wbp.wroc.pl
40	kwiecień- grudzień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Dookoła 7 Kontynentów - cykliczne spotkania z podróżnikami	www.wbp.wroc.pl

41	5 maja	Leszno	Stowarzyszenie "Rodzina wojskowa"	I leszczyński turniej sprawnościowo-obronny dla seniorów. pt. "Ruch rzeźbi ciało i umysł"	biuro@rodzinawojkowa.pl www.rodzinawojkowa.pl
42	8-15 maja	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	Włączenie seniorów w ogólnopolską akcję "Tydzień bibliotek" pt. "Biblioteka ciągle w grze"	www.rajska.info
43	12-13 maja	Piła	Klub Seniora "Zacisze" w Pile	Wojewódzki Przegląd Twórczości Artystycznej "Pre Ars"	www.klubseniora.pila.pl
44	15 maja	Ostrów Wielkopolski	Miasto Ostrów Wielkopolski, Biblioteka Publiczna im. S. Rowińskiego	Spotkanie literackie "Bajki babci Majki"	www.biblioteka-ostrow.pl
45	24-25 maja	Radków	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu, Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy im. Karola Estreichera w Radkowie	„Filmowa Biblioteka Seniora – od czego zacząć, co proponować? Warsztaty umiejętności tworzenia oferty dla seniorów z uwzględnieniem działań międzypokoleniowych”. Szkolenie dla dolnośląskich bibliotekarzy pracujących z Seniorami	btarnowska@wbp.wroc.pl www.seniorzy@wbp.wroc.pl www.wbp.wroc.pl
46	29-31 maja	Dąbrowa Górnicza	Dom Pomocy Społecznej "Pod Dębem"	III Międzynarodowy Przegląd Umiejętności Artystycznych Domów Pomocy Społecznej „PUMA 2012”	dpsdg@poczta.onet.pl www.dpsdg.pl
47	maj	Piła	Dom Pomocy Społecznej im. Jana Pawła II w Pile	Konferencja na temat aktywizacji osób starszych oraz spotkanie z Senatorenem RP Mieczysławem Augustynem	www.dpspila.kadan.pl
48	maj	Słupca	Miasto Słupca	Amatorska Liga Piłki Nożnej Seniorów ORLIK 2012	www.miasto.slupca.pl
49	maj - czerwiec	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, UPC Polska S.A.	V Międzynarodowa Komputerowa Olimpiada Seniorów	www.rajska.info
50	maj - czerwiec	Perzów	Gmina Perzów	Cykl spotkań w ramach projektu "Aktywna jesień życia społeczeństwa Wrót Wielkopolski"	http://perzow.pl

51	maj - czerwiec	Tomaszów Mazowiecki	Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki	Wydanie gazetki senioralnej o charakterze informacyjno - integracyjnym podsumowującej dotychczasowe działania w ramach Miejskiego Systemu Wspierania Aktywności Seniorów na lata 2009 - 2015 "Tomaszów dla Seniorów" oraz prezentującej działania realizowane przez tomaszowskie organizacje pozarządowe	m.smiechowicz@tomaszow-maz.pl www.tomaszow-maz.eu www.seniortm.pl
52	maj - listopad	Warszawa	Fundacja „Emeryt”	Projekt „Zapisać w pamięci pokoleń rok 2012 – 20 dębów na 20-lecie”; Fundacja wspólnie z samorządami dzielnic oraz mieszkańcami ze wszystkich grup wiekowych posadziła 20 dębów-pomników upamiętniających ER 2012, wnosząc wkład we wspólne dziedzictwo przyrodnicze miasta	www.fundacja-emeryt.org
53	maj - listopad	Wągrowiec	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wągrowcu – Dzienny Dom Seniora	„Seniorzy – Dzieciom” cykliczne czytanie bajek dzieciom z wągrowieckich przedszkoli	www.mopswagrowiec.pl
54	maj - grudzień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Pamięć 50 giga - warsztaty przygotowujące do kreatywnego wykorzystania własnej pamięci, mające na celu poprawę koncentracji oraz zdobycie umiejętności ułatwiających funkcjonowanie we współczesnym świecie	www.wbp.wroc.pl
55	maj - grudzień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Moje Korzenie - warsztaty przeznaczone dla osób zainteresowanych poszukiwaniem własnych korzeni, zarówno z wykorzystaniem tradycyjnych źródeł informacji, jak i internetowych baz danych. Mają one na celu nawiązanie więzi z młodszym pokoleniem oraz rodziną rozproszoną po świecie.	www.wbp.wroc.pl

56	maj - grudzień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Warsztaty Fotografii Cyfrowej - nauka obsługi aparatu cyfrowego oraz robienia własnych fotografii wraz z umiejętnością obróbki graficznej fotografii.	www.wbp.wroc.pl
57	maj - grudzień	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	KomputerPlus - nauka zaawansowanej obsługi edytora tekstowego, przygotowania prezentacji multimedialnych oraz kreatywnego wykorzystania Internetu	www.wbp.wroc.pl
58	13 czerwca	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu	Szkolenie dla instruktorów bibliotek powiatowych na Dolnym Śląsku na temat: „Od juniora do seniora – wielopokoleniowość w przestrzeni nowoczesnej biblioteki”	ipodlasinska@wbp.wroc.pl www.wbp.wroc.pl
59	14 czerwca	Piła	Centrum Aktywizacji Osób Starszych i Niepełnosprawnych	"Twórcze Oblicze Seniora"	www.mops.pila.pl
60	18-19 czerwca	Olsztyn	Olsztyńska Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego	„Juniorzy i seniorzy – dwa pokolenia w przestrzeni Twojej Biblioteki” - Szkolenie dla bibliotekarzy województwa warmińsko-mazurskiego w ramach Festiwalu Edukacyjnego STOPniowo więcej.	www.stowarzyszeniestop.pl http://www.wbp.olsztyn.pl/ http://www.mbp.olsztyn.pl/ http://www.ocop.olsztyn.pl/ http://www.owsiiz.edu.pl/ btarnowska@wbp.wroc.pl
61	19 czerwca	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie, UPC Polska S.A., e-Seniors w Paryżu	V MIĘDZYNARODOWA KOMPUTEROWA OLIMPIADA SENIORÓW	www.rajska.info www.sas.tpnk.org.pl
62	22 czerwca	Kalisz	Dzienny Dom Pomocy Społecznej w Kaliszu	II Międzypokoleniowy Piknik Pierogowy	www.dpskalisz.pl/dps.htm
63	27 czerwca - 1 lipca	Wrocław	Wrocławski Teatr Współczesny	premiera (29.06.2012) spektaklu "Hopla, żyjemy!" w reż. Krystyny Meissner	tatiana.drzycimska@konto.pl www.wteatrw.pl/przedstawienie.xml?id=148

64	30 czerwca	Ostrów Wielkopolski	Miasto Ostrów Wielkopolski	Turniej Piłkarski Oldboys Cup 2012	www.ostrow-wielkopolski.um.gov.pl
65	czerwiec	Rawicz	Dzienny Dom Pomocy Społecznej w Rawiczu	II Dzień Dziecka z Seniorami	www.rawicz.opsinfo.pl
66	czerwiec	Szamocin	Gmina i Miasto Szamocin, Biblioteka Miejska	"Sploty i ploty po naszymu" - wystawa rękodzieła seniorskiego	www.gminaszamocin.pl
67	czerwiec	Warszawa	Trenerki w podróży & Szkoła Pamięci SPW	Tydzień Aktywnego Umysłu dla Seniorów: warsztaty z pamięci, koncentracji uwagi, spostrzegawczości, myślenia kreatywnego i skojarzeniowego.	kontakt@trenerkiwpodrozy.pl www.trenerkiwpodrozy.pl www.pieknyumysl.spw.pl
68	czerwiec	Wrocław	Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej we Wrocławiu	Szkolenie "ES jako alternatywna forma zatrudnienia osób starszych"	r.hrehorowicz@dops.wroc.pl www.dops.wroc.pl
69	czerwiec-grudzień	Kraków	Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	Rozpoczęcie projektu „Radość (z) tworzenia w Szkole @ktywnego Seniora”, a w nim szkolenia komputerowe, prezentacje multimedialne, warsztaty z psychologiem, redakcja książki	www.sas.tpnk.org.pl
70	8 lipca	Leszno	Powiat Leszczyński, Miasto Leszno, Oddział Rejonowy Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Lesznie	VII Miejski i Powiatowy Festyn Seniorów "Leszno 12"	www2.powiat-leszczynski.pl
71	12 lipca	Piła	Klub Seniora "Zacisze" w Pile	Międzypokoleniowe zawody wędkarskie „Moczykij”	www.klubseniora.pila.pl
72	lipiec-listopad	Kraków	Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie	Wycieczki dla seniorów promujące historię i kulturę Krakowa	www.sas.tpnk.org.pl
73	3-4 sierpnia	Krotoszyn	PZERiN Zarząd Oddziału Rejonowego w Krotoszynie, PCPR w Krotoszynie, Urząd Miejski w Krotoszynie, Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Francuskiej w Krotoszynie	Międzynarodowa debata na temat form aktywizacji osób starszych we Francji i w Polsce oraz Biesiada "Rozśpiewany Senior"	www.pcpr.krotoszyn.pl

74	sierpień - wrzesień	Szczecin	Urząd Miasta Szczecin, Stowarzyszenie Akademia Wiedzy	Kuchnia śródziemnomorska i lekkostrawna - działania: Zajęcia kulinarne z nauką zdrowego żywienia w Pracowni Technologicznej w Zespole Szkół nr 6 im. M. Reja. Poznanie zasad zdrowego żywienia poprzez podejście warsztatowe z licznymi pogadankami. Poznanie walorów kuchni śródziemnomorskiej – diety p/miażdżycowej i opóźniającej starzenie.	wperzyn@um.szczecin.pl radek@akademia-seniora.pl
75	sierpień 2012 – lipiec 2013	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, Funmedia	prowadzenie kursów j.angielskiego on-line w ramach "Szkoły @ktywnego Seniora"	www.rajska.info
76	10, 17 września	Warszawa	Stowarzyszenie Przewodników Złota Kaczka Miasto Stołeczne Warszawa	Seniorów gry w parkach! – gry miejskie	www.zlotakaczka.waw.pl www.um.warszawa.pl
77	12 września	Zielona Góra	Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze	Prezentacja i wykład w ramach comiesięcznych szkoleń bibliotekarzy w bibliotece wojewódzkiej w Zielonej Górze na temat: <i>Tworzenie oferty dla seniora w bibliotece Publicznej z uwzględnieniem działań międzypokoleniowych</i>	btarnowska@wbp.wroc.pl
78	13 września	Piła	Centrum Aktywizacji Osób Starszych i Niepełnosprawnych	"Twórcze Oblicze Seniora"	www.mops.pila.pl
79	14-16 września	Ostrów Wielkopolski	Miasto Ostrów Wielkopolski	51. Ogólnopolski Rajd "Jesień Chopinowska"	www.ostrow-wielkopolski.um.gov.pl www.jsnphumanus.pl
80	15 września	Grodzisk Wielkopolski	Ośrodek Pomocy Społecznej w Grodzisku Wielkopolskim	Koncert na Srebrną Nutę	www.grodziskwlpk.opsinfo.pl
81	16 września	Jaraczewo	Gminny Ośrodek Kultury w Jaraczewie	II Rajd Rowerowy „SENIOR NA ROWERZE”	www.gok.jaraczewo.pl
82	16 września	Stare Miasto	Gmina Stare Miasto	Dni sportu - bieg przełajowy z udziałem olimpijczyków pn. "Aktywni przez całe życie"	www.stare-miasto.pl

83	19-21 września	Krotoszyn	PZERI Zarząd Oddziału Rejonowego w Krotoszynie, PCPR w Krotoszynie	"Senior z inicjatywą": happening, konferencja naukowa, przegląd twórczości artystycznej	www.pcpr.krotoszyn.pl
84	wrzesień	Kalisz	Miasto Kalisz	Finał konkursu "Dojrzały talent"	www.kalisz.pl
85	wrzesień	Rawicz	Miasto Rawicz	„60+kultura – pierwszy weekend jesieni weekendem seniora z kulturą”	www.rawicz.rawicz.pl
86	wrzesień	Słupca	Miasto Słupca	Jesienny Rajd Rowerowy Pokoleń	www.miasto.slupca.pl
87	wrzesień	Wągrowiec	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wągrowcu - Dzienny Dom Seniora	VII Turniej Warcabowy dla Seniorów o Puchar Burmistrza Miasta Wągrowca	www.mopswagrowiec.pl
88	wrzesień	Wrocław	Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej we Wrocławiu	Wizyta studyjna w spółdzielni socjalnej założonej przez osoby 50+ (dobra praktyka)	r.hrehorowicz@dops.wroc.pl www.dops.wroc.pl
89	wrzesień- grudzień	Warszawa	Trenerki w podróży & Szkoła Pamięci SPW	Razem trenujemy pamięć: warsztaty z Zajęcia doskonalenia pamięci i koncentracji uwagi dla seniorów i ich wnucząt	kontakt@trenerkiwpodrozy.pl www.trenerkiwpodrozy.pl www.pieknyumysl.spw.pl
90	wrzesień - grudzień	Warszawa	Polskie Stowarzyszenie Pedagogów i Animatorów Klanza Oddział Warszawski Miasto Stołeczne Warszawa	Metodą KLANZY dodawać życia do lat... - szkolenia dla osób pracujących z seniorami	www.klanza.waw.pl www.um.warszawa.pl
91	1 października	Szpital Śląski w Cieszynie	Szpital Śląski w Cieszynie, partner: Uniwersytet III wieku z Cieszyna	Międzynarodowy Dzień Osób Starszych, pierwszy z cyklu wykładów pod wspólną nazwą "Zdrowie seniora": Czy geriatryka jest nam potrzebna? oraz Aktywność seniorów	marketing@szpital.netus.pl www.szpital.netus.pl http://senior.xn.pl
92	1-5 października	Śrem	Ośrodek Pomocy Społecznej w Śremie	"Akademia Pełni Życia" - program profilaktyczno-zdrowotny połączony z imprezą integracyjną promującą ER 2012	www.ops.srem.pl
93	5-7 października	Poznań	Polskie Towarzystwo Artystów, Autorów, Animatorów Kultury PTAAAK	IV edycja Festiwalu Niezależnej Twórczości Filmowej Osób Dojrzałych "Wyścig Jaszczurów"	http://ptaak.com

94	11-14 października	Piła	Stowarzyszenie Pro-Senior	XIV Międzynarodowe Spotkania Seniorów Piła 2012	www.klubseniora.i-pila.pl/?menu=pro-senior
95	17 października	Warszawa	Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji	Konferencja „Kompetencja <i>Umiejętność uczenia się</i> w kontekście Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej”	kromaniuk@frse.org.pl www.frse.org.pl
96	19-20 października	Warszawa	Forum 50+. Seniorzy XXI wieku	Zjazd Forum 50+. Seniorzy XXI wieku	kontakt@forum50.org www.forum50.org
97	20-21 października	Sopot	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sopocie	Trzecie Sopotkie Targi Seniora	mops@mopssopot.pl www.mopssopot.pl
98	październik	Dąbrowa Górnicza	Dom Pomocy Społecznej "Pod Dębem"	Konferencja Naukowo-Szkoleniowa: W kierunku człowieka przekraczającego "smugę cienia" - opieka, pomoc i wsparcie	dpsdg@poczta.onet.pl www.dpsdg.pl
99	październik	Gniezno	Miasto Gniezno	Debate pn.: "Gnieźnieńscy seniorzy sprawni i aktywni w działaniu społecznym"	http://gniezno.eu
100	październik	Rawicz	Miasto Rawicz	"Światowy Dzień Marszu Aktywności Seniorów" zakończony panelem dyskusyjnym pt. „Faktyczna i realna aktywność seniora XXI wieku oraz jego rola w kształtowaniu solidarności międzypokoleniowej”	http://rawicz.rawicz.pl
101	październik 2012- czerwiec 2013	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	„Spotkania z j.hispańskim dla seniorów” prowadzone przez wolontariuszki z Hiszpanii	www.rajska.info www.sas.tpnk.org.pl
102	październik 2012 - czerwiec 2013	Kraków	Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	Realizacja projektu „RAZEM znaczy LEPIEJ” włączającego seniorów w działania komputerowo-artystyczno-redakcyjne	www.tpnk.org.pl www.sas.tpnk.org.pl
103	6 listopada	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie	Wykład: „ Czy odwrócona hipoteka jest bezpieczna?”	www.sas.tpnk.org.pl www.rajska.info

104	7 listopada	Warszawa	Stowarzyszenie "Rodzina Wojskowa"	Konferencja „Niepodległość - wczoraj, dzisiaj i w przyszłości - wzmocnieniem solidarności żołnierskich pokoleń”	biuro@rodzinawojkowa.pl www.rodzinawojkowa.pl
105	20 listopada	Szpital Śląski w Cieszynie	Szpital Śląski w Cieszynie	Międzynarodowy Dzień Osób Starszych, pierwszy z cyklu wykładów pod wspólną nazwą "Zdrowie seniora": Zaburzenia snu u seniorów oraz Czy zawartość mojego talerza powinna się zestarzeć wraz ze mną?	marketing@szpital.netus.pl www.szpital.netus.pl
106	29 listopada	Maków Mazowiecki	Dom Pomocy Społecznej w Makowie Mazowieckim	Andrzejkowy Koncert Integracyjny "Połączyć pokolenia"	sekretariat.dps@powiat-makowski.pl
107	listopad	Kraków	Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	Promocja zdrowego stylu życia „Nordic Walking – TO jest TO!”	www.sas.tpnk.org.pl www.rajska.info
108	listopad	Tomaszów Mazowiecki	Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki	Uroczyste obchody Dnia Seniora 2012 - koncert	m.smiechowicz@tomaszow-maz.pl www.tomaszow-maz.eu www.seniortm.pl
109	3 grudnia	Poznań	Stowarzyszenie „Młodzieżowa Orkiestra Dęta z Sierakowa Wlkp.”	Koncert jubileuszowy „Muzyka łączy pokolenia”	info@vivat-orkiestra.pl www.vivat-orkiestra.pl
110	6 grudnia	Kraków	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, Towarzystwo Polsko- Niemieckie w Krakowie	Impreza integracyjna SENIORADA 2012	www.sas.tpnk.org.pl www.rajska.info
111	7 grudnia	Łódź	Punkt Pośrednictwa Pracy Wolontarystycznej "Centerko"	Dzień Wolontariusza	kontakt@centerko.org www.centerko.org
112	11 grudnia	Szpital Śląski w Cieszynie	Szpital Śląski w Cieszynie	Międzynarodowy Dzień Osób Starszych, pierwszy z cyklu wykładów pod wspólną nazwą "Zdrowie seniora": Zaburzenia zachowań w chorobie Alzheimera - jak sobie z nimi radzić?	marketing@szpital.netus.pl www.szpital.netus.pl
113	grudzień - styczeń	Lisówki	Dom Pomocy Społecznej w Lisówkach Powiat Poznański	Festyn integracyjny "Barierom Stop"	http://dpslisowki.pl